

"Ei pelota, koska aikuiset on rinnalla"

Lasten pelot päivähoidossa

Helsingin yliopisto
Käyttäytymistieteellinen tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos
Varhaiskasvatuksen maisteriohjelma
Pro gradu -tutkielma
Kasvatustiede (varhaiskasvatus)
Syyskuu 2014
Heli Söderqvist

Ohjaaja: Jyrki Reunamo
Tutkimus liittyy orientaatioprojektiin

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Käyttätymistieteellinen		Laitos - Institution - Department Opettajankoulutuslaitos	
Tekijä - Författare - Author Heli Söderqvist			
Työn nimi - Arbetets titel "E pelota, koska aikuiset on rinnalla". Lapsen pelot päivähoitossa			
Title			
Oppiaine - Läroämne - Subject Kasvatustiede			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Pro gradu -tutkielma / Jyrki Reunamo		Aika - Datum - Month and year 9/2014	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 80s +2 liitettä
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p><i>Tavoitteet.</i> Tämän tutkimuksen tarkoitus oli selvittää millaisia pelkoja lapsilla on päivähoitossa sekä miten lasten pelkoihin vaikuttavat lapsien sukupuoli ja ikä. Tutkimuksen teoriatausta muodostuu lasten peloista, pelkojen syntyyn liittyvistä tekijöistä sekä lapsen psyykkisestä ja sosiaalisesta kehityksestä. Teoriaosuudessa tarkastellaan myös päivähoitoa lapsen toimintaympäristönä ja lasten välisiä sosiaalisia suhteita. Aiemmat tutkimukset lasten peloista osoittavat, että lapset kokevat päivähoiton turvallisena paikkana ja lasten pelot ovat osa lasten normaalia kehitystä.</p> <p><i>Menetelmät.</i> Tutkimusaineisto muodostui orientaatioprojektissa (2010) mukana olleiden kuntien päivähoiton asiakkaiden asiakaspalautteesta. Asiakaskysely toteutettiin osana orientaatioprojektia, joka on KUUMA-kuntien ja Helsingin Yliopiston (opettajankoulutuslaitos) yhteistyöhanke. Kysely oli strukturoitu kyselylomake, jossa oli avokysymyksiä lasten näkemyksistä päivähoitosta. Tutkimusaineisto perustui vanhempien lapsilleen tekemään haastatteluun. Tutkimus on laadullinen tutkimus lasten peloista ilmiönä päivähoitossa.</p> <p><i>Tulokset ja johtopäätökset.</i></p> <p>Tutkimustuloksista voi todeta, että lapsia ei pelota päivähoitossa. Lapsista 71 % ei pelännyt eikä ollut kokenut pelkoja päivähoitossa. Lasten kertomuksia pelottavista asioista päivähoitossa kertyi kuitenkin noin tuhat vastausta. Tyttöjä oli pelottanut useammin kuin poikia, ja tytöt kertoivat enemmän erilaisia pelkoja kuin pojat. Pienemmät lapset pelkäsivät enemmän kuin vanhemmat. Hoitomuotojen välille ei tullut merkittäviä eroja mutta perhepäivähoito koettiin turvallisempaan hoitopaikkana kuin päiväkotia. Eniten lapsia pelottavat sosiaalisiiin suhteisiin liittyvät pelot kuten kaverit ja kiusatuksi tulemisen pelko. Mielikuvitukseen liittyvät pelot tulivat esille lasten kertomuksissa pelottavina hahmoina ja kummituksina. Lapset kertoivat pelkäävänsä myös pimeää, nukkumista ja uusia tilanteita.</p>			
Avainsanat - Nyckelord Päivähoito, lasten pelot, sosiaaliset suhteet,			
Keywords			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, keskustakampuksen kirjasto, käyttätymistieteet / Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Tiedekunta - Fakultet - Faculty Behavioural Sciences		Laitos - Institution - Department Teacher Education	
Tekijä - Författare - Author Heli Söderqvist			
Työn nimi - Arbetets titel			
Title "I'm not afraid because adults are with me". Children's fears in the day care			
Oppiaine - Läroämne - Subject Education			
Työn laji/ Ohjaaja - Arbetets art/Handledare - Level/Instructor Master's Thesis /Jyrki Reunamo		Aika - Datum - Month and year	Sivumäärä - Sidoantal - Number of pages 80pp+2appendices
Tiivistelmä - Referat - Abstract <p>This study examines what kind of fears children have in day care (pre-school education) and how those fears are related to their age and sex. The study analyses the social interaction in a day-care centre and its relationship to children's fears. The theoretical framework of the study is based on children's fears, the factors causing fear as well as children's mental development. The theory part of the study evaluates how children behave while in day care and what kind of social interaction they have with each other. Previous studies on children's fears indicate that children regard day care as safe, and children's fears are part of their normal development.</p> <p>The research material of the study comprises a survey conducted among parents/carers whose children were in a public day-care centre in Keski-Uusimaa (Kuuma) region. The survey was carried out as part of the project Searching for Orientation, coordinated by the University of Helsinki as well as the municipalities of Kuuma region. The survey, to which parents/carers answered online after interviewing their children, was a structured feedback form including open questions regarding children's views on day care.</p> <p>According to the results of the study, children are seldom afraid in day care: 71 % of the children interviewed were not afraid in day care and 29 % of the children interviewed had sometimes been afraid in day care. Girls were more often afraid than boys. Younger children had more fears than older. Mostly, children's fears were related to social situations, such as relationships with friends and the fear of getting bullied. Day care itself can be frightening to a small child in terms of physical environment and new situations. Furthermore, meeting the staff in a day-care centre and longing for parents during the day may increase fear among children.</p>			
Avainsanat - Nyckelord Day care, children's fears, relationships			
Keywords			
Säilytyspaikka - Förvaringsställe - Where deposited City Centre Campus Library/Behavioural Sciences/Minerva			
Muita tietoja - Övriga uppgifter - Additional information			

Sisältö

SISÄLTÖ	4
1. JOHDANTO	1
2. TURVATTOMUUS JA PELKO	4
2.1 Pelon määritelmä	4
2.2 Pelkoon liittyvät käsitteet	5
2.3 Pelon syntyyn vaikuttavia tekijöitä	7
2.3.1. Synnynnäiset tekijät	8
2.3.2 Ympäristötekijät	12
2.4 Mitä Lapsi pelkää ja minkä ikäisenä?	14
2.4.1 Kiintymysteoria, lapsen turvallisuus ja pelko	16
2.4.2 Sukupuolen ja älykkyyden merkitys lapsen pelkoihin	18
3. PÄIVÄHOITO LAPSEN TOIMINTAYMPÄRISTÖNÄ	18
3.1 Päiväkodin ja perhepäivähoidon fyysinen toimintaympäristö	19
3.2 Päiväkodin sosiaalinen toimintaympäristö	20
4. TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	22
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
5.1 Tutkimuksen luonne	23
5.2. Tutkimuksen kohderyhmä	24
5.3 Aineiston analyysimenetelmä	26
6. TULOKSET	30
6.1 Päivähoitoikäisten lasten pelot	30
6.2 Lasten iän vaikutus pelkoihin	32
6.4 Mikä lapsia pelottaa?	36
6.4. 1 Mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot	38
6.4.2 Pimeään ja nukkumaan menoon liittyvät pelot	40
6.4.3 Fyysiseen ympäristöön liittyvät pelot	41
6.4.4 Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät pelot	44
6.4.5 Separaatiopelot	47
6.4.6 Uusien tilanteiden ja asioiden pelot	49
6.4.7 Päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot	52
6.6.8 Muut pelot	54

6.7	län ja sukupuolen yhteys lapsen vastaukseen pelottavista asioista	54
6.7.1	Lasten ikä ja erilaiset pelot.....	54
6.7.2	Sukupuolen merkitys lasten peloissa.	56
7.	JOHTOPÄÄTÖKSET	58
7.1	Yhteenveto.....	58
7.2	Tutkimuksen luotettavuus	63
8.	POHDINTA	67
9.	LÄHTEET	75
	LIITTEET.....	81
	Liite 1. Saatekirje vanhemmille	81
	Liite 2 Kyselylomake.	82

KUVIOT JA TAULUKOT

Kuvio 1. Tutkimuksessa mukana olleiden lasten ikäjakauma

Kuvio 2. Lasten pelot

Kuvio 3. Pelot eri hoitomuodoissa

Kuvio 4. Lasten ikä suhteessa pelkoihin

Kuvio 5. Lasten pelot ja ikä

Kuvio 6. Sukupuoli ja lasten pelot

Kuvio 7 Lasten pelkojen jakautuminen yläluokkiin

Kuvio 8. Lasten pelkojen yläkategorian ja lasten iän välinen suhde

Kuvio 9. Sukupuoli ja pelot

Taulukko 1. Esimerkki aineiston luokittelusta ja abstrahoinnista

Taulukko 2 Lasten pelkojen luokittelujärjestelmä

1. Johdanto

Tutkimukseni käsittelee lasten pelkoja päivähoidossa. Mielenkiintoni kohdistui lasten pelkoihin, koska olen viime aikoina pohtinut lasten hoitopäivän sisältöä ja lasten hyvinvointia päiväkodissa. Omasta lapsuudestani muistan hyvin minua pelottaneet asiat ja mielikuvitukseni vaikutuksen pelkojen lisääjänä. Lapsuuteni Suomi oli hyvin erilainen kuin tämän päivän lapsilla, mutta lasten pelot ovat pysyneet melko samoina.

Lasten hyvinvointi liittyy yhteiskunnallisesti ajankohtaiseen aiheeseen lapsen ja lapsiperheiden hyvinvoinnista. Kuntien tulee laatia hyvinvointistrategia lasten ja nuorten palveluihin ja kunnissa on mietitty lasten hyvinvoinnin mittareita. Keskustelua erilaisilla foorumeilla lasten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista käydään tällä hetkellä enemmän kuin aikoihin. Lasten hyvinvointi on viime vuosina noussut keskusteluun myös puhuttaessa päivähoidon laatutekijöistä. (Salmi & Lipponen 2013,2). Hyvinvoiva lapsi oppii, kasvaa ja kehittyy. Lasten hyvinvointi ja turvallisuuden tunne päivähoidossa ovat rinnakkaiskäsitteitä. Turvallisuudentunne luo hyvinvointia. Jos lapsi pelkää, ei hän koe olevansa turvassa, eikä hän voi hyvin. (Korhonen 2008.) Lapsen pelot voivat viestiä turvattomuudesta, mutta pelot ja turvattomuus eivät välttämättä liity toisiinsa, sillä kaikki kokevat joskus pelkoja. (Kirmanen 2000,119.)

Pelko voidaan määritellä usealla tavalla. Pelot voivat olla tilannekohtaisia psykofysiologisia reaktioita, ja pelko on huolta ja ahdistusta kehittyneempi tunnetila. Pelossa ympäristön ylivoima ottaa vallan ja lapselle tulee turvaton olotila. Lapsen pelot kertovat omaa tarinaansa lapsuudesta ja lapsen tavasta ajatella ja kokea ympäröivää maailmaa. (Heikkilä 2002.)

Lapsuuden pelkoja usein vähätellään. Ne voivat olla kuitenkin tarpeellisia lapsen kehitykselle, sillä pelko on lapselle suorastaan välttämätön tunne ja osa lapsen kasvua ja kehitystä. (Korhonen 2008.) Pelot, jotka liiaksi rajoittavat lapsen elämää ja kykyä kommunikoida ympäristönsä kanssa voivat hidastaa lapsen kehitystä. (Heikkilä 2002)

Pahimmillaan pelot estävät lapsen normaalin kehityksen ja sosiaalisen kanssakäymisen. Lapsuuden pelot voivat muuttua fobioiksi ja jatkua aikuisikään asti. Lapsen pelkojen taltuttamiseen tarvitaan aikuisen tuki. Tunnistamalla lapsen pelkoja voimme ehkä mataltaa kynnystä aloittaa päivähoito ja lisätä lasten emotionaalista hyvinvointia hoitopäivän aikana. (Sandström 2010.)

Pelon keskeinen tehtävä on suojata lasta maailmassa, jota hän ei voi käsittää. Pelko auttaa lasta löytämään selviytymiskeinoja ja omien kykyjen riittävyttä. Miten nämä tavoitteet toteutuvat päivähoidossa? Saako lapsi aikuisten ymmärrystä omiin tunteisiinsa ja pelkoihinsa? Oma tutkimukseni käsittelee lapsen pelkoja päivähoidossa, jonka pitäisi olla turvallinen paikka lapselle. Tutkimusten mukaan tämä ei aina ole niin vaan lapsi voi kokea itsensä avuttomaksi ja turvattomaksi päivähoidossa.

Tutkimukseni tavoitteena on selvittää mitä lapset pelkäävät päiväkodissa. Tutkimuskysymykseni perustuu lasten kokemuksiin pelkojen määrään, sukupuolen ja iän vaikutuksesta pelon kokemuksiin sekä lasten pelkojen laatuun eli millaiset asiat lapsia pelottavat päivähoidossa?

Tutkimusmateriaalin sain työni kautta varhaiskasvatuksen suunnittelijana. Olen ollut mukana Helsingin yliopiston lehtorin Jyrki Reunamon johtamassa varhaiskasvatuksen tutkimus- ja kehittämisprojektissa "orientaatioprojekti" kuntatoimijana. Projektissa ovat mukana Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos Jyrki Reunamon johdolla, KUUMA-kunnat eli Hyvinkää, Järvenpää, Kerava, Kirkkonummi, Mäntsälä, Nurmijärvi, Pornainen, Sipoo, Tuusula ja Vihti sekä Hämeenlinna. Projektin puitteissa tehdään myös kansainvälistä yhteistyötä erityisesti Taiwanin ja Hong Kongin kanssa (Orientaatioprojektin www-sivut 2014).

Orientaatioprojektin tarkoitus on ollut selvittää mitä varhaiskasvatuksessa todella tapahtuu. Projektissa on tutkittu lasten näkemysten, taitojen ja kaverisuhteiden muodostumista sekä aikuisten toimintaa ja oppimisympäristön välistä suhdetta. Projektissa on ollut tavoitteena luoda toimivat mittarit varhaiskasvatustoiminnan syvälliseen arviointiin ja saada selville varhaiskasvatuksen toiminnan muotoutumisen perustekijät.

Projektin yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut lasten äänen esille tuominen ja lapsen omien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen hoitopäivän aikana. (Orientaatioprojektin www-sivut 2014.)

Osana projektia tutkimuskunnissa tehtiin varhaiskasvatuksen laatua mittaava arviointi lapsille, vanhemmille ja päivähoidon henkilökunnalle. Arvioinnissa yhdistettiin lasten, vanhempien ja henkilöstön arviot, jolloin saatiin kiinni siitä, miten oppimisympäristön ominaisuudet heijastuivat lasten ja vanhempien kokemuksissa. Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty osana tutkimushankkeeseen kuuluvaa päivähoidon laadun arviointia, joka tehtiin keväällä 2010.

Tutkimuksen teoreettisessa taustassa tarkastelen ensiksi pelon käsitettä, pelkoon liittyviä lähikäsitteitä sekä lasten pelkoja ja niiden syitä. Esittelen ensimmäisessä teorialuvussa myös lasten psykologiseen kehitykseen liittyviä näkökulmia, jotka ovat olennaisia lasten pelkoja ilmiönä tutkittaessa. Toisessa luvussa keskitytään päivähoidon fyysisen ja psyykkiseen toimintaympäristöön, jonka kautta tässä tutkimuksessa pelkoja tarkastellaan. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen esittelen tutkimuskysymykset ja tutkimuksen menetelmät ja tutkimuksen etenemisen. Metodiluvun jälkeen tarkastelen tutkimustuloksia tutkimuskysymysten valossa sekä teen johtopäätökset ilmiöstä.

Tutkimuksen tulokset vahvistivat aikaisempaa tietoa lasten peloista. Päivähoitoympäristö pelkojen kontekstina toi esille päivähoidon sosiaalisten suhteiden merkityksen lapsen elämässä. Lapsille päivähoidon vertaissuhteet ovat ilon ja mielihyvän lähde, mutta ne aiheuttavat lapsille paljon stressiä, ahdistusta ja huolta. Tässä tutkimuksessa lapsille on annettu mahdollisuus kertoa heidän elämänsä liittyviä tunteita kuten pelkoja, toivottavasti me aikuiset kuuntelemme lapsia.

2. Turvattomuus ja pelko

Ihmisellä on valmius kokea erilaisia tunteita jo vauvasta asti. Esittelen seuraavassa luvussa erilaisia näkemyksiä pelon määrittelystä. Pelkojen teoreettinen viitekehys muodostuu evoluutio- ja kehityksellisten teorioiden kautta. Ilmiönä pelkoja voidaan

2.1 Pelon määritelmä

Pelon biologisen määritelmän mukaan pelko on ihmisen perustunne, jonka tarkoituksena on suojella ihmistä vaaralta. Pelontunteella on aina ihmiselle joku merkitys. Pelko on elämää ylläpitämä kokemus ja se auttaa ihmisiä pysymään hengissä ja turvassa. Pelon tunne on ihmiselle välttämätön elinehto, jotta ihminen olisi turvassa. Pelko ei välttämättä ole vain negatiivinen tunne, vaan pelon kokeminen voi olla tietyssä tilanteessa ihmisen hyvinvoinnin kannalta elintärkeää. Jo vastasyntynyt lapsi kokee pelon tunteita mm. säikähtäessään kovia ääniä, odottamatonta kosketusta tai muuta äkillistä liikettä. Pelot ovat ihmisen kehitykseen kuuluvia ja niiden ilmeneminen on yksilöllistä, sillä ihminen voi pelätä hyvin monenlaisia asioita ja tilanteita. (André 2004, Marks 2007, Sandström 2010, Toskala 1997.)

Lordin mukaan (2010, 25) pelko voidaan määritellä tunneperäiseksi, tiedolliseksi, motoriseksi ja fysiologiseksi reaktioksi uhkaa tai varaa kohtaan. Pelon tunne muuttaa käyttäytymistä ja aiheuttaa fyysisiä muutoksia kehossa kuten sydämen sykkeen kohoamisen. Pelko aiheuttaa myös subjektiivisia tunteita kuten ahdistusta. Pelon tunne on yksilöllinen kokemus ja myös osin kulttuurisidonnainen.

Kirmasen (2000, 39–52) mukaan ihmisen pelko on sosiaalinen ilmiö tai tapahtuma. Pelkääminen on osa ihmisen sosiaalista elämää. Pelolla on monenlaisia merkityksiä ihmisen elämässä ja kaikki pelon kohteet ovat ihmiselle yhtä todellisia. Kirmanen ei jaa muiden tutkijoiden näkemystä siitä, että lapsen pelot ovat kehitysvaiheelle normaaleja pelkoja tai epänormaaleja. Myöskään jako realistisiin ja epärealistisiin pelkoihin ei hänestä ole mielekäästä. Hän toteaa, "ei ole olemassa puhtaasti synnynnäisiä pelkoja, opittuja pelkoja tai kulttuurisia pelkoja. Pelolla on aina nämä kaikki puolet ja perimä, oppiminen ja kulttuuri limittävät nämä toisiinsa. Pelot ilmenevät yksilön fyysisessä ja psyykkisessä ympäristössä" (Kirmanen 2000, 39).

2.2 Pelkoon liittyvät käsitteet

Pelon tunteeseen liittyy läheisesti ahdistus ja fobia. Seuraavassa esitellään näiden käsitteiden eroja.

Ahdistus

Pelko on yksi ihmisen perustunteista. Ihmisen elämässä pelot herättävät usein ahdistusta joka on pelon kokemista. Andrén (2004, 13) ja Marks (2007, 13) mukaan pelko ja ahdistus on käsitteenä erotettava toisistaan, etenkin lasten kohdalla. Pelko on tietyn todellisen tai epätodellisen vaaran aiheuttama reaktio kun ahdistus tarkoittaa synkkää lähestyvän uhan tai tuomion tunnetta. Pelko poistuu kun vaara on ohi mutta ahdistus on yleistä ja kestävä. Ihminen menettää ahdistuneena omanarvontunteensa ja se voi lamauttaa ihmisen toiminnan jopa kokonaan. Pelokas lapsi kokee uhkaavan ihmisen tai eläimen itseään vahvemerkiksi ja pelkää vahingoittuvansa. Pelon tunne johtuu heikkoudesta suhteessa uhan voimaan. Jos paikalla on lapselle turvallinen henkilö, pelon tunne helpottuu.

Wohlman (1979, 27–29) ei jaa muiden tutkijoiden näkemystä äidin läsnäolon vaikutuksesta ahdistuksen vähenemiseen. Hänen mukaansa ahdistus syntyy lapsen turvattomuuden tunteesta ja tulee alitajunnasta, jolloin äidin läsnäolo ei sitä lievitä. Ahdistus vaikuttaa lapsen koko elämään epävarmuutena ja voi aiheuttaa oppimisvaikeuksia, sosiaalisia vaikeuksia ja erilaisia ongelmia.

Ahdistus on Sandströmin (2010, 224–225) mukaan osittaista pelkoa ja pelon ja ahdistuksen välillä on voimakkuusero. Kohtuullinen ahdistus parantaa ihmisen suorituskyyä ja ilman ahdistusta moni asia jäisi tekemättä. Jos ahdistukseen liittyy vahvasti pelon tunne, käynnistyy taistele - pakene reaktio ja ihminen voi ylireagoida tilanteen vaarallisuuden nähden. Ahdistus on myös hyödyllinen tunne, joka suojelee meitä vaaralta. Andrén (2004, 13) mukaan ahdistus on tietoisesta tai tiedostamattomasta vaaran tai ongelman odotusta. Ahdistunut ihminen on jännittynyt jo ennen kuin mitään pelottavaa on tapahtunut.

Ahdistuksen ja pelon jatkuessa pitkään, siitä voi tulla pysyvä tila eli pitkäkestoinen ahdistus. Koska pelko on normaali osa kehitystä, nämä lapset voivat helposti jäädä huomiotta. Tämän vuoksi ahdistuksen ja lapsuuden pelkojen selvittäminen ja ennaltaehkäisy ovat tärkeitä. On tärkeää tunnistaa hyvin pelokas lapsi, koska suuret pelkotilat lapsuudessa ovat merkittävä riskitekijä myöhempien ahdistuneisuushäiriöiden syntyyn. (Hirsfeld-Becker & Biederman 2002). Ahdistus voi kehittyä häiriöksi tai sairaudeksi, joka rajoittaa ihmisen elämää monella eri tavalla. Nämä ahdistushäiriöt eivät muodosta yhtenäistä ryhmää vaan oireet ja aivojen toiminnalliset muutokset poikkeavat toisistaan. On yleisesti hyväksytty, että, ahdistusherkkyyys edistää lapsuuden pelkojen ja ahdistuksen syntyä. (Klein et al. 2012.)

Fobia

Fobia on epärealistinen voimakas pelkotila tai pelko-oireinen häiriö, joka ilmenee tilannesidonnaisesti paniikinomaisena reaktiona. Fobiat rajoittavat elämää ja hankalin niistä on sosiaalisten tilanteiden pelko, joka on tutkimuksissa todettu yleisimmäksi ahdistuneisuushäiriöksi. Fobia on erityistä pelkoa, joka rajoittaa ihmisen elämää. Fobiaa ei voi poistaa järkeilemällä eikä selittämällä. Fobiat ovat usein epärealistisia ja järjenvastaisia. Fobia on korvautunut pelkoa, joka on jatkuva ahdistunut tila. Pelkoa aiheuttava asia, eläin tai ihminen askarruttaa lapsen mieltä, mutta hän voi muuten olla iloinen ja onnellinen paitsi joutuessaan vastakkain koiran kanssa. Fobia voi vallata lapsen mielen niin vahvasti, että hän kieltäytyy liikkumasta paikoissa joissa on koiria. (Sandström 2010, 236, Marks 2007, 23, Wohlman 1979,30.)

Pelolla ja fobialla ei ole merkittävää eroa, mutta ne eroavat voimakkuudeltaan toisistaan. Fobioiden syntyyn vaikuttaa perinnöllinen taipumus, jota kasvatus ja elämäntapa muokkaavat niin, että fobioita syntyy (André 2004, 119–125.)

Lasten yleisempiä fobioita ovat ahtaan paikan kammo, pimeän-, eläinten-, korkeiden paikkojen-, ukkosen- ja koulun pelko. Suurin osa lapsista pelkää ajoittain mutta todella lamaannuttavat fobiat ovat harvinaisia. (Marks 2007, 16.)

2.3 Pelon syntyyn vaikuttavia tekijöitä

Mikä sitten vaikuttaa ihmisen pelon kokemukseen? On todettu, että toiset ihmiset ovat herkempiä alistumaan pelolle kuin toiset (Wohlman 1979, 33.) Pelon syntyyn vaikuttavia tekijöitä tarkastelen seuraavassa yksilöllisten ja kehityspsykologisten piirteiden sekä ympäristötekijöiden kautta.

Lordin mukaan pelon tunne on myös yksilöllinen kokemus, mutta kulttuurilliset seikat vaikuttavat sen syntyyn. Andrén (2004, 125) ja Marks (2007, 35) mukaan pelon syntyyn vaikuttaa perinnöllisen taipumuksen lisäksi kasvatus ja elämäkokemus. Pelko ja ahdistus kehittyvät kolmen asian vaikutuksesta. Geenien, hermojärjestelmän kypsymisen ja omista tai toisten kokemuksista oppimisesta.

Sandströmin (2010, 219–221) mukaan pelkäämään opitaan havainnoimalla muita ihmisiä eli pelkokin on opittua. Olipa pelon uhka fyysinen asia tai psyykkisesti koettava uhka, pelko ilmenee todellisissa tilanteissa, jolloin ihmisellä aktivoituu pelkopiiri ja ihmisessä käynnistyy taistele-pakene reaktio. Sandströmin näkemystä tukee Rachmanin (1977 ja 1991) tutkimukset, joiden mukaan lapsi saa fobioita oppimalla mallinnuksen eli sijaisoppimisen ja negatiivisen viestinnän kautta.

Ajan kuluessa pelolle on tullut uusia merkityksiä ihmisen aivojen kehittymisen myötä. Pelko varoittaa niin psyykkisestä kuin fyysisestä vaarasta. Vaaratilanteiden muututtua ihmisen pelonhallintakeinot ovat moninaistuneet. Varhaisina aikoina riitti pakene-reaktio, mutta nykyaikana tarvitaan moninaisia pelonhallintakeinoja. Lapselle pelon tunteeseen liittyy aina turvallisuuden ja turvattomuuden tunteet. (Korhonen 2008, 32.)

Lapsen pelot voidaan Wohlmanin (1997, 51) mukaan jakaa kolmeen ryhmään, joista ensimmäinen on jo syntymässä ilmenevät pelot eli synnynnäiset pelot, toinen on kehitykselliset pelot, jotka esiintyvät tiettyinä ikäkautena ja kolmas ryhmä on traumaattisen kokemuksen aiheuttamat pelot. Seuraavissa luvuissa käsittelen tarkemmin Wohlmanin jaottelun mukaisesti pelkojen syitä.

2.3.1. Synnynnäiset tekijät

Sandströmin mukaan (2010, 219) "Pelko on ihmisen perustunne, jonka tuottamiseen tarvittavat hermosolupiirit ovat perittyjä". Pieni vauva voi pelätä kovia ääniä, äkillisiä tilanteita tai liikettä. Myös ensimmäisen elinvuoden aikana lapsi kokee eroahdistusta ja pelkää vieraita ihmisiä. Lapsen pelot eivät kuitenkaan ole samanlaisia eivätkä esiinny samanikäisenä. Sekä Sandströmin (2010, 219) että Wohlmanin (1997, 52) mukaan monet muut tekijät vaikuttavat lapsen pelon syntyyn.

Lasten synnynnäisiin pelkoihin liittyy myös lapsen temperamentti, joka on synnynnäisten persoonallisuuspiirteiden perusta. Temperamentti ilmenee jännittämisen ja ahdistuksen kokemuksina uusissa tilanteissa. Pelko ja huolestuneisuus syntyvät ihmisen varautuneisuuden ja arkuuden piirteiden myötä. Taipumus, joka myöhemmin ilmenee sosiaalisena estyneisyytenä, näkyy jo vauvaiässä. Vauva reagoi voimakkaasti kaikkiin ympärillä olevaan ja osoittaa herkästi levottomuutta ja stressaantumista. (Keltikangas-Järvinen 2009a, 61–62.) Useat tutkimukset osoittavat, että lapsen temperamentti vaikuttaa hänen sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseensä. (Sterry, Keiter-Purtill, Gartstein, Gerhard, Vannatta & Noll 2010). Temperamentin on todettu vaikuttavan lapsen aggression ja ongelmakäyttäytymisen muovautumiseen. Estyneellä lapsella, jolla on alhainen reagoitokyky, voi ilmetä ahdistusta ja kyvyttömyyttä toimia sosiaalisissa suhteissa. (Sanson et al. 2004., Rothbart 2011, 3, 2007.)

Lapsuuden peloilla on geneettinen yhteys lapsen persoonallisuuden piirteiden kautta. Lapset, jotka reagoivat herkästi ja ovat sensitiivisiä, saavat voimakkaampia pelkoreaktioita kuin muut lapset. Ahdistus, herkkyyys ja ujous lapsella edesauttavat lapsuuden pelkojen ja ahdistuksen syntymistä. (Murris et al. 2001.)

Lapsen pelkoja voidaan ymmärtää lapsen kehitysvaiheen kautta. Kuitenkaan ei voida kuitenkaan täsmällisesti selittää missä määrin lapsen pelkoihin vaikuttavat suoraan synnynnäiset tekijät ja miten paljon varhaiset elämäkokemukset. (Toskala 1982, 18.)

Wohlmanin (1979, 44) mukaan lapsen pelokkuudessa on huomattavia eroja ja toiset lapset ovat perinnöllisesti herkempiä kuin muut. Perinnöllisyyden merkitystä on kuitenkin vaikea todentaa; Samassa perheessä voi olla eri tavalla reagoivia lapsia. Lapsen persoonallisuus rakentuu geneettisen perimän, sikiövaiheen kehityksen ja syntymän vaikutuksista.

Viimeaikainen geenitutkimus korostaa ympäristötekijöiden vaikutusta ihmisen persoonallisuuden kehityksessä. Ympäristö ja perimä on vaikeaa erottaa toisistaan sillä ne muovaavat omalta osaltaan yksilön persoonallisuutta prosessinomaisesti ympäristön muokatessa perimän antamia mahdollisuuksia. (Nurmiranta, Leppämäki, Horppu 2011, 11.)

Ajattelun kehitys

Lapsen ajattelun kehityksellä on merkitystä pelkojen kokemiseen sekä niiden hallintaan. Pienten lasten tavat hallita pelkoja eroavat aikuisten käyttämistä hallintakeinoista. Lasten käyttämät keinot ovat usein hyvin konkreettisia. Tätä selittää lasten erilainen tapa ajatella ja käsitellä asioita. (Kirmanen 2002, 128.)

Lapsen kehityspsykologinen kehitys Piaget'n mukaan etenee tiettyjä kehitysvaiheita pitkin. Sensomotorisen kauden aikana yhdestä- kahteen vuoteen lapsen aisti- ja liiketoiminnot yhdistyvät ja lapsi alkaa hahmottaa itsensä toimijana. Lapselle syntyy skeemoja eli toimintakaavioita ja hänelle kehittyy käsitys esinepysyvyydestä. Lapsi alkaa ymmärtää kuvia, käsitteitä sekä aikaa tässä ja nyt. Lapsen kehitys muuttuu perusteellisesti kun lapsi oppii kielen. Kielen oppimisen kautta lapsi kykenee olemaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa, ja lapsen ajattelun taidot kehittyvät ja lapsen sisäinen puhe mahdollistuu. Tätä kautta lapsen oma toiminta sisäistyy ja hänelle syntyy kyky jäljitellä havaitsemaansa mallia. Lapsen symbolinen leikki alkaa kehittyä ja leikin avulla lapsi käsittelee tunne-elämänsä ristiriitoja. Jos hän on kokenut jotain pelottavaa, voi hän leikissä käsitellä asiaa ja muuttaa tilannetta omalta osaltaan positiivisemmaksi. Lapsen symbolinen leikki on esimerkki lapsen itsekeskeisestä ajattelusta. Symbolisen leikin tehtävä on tyydyttää lapsen minäkuvaa muuttamalla todellisuutta lapsen toiveiden mukaisesti. (Piaget 1988, 37–42.)

Esioperationaalisella kaudella eli noin neljä- seitsemänvuotiaana lapsi ajattelee intuitiivisesti. Tämä tarkoittaa Piaget'n (1988, 42) mukaan sitä, että lapsen voi olla vaikea erottaa mielikuvitus ja todellisuutta toisistaan. Hänen looginen ajattelukykynsä ei ole vielä kehittynyt eikä hän täysin ymmärrä syy-seuraussuhteita. Tässä iässä lapsi oppii ymmärtämään ja käyttämään toiminnallisia, sanallisia ja kuvallisia symboleita. Lapsi näkee maailman omien toiveidensa kautta ja hänen voi olla vaikea hyväksyä tosiasioita. Hänen ajattelutoimintansa eivät ole vielä säännönmukaista eikä lapsi itse ole selvillä oman ajattelunsa säännöistä. Lapsen lähestyessä kouluikää kognitiivinen ajattelu edistyy ja lapsen maagiset uskomukset muuttuvat järkevimmiksi. Lapsen ajattelu on yhteydessä hänen kasvatustekijöihin, ympäristöönsä ja lähellä olevien aikuisten vaikutukseen. Nämä assimiloituvat lapsen mielessä ja muodostuvat osaksi lapsen persoonaa. (Piaget 1988, 42–53.)

Kuusi-seitsemänvuotiaana lapsi siirtyy konkreettisten operaatioiden kaudelle ja hänen ajattelunsa muuttuu. Lapselle syntyy sosiaalinen tapa ajatella ja hänen egosentrisyytensä väistyy. Lapsi alkaa ajatella sisäisten representaatioiden varassa ja niitä yhdistellen. Tämä ajattelun kehityksen myötä lapsi pystyy käsittelemään omia tunteitaan ja pelkojaan paremmin. (Piaget 1988, 65–86.)

Ajattelun kehityksen myötä lapsen tunne-elämä kehittyy. Lapsi alkaa melko varhain kontrolloida tunteitaan ja siirtyä tunteiden elämisestä ja ilmaisemisesta järkiperäiseen ajatteluun. Hän ei pelkästään kontrolloi tunteita vaan sulkee niitä pois. Tämä ei kuitenkaan onnistu ja lapsi pitää kaikkea tunteiden viriämistä kontrolloimattomuutena samalla kun hän liittää tunteisiinsa pelkoja. Lapsi uskoo, että hän voi omalla toiminnallaan vaikuttaa erilaisiin asioihin omassa elämässään. Lapsi saattaa ajatella, että hänen tietyt tekonsa ovat pahoja ja saavat aikaan onnettomuutta. Toisaalta tietyillä teoilla hän voi kontrolloida uhkaavia asioita esim. olemalla kiltti. Lapsi voi luulla, että hänen ajatuksiltaan on merkitystä tapahtumien kulkuun eli paha voi toteutua. (Toskala 1997, 42, 77.)

Vygotskyn (1982, 99- 105.) kehittämä lähikehityksen teoria on paljon käytetty näkemys ympäristön vaikutuksesta lapsen ajattelun kehitykseen. Hänen mukaansa lapsi oppii vuorovaikutuksen kautta vanhemmiltaan, häntä hoitavilta aikuisilta sekä toisilta lapsilta. Lähikehityksen vyöhykkeellä tarkoitetaan tilaa, jossa ihminen oppii ympäristön avulla jotain sellaista, mitä hän ei yksin voisi vielä oppia. Vygotsky liittää sosiaalisen vuorovaikutuksen merkityksen osaksi oppimista, ja hänen mukaansa lapset omaksuvat loogisen ja minäkeskeisen ajattelun osana kulttuuriperintöään. Lapsi on syntymästään asti oman kulttuurinsa jäsen ja ottaa siitä vastaan mallin, jonka avulla hän kasvaa yksilöksi, jolla on oma tahdonalainen toiminta. Korkeimmat psyykkiset toiminnot, kuten ongelmanratkaisutaito ja muisti kehittyvät ihmisen sosiaalisen toiminnan kautta luoden uusia toiminnan muotoja, jotka vuorostaan luovat sisäisiä kokemuksia. Lapsen käsittelytavat syntyvät ja kehittyvät sosiaalisessa yhteistyössä ja siirtyvät myöhemmin lapsen psyykkisen toiminnan muodoksi. Keskeistä on näkemys, että lapsen ulkoinen kieli muuttuu sisäiseksi ajatteluksi. Tämän kautta lapsesta tulee oman ainutlaatuisuuden rakentaja. (Vygotsky 1982, 99- 105.)

Mielikuvitus

Lapsen kehittymisen myötä mielikuvituksen käyttö lisääntyy ja rikastuu. Lapsella voi olla mielikuvitusystäviä, joiden avulla lapsi voi käsitellä pelkojaan. Mielikuvitusystävän avulla pelko voi olla jopa voitettavissa. (Sarafino 1986, 63–65.) Kaksi-kolme vuotiaana lapsi osaa jo käyttää mielikuvitusta muuttaakseen ulkoista todellisuutta vastaamaan hänen omia toiveitaan. Vähän myöhemmin lapsi alkaa sepittää omia kertomuksiaan, joista osa on fantasiaa ja osa totta. Lapselle kaikki on todellista ja mielikuvituksen avulla hän täydentää puuttuvia yhteyksiä vastaamaan omia pyrkimyksiään. Tämä tulee esille myös lapsen peloissa. Lapsen sisäinen tila määrittelee hänen havaintojaan ja välittäjänä on mielikuvitus. Mielikuvituksen avulla lapsen pelot voivat lisääntyä. Pelkoa voi syntyä kun lapsi säikähtää kuvitteellista asiaa, jota hän pitää totena. (Toskala 1982, 39.)

Kirmasen (2000) tutkimuksessa esille tuli viisi-kuusivuotiaiden lasten mielikuvitusmaailman rikkaus ja moninaisuus. Lapset eivät pelkää ainoastaan kummituksia ja hirviöitä, vaan erilaisia mielikuvitusolentoja. Mielikuvituksellisuus on usein lasten tietoon liitetty erityisyys, minkä vuoksi lasten tiedon luotettavuutta on myös kyseenalaistettu.

Mielikuvituksellisuus on luonnollinen osa lasten ajattelua ja kerrontaa. Mielikuvitus antaa merkitystä lasten todellisuudelle. Lapset laittavat yhteen todelliset huolet, todelliset tapahtumat ja fantasian ilmaisemaan sen, mikä on heille tärkeää. Mielikuvitus voi olla myös merkittävä voimavara ja keino paeta hankalia tai vaikeita asioita ja sen avulla voi myös löytää uusia toiminta- ja ajattelutapoja. (Helavirta 2011, 30.)

2.3.2 Ympäristötekijät

Kokemuksista oppiminen

Ympäristöllä on oma merkityksensä lapsen pelkoihin ja pelko voi olla opittua. Pieni lapsi ei luonnostaan pelkää pimeää, kuvitteellisia asioita tai korkeita paikkoja. Pelkoja synnyttävät lapsen kokemukset negatiivisesta tilanteesta tai mallioppiminen. On todennäköistä, että lapset alkavat pelätä samoja asioita kuin vanhempansa. Pelottavissa tilanteissa lapset ottavat mallia aikuisesta ja heidän käyttäytymisestään. Vanhemmat voivat siirtää lapsilleen liioiteltua vaaran tunnetta varoittamalla heitä ja kertomalla pelottavia esimerkkejä uhkaavista asioista. Vanhempien pelko siirtyy lapseen myös vanhemman käytöksen perusteella esim. jännittämällä. Tämän tyyppistä pelon siirtoa kutsutaan mallista oppimiseksi. (Marks 2007,39, André 2002, 123.)

Lapset oppivat pelkoja havainnoimalla ympäristöään ja hänen lähellä eläviä aikuisia. Lapset osaavat tunnistaa jo varhain mitä äiti pelkää. Äidin pelko aiheuttaa lapselle pelkoa, koska hänen turvaverkkonsa on vaarassa murtua. Lapset oppivat pelkoja myös toisiltaan. Toisilta lapsilta pelkojen oppimiseen vaikuttavat lapsen ikä ja kehitystaso, sillä samanikäisen lapsen pelot tarttuvat helpommin kuin eri-ikäisen. (Marks 2007, 39; Sarafino 1986, 53–54.)

Klassinen ehdollistuminen on yksi pelon taustalla vaikuttavista perusmekanismeista. Kyseessä voi olla esimerkiksi hammaslääkärissä käynnin yhteydessä koettu pelottava asia tai käärme, joka puree tai pelästyttää jonkun perheenjäsenen. Tällöin tapahtumien nostattama kiihtymys ja voimakkaat tunteet lisäävät pelkoa. Varsinkin ennen kahden vuoden ikää koettu tapahtuma altistaa lapsen erityisen voimakkaiden fobioiden kehittymiselle. Tämä johtuu aivojen hippokampuksen kehittymättömyydestä, jolloin pelottavan tapahtuman muisto taltioituu aivojen muihin vanhempiin osiin, joihin on vaikea vaikuttaa myöhemmin. Fobia ei kehity synnynnäisen pelokkuuden vuoksi, vaan varhaiset kokemukset vaikuttavat myöhemmin ylireagointina vain lievästi pelottavan asiaan. (Almqvist, Broberg & Tjus 2005, 177.)

Murris et al. (2001) todisti tutkimuksessaan, että lapsen saama suullinen tieto voi merkittävästi muuttaa lasten pelkoja ja uskomuksia. Tiedolla voitiin vaikuttaa lasten ajatuksiin ja lasten pelkoja voitiin lisätä antamalla heille negatiivista tietoa tuntemattoman ärsykkeen avulla. Tutkimus vahvisti Rachmanin (1977, 1991) teorian, että negatiivinen tieto lisää pelkoa. Tutkimuksessa lapsen iällä ei ollut merkitystä, mutta tyttöjen osalta pelot lisääntyivät enemmän. Tutkimuksessa pelkoa tuntematonta petoa kohtaan vahvistettiin ja tämä pelko säilyi lapsilla ja lisäsi pelkoja myös muita eläimiä kohtaan. Lapsen aikaisempi käsitys tai pelko aiheesta vahvisti pelon kokemuksesta entisestään. Lapsen kehitystasolla ja osaamisella on vaikutusta pelon kokemukseen, esimerkiksi motorisesti taitava lapsi ei pelkää korkeita paikkoja niin paljon kuin kömpelö lapsi.

Median vaikutus

Lapset oppivat pelkoja havainnoimalla omaa ja toisten lasten toimintaa. Myös media vaikuttaa lapsen pelkoihin, sillä lapset katsovat paljon televisiota, josta he omaksuvat mediapelkoja. Mediapelkojen vaikutukset ovat sekä psykologisia että fyysisiä. Pelkotilat aiheuttavat unettomuutta, painajaisia ja nukkumisongelmia. Nämä fyysiset haitat aiheuttavat lapsissa levottomuutta. (Martsola & Mäkelä-Rönnholm 2006, 54–55.)

Tutkimuksessaan median vaikutuksesta lapsen pelkoihin Martsola ja Mäkelä-Rönn (2006, 57) huomasivat, että alle kouluikäisiä pelotti erityisesti henkilöt ja hahmot ei niinkään televisio-ohjelman juoni ja tapahtumat. Yleisesti ottaen lapset pelkäsivät häijyjä eläimiä, noitien ja muita pelottavia hahmoja. Lapsia pelotti mediassa myös luonnonkatastrofit, onnettomuudet, väkivalta, äänet ja kuolema.

Vanhemmat eivät aina ymmärrä lapsen mediapelkojen vakavuutta. Mediapelot eivät ole lapselle luonnollisia, normatiivisia pelkoja eivätkä ne palvele lapsen kehitystä. Lapsi ei kykene säätelemään mediaa eikä näin hallita sitä kautta tulevaa pelottavaa materiaalia. Lapsen oman mielikuvituksen kautta tuottamat pelot esim. mörkö sängyn alla, auttaa lasta kehittämään kykyään kuvitteellisuuteen ja oppiakseen hallitsemaan maailmaa. Lapsen oma psykofyysinen mekanismi säätelee tällöin pelkoja, mutta näin ei ole median kohdalla, media ei säätele antiaan lapselle (Martsola & Mäkelä-Rönholm 2006,58.)

Korhonen (2008) on tutkimuksessaan tutkinut lapsen tv-ohjelmiin liittyviä pelkoja, painajaisunia ja pelonhallintaa. Hänen tutkimuksessaan lapsista yli 70 prosenttia koki TV-ohjelmiin liittyviä pelkoja, nämä pelot aiheuttivat lapsille myös painajaisunia. Eroja tyttöjen ja poikien välillä ei esiintynyt. Lastenohjelmissa pelkoja aiheuttivat mielikuvitusolennot ja väkivalta. (Korhonen 2008, 105–107.)

Lastenkirjallisuus opettaa ja rikastuttaa lapsen mielikuvitusta ja edistää lapsen psyykkistä hyvinvointia ja kehitystä. Saduissa lapsi voi löytää omaan arkeensa ja tunteilleen samastumisen kohteita. Lastenkirjallisuus voi aiheuttaa lapselle myös kielteisiä vaikutuksia lisäämällä lapsen pelkoja. Aikuisten tulee valita lapselle sopivaa kirjallisuutta huomioiden lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsi kykenee vasta viisi-kuusivuotiaana erottamaan sadun ja toden toisistaan ja hänellä on kyky vastaanottaa ja käsitellä sadun tapahtumia mielessään. (Ylönen 1998, 49.)

2.4 Mitä Lapsi pelkää ja minkä ikäisenä?

Wohlammin (1997, 39–41) mukaan on olemassa useita syitä miksi lapset selviävät aikuisia huonommin uhkaavista asioista. Yksi syy on voiman puute eli lapsen avuttomuus. Lapsi selviää aikuista huonommin vaaratilanteista. Mitä nuorempi lapsi on sitä alttiimpia he ovat pelkäämään. Toinen syy on, että lapsi on aina riippuvainen aikuisesta ja aikuisen tuesta ja turvasta. Lapsen on saatava riittävästi huolenpitoa voidakseen elää lapsena. On luonnollista, että lapsi pelkää torjutuksi tai hylätyksi tulemistä. Kolmas syy lasten pelkoihin on, että lapset eivät valitse tilanteita joihin he joutuvat, heillä ei ole vaikutusmahdollisuuksia asioiden kulkuun omassa elämässään.

Lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana vauva pelkää äkillisiä liikkeitä, ääniä ja voimakkaita aistiärsykeitä. Nämä kokemukset saavat hänet turvautumaan äitiin tai isään. Myöhemmin ensimmäisen elinvuoden lopussa lapsen pelkokokemukset liittyvät vieraisiin ihmisiin ja eroahdistukseen vanhemmista. Erottamiskyvyn kehittyminen näkyy lapsessa vieraiden pelkäämisenä noin kahdeksan kuukauden iästä alkaen. Pelon taustalla on lapsen kognitiivisen kehityksen eteneminen. Vierastaminen ja tärkeään henkilöön takeruminen ovat hyviä merkkejä lapsen älyllisen kehittymisen etenemisestä. (Sandström 2010, 219. Rusanen 2011, 40.)

Eron pelko on voimakkaimmillaan aina kolmeen ikävuoteen asti. Kaksi- kolmevuotias lapsi on kiintynyt syvästi kotiinsa ja vanhempiansa. Tässä iässä sairaalahoitoon joutuminen voi olla järkyttävä kokemus, koska se sisältää lapsen kolme eniten pelkäämää asiaa; ero vanhemmista, ympäristön vaihdos ja kipu. Vanhemman läsnäolo on näissä tilanteissa ensiarvoisen tärkeää. (Wohlman 1979, 67.)

Pelkoreaktiot kehittyvät lapsilla eri-ikäisenä ja yksilöllisesti. Lapsen temperamentti ja persoonallisuus sekä hänen uskonsa omiin kykyihinsä vaikuttavat lapsen pelon tunteisiin. Herkästi pelkäävä lapsi tarvitsee enemmän aikuisen tukea kuin reippaammat lapset. Herkkä lapsi haastaa myös vanhemmat, sillä aran lapsen kanssa eläminen vaatii vanhemmilta sensitiivisyyttä ja kärsivällisyyttä. Lapsi tarvitsee vanhemman tukea kohtaamaan omia pelkojaan turvallisesti (Toskala 1997, 116–118.)

Useat tutkimukset (Gullone, 2000; Muris & Merckelbach, 2001; Ollendick, King, & Muris,) osoittavat, että lasten yleisimpiä pelkoja ovat pimeä, eläimet, veri ja korkeat paikat. Kolmeen ikävuoteen mennessä lapset pelkäävät itsensä satuttamista, kipua, luonnonilmiöitä, pimeää ja eläimiä. Kirmasen (2000) tutkimuksen mukaan pelot kohdistuvat lapsen elinympäristöön liittyviin tuttuihin eläimiin. Yleisin eläinpelko lapsilla on käärmeet. Koirat, mehiläiset ja ampieiset pelottivat myös lapsia.

Leikki-iässä nämä pelot heikkenevät ja lapsi alkaa pelätä vilkkaan mielikuvituksen ansiosta mm. pimeää, varkaita ja erilaisia mielikuvitushahmoja. Yksin jäämisen pelko ja pimeän huoneen pelko ovat suurimmillaan nelivuotiaana kunnes ne häviävät vähitellen ennen kouluikää. Yliluonnollisten asioiden pelko vähenee kouluun mentäessä. (Wohlman 1979, 73.)

Lasten pelkoreaktiot vaihtelevat voimakkuudeltaan ja samanikäiset lapset voivat pelätä samaa asiaa eri tavalla. Tähän syitä ovat lapsen tunteiden ja ajattelun taso, jotka vaikuttavat lapsen kokemaan pelkoon. Tästä syystä pelot yleisesti muuttuvat iän ja kehittymisen kautta. Lähempänä kouluikää pelot muuttuvat peloksi eläimiä, luonnonkatastrofeja ja fyysisiä vammoja kohtaan. Kouluiässä lapselle tulee sosiaalisia pelkoja liittyen kaveriin ja koulunkäyntiin. (Sarafino 1986., Wenar 1990., Sayfan & Lagattuta 2008.)

2.4.1 Kiintymysteoria, lapsen turvallisuus ja pelko

Tässä alaluvussa käsittelen pelkojen yhteyttä lapsen kiintymyssuhteisiin. ”Pelko on tiivistettyä turvattomuutta” (Mattila 2014, 153). Turvallisuus ja turvattomuuden tunne ovat keskeisiä käsitteitä puhuttaessa avuttomuuden, ahdistuneisuuden, huolen ja pelon tunteista. Turvallisuuden tunne ja perustuottamus auttavat lasta käsittelemään tunteitaan vaikeissa ja pelottavissa tilanteissa. Lapsen varhaislapsuuden kokemukset vaikuttavat vahvasti läpi koko elämän. Lapsi oppii kokemuksen kautta, että häntä suojellaan ja hänen tarpeisiinsa vastataan. Jos lapsen tarpeisiin ei vastata riittävästi ja sensitiivisesti, lapsen perusturvallisuus ei pääse kehittymään. Lapsen perusturvallisuus ja hyvinvointi vahvistuvat turvallisessa ja luotettavassa ympäristössä. (Taimalu, Lahikainen, Korhonen & Kraav 2006.)

Kiintymyssuhteeksi kutsutaan lapsen ensimmäistä ihmissuhdetta, jonka lapsi luo häntä hoitavaan henkilöön. Bowlbyn (1969) mukaan kiintymyssuhde on emotionaalisesti merkittävä suhde, jonka tarkoituksena on luoda lapselle turvallisuuden tunteen sävyttämä kasvu ympäristö. Kiintymyssuhde luo lapselle rajat uskaltaa kasvaa ja kehittyä. Pelkojen synty perustuu ihmisyksilön tarpeesta etsiä turvaa selviytyäkseen elämästä.

Tämän turvan lapselle tarjoaa kiintymyssuhde häntä hoitavaan henkilöön. (Heikkilä 2002.)

Kiintymys ja pelko ovat yhteydessä toisiinsa, koska kiintymyskäyttäytyminen herää pelottavissa tilanteissa. Läheisyys ja kontakti aikuiseen vähentävät pelkoa ja luovat lapselle turvallisuuden tunnetta. Kun lapsen vanhempi ja lapsi pystyvät luomaan turvallisen ja hyvän vuorovaikutteisen kiintymyssuhteen, on lapsen helpompi kohdata pelottavia asioita elämässään. Lapsi pystyy tällöin myös rohkeammin ja aktiivisemmin tutkimaan maailmaa, jolloin hänen kognitiiviset taidot kehittyvät paremmin. (Kirmanen 2000, 48, 52–53.)

Toisaalta turvallisetkaan kiintymyssuhteet eivät voi estää lasta kokemasta pelkoja. Jos lapsen kiintymyskohde on hänen saatavillaan, lapselle kehittyy sisäinen taju kohteen saatavilla olost. Tämä sisäinen malli auttaa lasta käsittelemään ahdistavia ja pelottavia tilanteita. (Kirmanen 2000, 48, 52–53).

Bowlbyn kiintymyssuhdeteorian avulla voidaan ymmärtää lapsen pelonhallintaa. Pienellä lapsella on jo käytössään konkreettisia pelonhallintakeinoja, joita hän käyttää. Vanhempien lasten käyttämät keinot pohjautuvat kiintymyssuhteeseen ja varsinkin lapsen saamaan sosiaaliseen tukeen. Lapsi oppii jo pienestä asti, miten vanhempi vastaa hänen käyttäytymiseen ja hätään. (Korhonen 2008, 41.)

Kirmanen (2000, 58) mukaan alle koulu-ikäiset lapset käyttävät pelon hallintaan erilaisia keinoja kuin aikuiset tai vanhemmat lapset. Läheisiin aikuisiin tarrautuminen on lapselle tärkeä pelon hallintakeino. Lapsen vanhetessa lapset pystyvät hallitsemaan stressitekijöitä myös silloin kun kiintymyksen kohde on poissa. Toinen lapsille ominainen tapa hallita pelottavia tilanteita on turvautuminen rakkaisiin esineisiin ja leluihin. Näitä leluja Kirmanen kutsuu turvaobjekteiksi, jotka auttavat lasta käsittelemään vaillejäämisen ja uusien tilanteiden aiheuttamaa ahdistusta.

Myös Almqvist ym. mukaan (2005, 192–193) kiintymyssuhdeteorialla ja lasten ahdistustunteisuushäiriöillä on yhteys. Turvaton kiinnittyminen ei aiheuta tutkimusten mukaan ahdistuneisuushäiriöitä, mutta se on tärkeä haavoittuvuustekijä.

Heikkilän (2002) tutkimus kiintymyssuhteesta ja lasten peloista toteutettiin neljäseitsemänvuotiailla päiväkotilapsilla. Suurin osa lapsista oli turvallisesti kiinnittyneitä. Päiväkoti-ikäiset lapset pelkäsivät yleisesti mielikuvitusolentoja, pimeää ja eläimiä. Heillä oli myös separaatiopelkoja ja vanhempiin liittyviä pelkoja. Lasten kiintymystyylin ja pelkoluokan välillä ei löytynyt tilastollista merkitsevyyttä mutta puolet turvattomasti kiinnittyneistä lapsista sai korkean pelkokertoimen. Heikkilän mukaan tulos olisi voinut olla erilainen, jos turvattomasti kiinnittyneitä lapsia olisi ollut tutkimusjoukossa enemmän.

2.4.2 Sukupuolen ja älykkyyden merkitys lapsen pelkoihin

Sukupuolen yhteyttä pelkoihin on tutkittu, mutta tulokset ovat ristiriitaisia. Tyttöjen on todettu ilmaisevan pelkoja enemmän kuin poikien tämä tulos on saatu tutkittaessa yli seitsemän vuotiaita lapsia. Vanhemmilta kysyttäessä alle seitsemän vuotiaista lapsista on saatu samanlaisia tuloksia. Kun pienemmiltä lapsilta on itseltään kysytty asiaa, tyttöjen ja poikien peloissa ei ole eroa. (Kirmanen 2000,43.) Wohlammin mukaan (1979,45) ei ole selviä todisteita, että tytöt olisivat poikia pelokkaampia. Hänen mukaansa sukupuolen ei tulisi olla pelkäämisen kannalta ainoa ja merkittävä tekijä. Korhosen (2008,105) mukaan lasten mediapelkoihin liittyvissä tutkimustuloksissa ei ole esiintynyt sukupuolten välisiä eroja.

Aikuisten tutkimuksissa on saatu eroavaisuuksia naisten ja miesten pelkojen ja fobioiden välillä Naisilla suhteessa miehiin oli enemmän fobioita. Samassa tutkimuksessa todettiin, että iällä oli merkitystä pelkojen esiintymisessä. (Fredriksson, Annas, Fischer & Wik 1995).

Lasten älykkyys ja pelkojen välillä on kuitenkin suora yhteys. Älykkäämpi lapsi havainnoi ympäristöään tarkemmin ja toteaa sen vaaratkin helpommin. Jo kaksi- kolmevuotiaalla älykkäällä lapsella on enemmän pelkoja kuin normaaliälyisillä. Lapsen kasvaessa tilanne muuttuu ja kuusivuotiaana älykkäämmät lapset pelkäävät vähemmän kuin muut lapset. (Wohlman 1979, 46.) Samankaltainen tulos saatiin suomalaisessa (Kirmanen 2002,) tutkimuksessa liittyen kielellisesti lahjakkaiden lasten pelkojen runsauteen.

3. Päivähoito lapsen toimintaympäristönä

Suomessa jokaisella lapsella on subjektiivinen oikeus päivähoitoon. Päivähoito palveluna koskettaa jossain vaiheessa lähes jokaista alle kouluikäisen lapsen perhettä. THL:n tilaston mukaan vuonna 2012 päivähoidossa oli 62 % 0-6 - vuotiaista lapsista. Siksi päivähoitoon merkitys lasten ja perheiden elämässä on suuri. Päivähoito on palvelua, jossa yhdistyvät lapsen oikeus varhaiskasvatukseen ja vanhempien oikeus saada lapselleen hoitopaikka.(THL 2014.)

Sisällöllisesti päivähoito on varhaiskasvatusta, jossa sen pedagoginen tehtävä määräytyy lapsen kehitystarpeen mukaan. Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Lapsen oikeuksien sopimukseen (1994), joka velvoittaa turvaamaan lapsille oikeuden suojeluun, osuuteen yhteiskunnallisista voimavaroista ja oikeuden osallisuuteen itseään koskevissa asioissa. (Valtioneuvoston periaatepäättös 2002, 15.) Varhaiskasvatusta ohjaavien asiakirjojen mukaan päivähoidon tehtävänä ovat lapsen persoonan tasapainoisen kehityksen ja lapsen henkilökohtaisen hyvinvoinnin edistäminen. (Laki lasten päivähoidosta 36/1973,1, 2§., Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005,15).

3.1 Päiväkodin ja perhepäivähoidon fyysinen toimintaympäristö

Seuraavissa luvuissa käsittelen päivähoidon fyysistä ja sosiaalista ympäristöä.

Bronfenbrenner (1979) on ekologisessa teoriassaan määritellyt päiväkodin osaksi lapsen mikrosysteemiä kodin ja kaveripiirin tavoin. Hänen mukaansa päiväkotiki on ympäristö, jossa lapsi on itse vuorovaikutuksessa oleva aktiivinen osapuoli. (Puroila & Karila 2001 208–220.)

Hujala ym. (1998, 104) määrittävät päiväkodin fyysisen oppimisympäristön koostuvan päiväkodin arkkitehtuurista, lähiympäristöstä, sisustuksesta, opetusvälineistä sekä muusta materiaalista. Suomalainen päiväkotikihoito on kansainvälisen vertailun mukaan korkealla tasolla, jos tarkastellaan aineellisia ja materiaalisia resursseja.

Aineellisia resursseja ovat säännölliset ateriat sekä hyvät fyysiset tilat, jotka tukevat oppimista, kasvua ja kehitystä. Päiväkodissa aineelliset resurssit ovat kaikkien lastien saatavilla, sillä tilat, välineet, lelut ja materiaalit ovat tasavertaisessa käytössä. (Puroila & Estola 2012.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005 17, 22–23) määritellään varhaiskasvatusympäristö, joka muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Varhaiskasvatusympäristöön kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö, eri tilanteisiin liittyvät psyykkiset ja sosiaaliset ympäristöt sekä erilaiset materiaalit ja välineet.

Perhepäivähoito on merkittävä päivähoitomuoto määrällisesti etenkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Sen sisällöt ja toimintamallit ovat erilaisia kuin päiväkotihoidon. Perhepäivähoidossa hoitaja työskentelee kotona enintään neljän lapsen kanssa. Lisäksi ryhmään voi kuulua yksi kuusi-seitsemänvuotias osapäivälapsi. Toinen perhepäivähoitomuoto on ryhmäperhepäivähoito, jossa kaksi tai kolme hoitajaa työskentelee yhdessä ryhmäpäiväkodissa. Lapsia ryhmässä voi kahdeksasta kahteentoista. Perhepäivähoidossa lasten fyysinen ympäristö sisältää perhepäiväkodin sisä- ja ulkotilat, välineet ja materiaalit sekä muun lähiympäristön. (Parrila 2002, 63–64.)

3.2 Päiväkodin sosiaalinen toimintaympäristö

Lasten pelkoja päivähoidossa tutkittaessa (Söderqvist 2012, Mäkelä 2010) merkittäviksi tekijöiksi ovat nousseet päiväkodin fyysisen ympäristön lisäksi vertaisryhmän merkitys ja lasten väliset suhteet. Päiväkodin arki on moninaista ja monitasoista. Päiväkoti on monenlaisten sosiaalisten suhteiden verkosto, joka koostuu useista lapsista ja aikuisista, joihin lapsi kiinnittyy. Päiväkoti tarjoaa lapselle vertaisryhmätoimintaa ja lasten välisiä sosiaalisia suhteita. (Strandell 1995, 75–76).

Laine & Neitola mukaan (2002, 15–17.) lapsen päivään sisältyvä laaja sosiaalinen verkosto kuvastaa jopa messuhallia tai markkinapaikkaa. Heidän mukaansa mitä vanhemmasta lapsesta on kyse sitä enemmän lapsen vertais- ja ystävyysuhteet merkitsevät hänelle. Lapset tottuvat hoitopäivän aikana tietynlaiseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen, mutta he joutuvat hoitopäivän aikana jakamaan huomionsa oman ja toisten toiminnan suhteen. Tämän vuoksi lapsilta vaaditaan sosiaalista joustavuutta ja muutoksensietokykyä. Vertaisryhmä muodostuu lapsen ikä-, leikki- ja ryhmäkavereista. Lasten läheisillä vertais- ja ystävyysuhteilla on yhteys lapsen psykososiaaliseen kasvuun. Vuorovaikutussuhteet tarjoavat lapselle kontekstin, jossa hänen perustaidot ja kyvyt kehittyvät ja pääsevät esille. Lapset, joilla on ystäviä, ovat sosiaalisempia, yhteistyökykyisempiä, itseensä luottavaisempia ja vähemmän masentuneita. Ystävyysuhteet helpottavat myös lapsen sopeutumista uusiin tilanteisiin. (Laine & Neitola 2002, 15–17.)

Lasten välisten vertaissuhteiden lisäksi päiväkodissa tärkeitä lapsille ovat suhteet aikuisiin. Hyvät suhteet päiväkodin aikuisiin tukevat lapsen hyvinvointia merkittävästi.

(Puroila & Estola, 2012.) Aikuisten ja lasten vuorovaikutus on keskeinen tekijä päivähoitopaikassa kaikessa toiminnassa. Tässä psyykkisessä ympäristössä tärkeimpiä asioita ovat myönteiset asenteet lasta kohtaan, lapsen huomioiminen ja lämmin sekä ystävällinen suhtautuminen lapseen. Päivittäinen kanssakäyminen ja aikuisten ja lasten väliset suhteet vaikuttavat päivähoitopaikan ilmapiiriin. Samoin aikuisten keskinäisillä suhteilla on merkitystä, sillä aikuisten välinen hyvä kanssakäyminen mahdollistaa hoitopaikassa hyvän hengen. (Kalliala 2008, 11.)

Perhepäivähoidossa lapsiryhmä on pieni ja lapsen sosiaalisten suhteiden määrä on pienempi. Lapsen ja aikuisen välinen suhde on perhepäivähoidossa runsaampaa ja tunneperäisempää. Tämä mahdollistaa positiivisen kiintymyssuhteen lapsen ja perhepäivähoitajan välille. Lapsen sosiaaliset suhteet ovat perhepäivähoidossa moninaisemmat kuin päiväkodissa. Perhepäivähoitoympäristöön kuuluu eri-ikäisiä lapsia, koululaisia, hoitajan oma perhe, naapurit, ystävät ja sukulaiset. Perhepäivähoidossa lasten toiminta ja oppiminen integroituvat arjen tilanteisiin. (Parrila 59–65.)

Reunamon (2007a, 149–150) tutkimuksen mukaan perhepäivähoitajat ovat tietoisia ammattitaidostaan ja vanhemmat arvostavat perhepäivähoitoa hoitomuotona. Perhepäivähoitajan työ perustuu arkisiin asioihin, lasten perushoitotilanteisiin ja kodin askareisiin. Perhepäivähoitajat pitävät työnsä parhaan puolena työskentelyä lasten kanssa, joiden iloisuus ja innostuneisuus tarttuvat hoitajaan. Työn haasteina koetaan työyhteisön puuttuminen ja työn tuki sekä pitkät työpäivät.

4. Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tehtävä on selvittää lasten pelkoja päivähoidossa. Lasten vastauksia tarkastelin suhteessa hoitomuotoon, ikään ja sukupuoleen. Tutkimuksen painoarvoa parantaa tutkimukseen osallistuvien lasten suuri määrä (3434). Tämä mahdollisti tutkimusaineiston määrällisen ja laadullisen tarkastelun.

Tutkimuskysymykseni ovat

- 1) Pelottaako lapsia päivähoidossa
 - 1.1 Onko lasten hoitomuodolla yhteyttä lasten pelkoihin?
- 2) Miten lasten ikä ja sukupuoli vaikuttavat lasten pelkoihin?
- 3) Millaiset asiat lapsia pelottavat?
- 4) Onko lasten iällä ja sukupuolella merkitystä lasten kertomiin pelkoihin?

Ensimmäinen tutkimuskysymyksen tarkoitus oli selvittää pelottaako lapsia päivähoidossa. Tutkijan näkökulmasta vastaus on määrällinen tieto lasten peloista. Lasten pelkoja on tutkittu aiemmin päiväkodissa ja ikäryhmä on ollut yli viisivuotiaat lapset. Tässä tutkimuksessa kohdejoukko on kaikki päivähoidon asiakkaat ja tutkimus kattaa myös perhepäivähoidon asiakkaat.

Toinen tutkimuskysymys selvittää määrällisen tiedon iän ja sukupuolen vaikutuksesta lasten kokemaan pelkoon. Lasten iän ja sukupuolen merkitys on teoreettisen viitekehtyksen näkökulmasta merkityksellinen asia pelon kokemuksissa. (Kirmanen 2002, 43.)

Kolmas tutkimuskysymys tuo näkyviin lasten ajatuksia pelottavista asioista ja pelon kohteiden konkreettisia ilmenemismuotoja. Aiempien tutkimusten perusteella lasten peloista on voitu muodostaa erilaisia luokkia. (Lahikaisen 2001, Kirmanen 2002, Mäkelä 2010, Korhonen 2008.) Lasten vastaukset ovat tutkijan näkökulmasta tutkimuksen tärkein sisältö ja keino päästä mukaan lasten tapaan ajatella. (Kirmanen 2002, 64–66.)

Neljännän tutkimuskysymyksen on tarkoitus selvittää lasten kertomien pelkojen laatueroja suhteessa lasten ikään ja sukupuoleen.

Tutkimuksessa selvitetään laadullisesti, miten lapsia ympäröivä päivähoitotodellisuus rakentuu heidän tietoisuudessaan pelottavien asioiden näkökulmasta. Perustana on ymmärtävän ihmistieteen tietty käsitys ilmiöiden ja ihmisen ajattelun välisestä suhteesta tiedon muodostukseen. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 114–17.)

5. Tutkimuksen toteuttaminen.

5.1 Tutkimuksen luonne

Tutkimusnäkökulmani on fenomenografinen. Metsämuurosen (2001, 23) mukaan "fenomenograafisessa tutkimuksessa tutkitaan miten maailman ilmenee ja rakentuu ihmisten tietoisuudessa". Fenomenograafisessa tutkimuksessa tavoitteena on kuvata ilmiöitä ja ihmisten käsityksiä asioista. Tämä tutkimusote soveltuu hyvin omaan tutkimukseeni lasten peloista ilmiönä päivähoidossa. Tavoitteenani on selvittää millaisena lapset kokevat päivähoitoympäristön pelkojen näkökulmasta ja millaiset seikat päivähoidossa lisäävät lasten pelkoja.

Tutkimukseni on lapsuudentutkimusta, joka tarkastelee lasten elämää ja korostaa lasten omaa aktiivisuutta arkensa rakentajina. Samalla esille tulee lapsuuden asema yhteiskunnallisena rakenteena. Lapsuudentutkimus tarkastelee näitä ilmiöitä monitieteellisesti ja tarkoituksena on ymmärtää mistä varhaiskasvatuksessa on kyse, yhdessä lapsuuden asiantuntijoiden eli lasten kanssa. Tutkimuksessa annetaan ääni lapselle oman tarinansa kertojana. Tällä kertaa lapsen äänen välittäjänä ovat vanhemmat, jotka ovat kirjanneet lasten kertomuksia pelottavista asioista. (Tähtinen, Salmi-Niklander & Tuomaala, 2009.)

Tutkimukseni on kvalitatiivinen kyselytutkimus, jossa hyödynnetään sekä laadullisia, että määrällisiä menetelmiä ("mixed research"). Tällaiset "mixed menetelmät" ovat yleistyneet ja kyse on tutkimuksista, jotka rikkovat kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen tutkimuksen välistä raja-aitaa hyödyntämällä molempia tutkimusotteita ja niiden mukaisia menetelmiä samassa tutkimuksessa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Omassa tutkimuksessani näen, että kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus voivat täydentää toisiaan. Kvalitatiivista ja kvantitatiivista tutkimusotetta voidaan käyttää rinnakkain laajentamaan kvalitatiivisen analyysin tulosten pätevyysaluetta yksinkertaisten laskennallisten menetelmien avulla sekä saada tietoa haastateltavien ominaisuuksista

(ikä, hoitomuoto ja sukupuoli). Näiden havaintojen perusteella voidaan tehdä yleistyksiä haastattelun tuloksista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 136.)

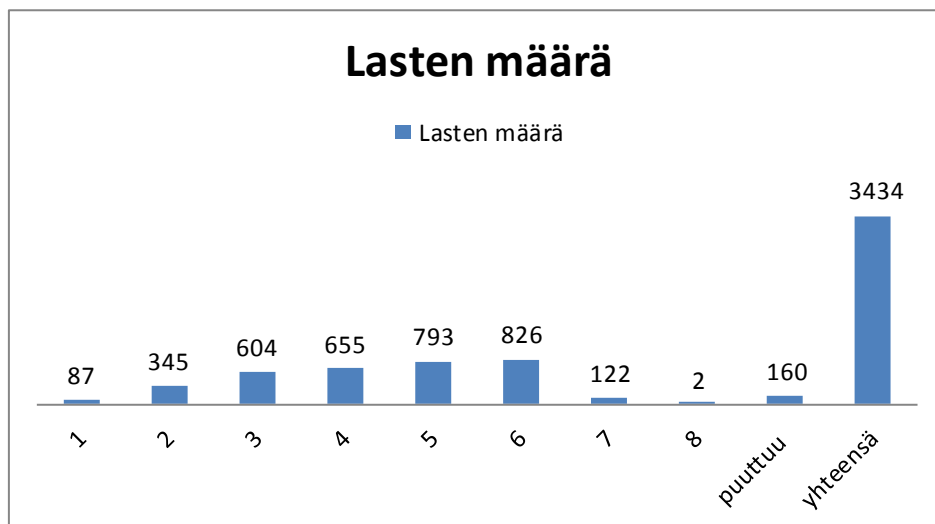
Tutkimuksen analyysimenetelmänä on teorialähtöinen sisällönanalyysi, jossa pyritään luomaan tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Olen valinnut analyysiyksiköt tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. (Tuomi & Sarajarvi 2012, 97.)

5.2. Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimus sai alkunsa osana Orientaatioprojektin toteutettavasta "Päivähoito lasten ja vanhempien arvioimana" kyselystä. Orientaatioprojekti on Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen lehtori Jyrki Reunamon johdolla toteutettu tutkimushanke, jossa oli mukana 11 kuntaa Länsi- ja Keski-Uudeltamaalta sekä Hämeenlinna. (Reunamo 2010b.) Tutkimukseni ei perustu suoraan koko aineistoon vaan hyödynnän orientaatioprojektin sekundääriaineistoa. (Hirsjärvi ym. 2010, 186).

Maaliskuussa 2012 toteutettiin sähköinen arviointikysely päivähoiton asiakasperheille. Kyselylomakkeessa oli lapsille suunnattuja kysymyksiä, joihin lapset vastasivat vanhemman avustamana. Lasten tekemän arvioinnin jälkeen vanhemmat arvioivat lastensa päivähoiton toteutumista ja perheen tilannetta. Päivähoidon henkilökunta arvioi hoitopaikan oppimisympäristöä ja omaa toimintaansa siinä. Lasten näkemyksissä kysyttiin lapsilta mm. ”Pelottaako sinua päiväkodissa?” Pääosan tutkimukseni aineistosta muodostavat lasten vastaukset avoimeen kysymykseen ”*Mikä sinua pelottaa päiväkodissa?*”

Vastauksia laadun arviointiin kertyi vanhemmilta ja lapsilta kaiken kaikkiaan 3594. Näistä noin 300 kosketta perhepäivähoitoa ja loput päiväkotihitoa. Pelottaako sinua päiväkodissa kysymykseen vastasi 3434 lasta ja mikä sinua pelottaa päiväkodissa? avokysymykseen vastasi 1095 lasta. Nuorin vastaaja oli iältään yksivuotias ja vanhin kahdeksanvuotias. Poikia vastaajista oli 51 % ja tyttöjä 49 %. Oheisessa taulukossa on esitelty lasten ikäjakauma pelkoja koskevan kysymyksen osalta.

Kuvio 1. Tutkimuksessa mukana olleiden lasten ikäjakauma

Tutkimusmenetelmänä on käytetty lapsilähtöistä ja suoraa tapaa haastattelemalla lapsia sekä strukturoiduilla kysymyksillä että puolistrukturoidulla kysymyksillä. Haastattelijoina toimivat lasten vanhemmat. Haastattelut suoritettiin pääosin lasten kotona, mutta joissakin tapauksissa myös päiväkodin tiloissa. Vanhemmat kirjasivat lastensa vastaukset e-lomakkeelle, josta nämä siirrettiin edelleen SPSS-ohjelmaan jatkokäsittelyä varten. Kyselylomake ja vanhemmille suunnattu ohjeistus löytyvät liitteinä tutkimuksen lopusta (ks. Liitteet 1 ja 2).

Alle kouluikäisen lapsen haastatteleminen on haastavaa. On myös pohdittava saako pieneltä lapselta luotettavaa tietoa ja miten. Haastattelun onnistumiselle on keskeistä lapsen ikään soveltuvan kielen käyttäminen. Vaarana on myös aikuisten omat tulkinnat lapsen vastauksista. Haastattelijan tulee antaa lapselle kuva, että hänen on turvallista vastata ja hän voi vapaasti puhua mm. peloistaan. Yksi tärkein tekijä lapsia haastateltaessa on luottamus haastateltavan ja lapsen välillä. (Ruoppila, Hujala, Karila, Kinon, Niiranen & Ojala 1999, 194–208.)

Lasten vanhempia käytetään usein tiedon lähteenä tutkittaessa alle koulu-ikäisiä lapsia. Vaarana on, että vanhemmat eivät tiedä lastensa pelkoja tai heillä on erilaisia käsityksiä lastensa peloista ja niiden hallintakeinoista. Tämä voi vaikuttaa vanhempien asenteisiin kun he ovat haastatelleet omia lapsiaan. Tärkeää olisi saada tietoa lasten peloista ja niiden merkityksestä lasten elämässä ja mitkä tekijät aiheuttavat lapsille pelkoja päivähoitodossa. (Kirmanen 2000, 64–66.)

5.3 Aineiston analyysimenetelmä

Analyysitapana käytin sisällönanalyysia. Tuomen ja Sarajärven (2009, 91) mukaan se on laadullisen tutkimuksen perusanalyysitapa silloin, kun aineistona on kirjoitettu, kuultu tai nähty materiaali. Tutkimusaineistoa käsiteltiin kvantitatiivisesti tilastolliseen muotoon muunnettuna sekä kvalitatiivisesti avovastauksia analysoiden. Pelottako sinua päiväkodissa kysymyksen osalta tein ristiintaulukointia lasten iän, sukupuolen ja hoitomuodon mukaan. Ristiintaulukointi mahdollistui kysymysten laadun kautta. Alasuutarin (2011, 52) mukaan myös laadullinen tutkimus voi sisältää kvantitatiivisia osioita. Aineisto voidaan joidenkin riittävän usein toistuvien havaintoyksiköiden osalta koodata muuttujittain taulukkomuotoon. Ristiintaulukointi havainnollistaa kahden muuttujan välistä yhteyttä. Ristiintaulukointia käytettiin tässä tapauksessa kahden luokittelumuuttujan ryhmittelyyn. Lisäksi ristiintaulukointi vaatii riittävän suurta otoskokoa (Metsämurtonen 2001, 47.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja sitä kautta saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustuu tulkintaan ja päättelyyn. Aineiston käsittely oli sekä aineisto, että teorialähtöistä. Käytin aineistonalyysissä apuna aiempia tutkimuksia ja niiden tuloksia. (Kirmanen 2000, Korhonen 2008, Mäkelä 2010). Analysoin avoimen kysymyksen osalta aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemisen mukaisesti. Etenin aineistoon perehtymisen ja pelkistämisen kautta kohti ala- ja yläluokkien sekä kokoavan käsitteen muodostamista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–112.)

Laadullisen tutkimuksen ongelmallisin vaihe on tulkintojen tekeminen. Analysoin lasten haastatteluaineistosta heidän vastauksiaan pelkoja käsitteleviin kysymyksiin, jotta saisin vastauksen kysymykseen millaisia asioita lapset pelkäävät. Haastatteluaineiston purkamisen tein kahteen eri otteeseen.

Purin aineiston ja koodasin sen. Sen jälkeen tutustuin teoriaan ja kirjoitin osin sitä. Toisessa vaiheessa etenin aineiston analyysiin ja tarkempaan luokitteluun. Muodostin aineistosta ylä- ja alaluokat. Eskola & Suorannan (2001, 150) mukaan analyysin tulee edetä asteittain. Ensimmäinen aineiston jäsentely ei saa olla viimeinen.

Teemahaastattelun teema (lasten pelot) muodostavat jo sinänsä eräänlaisen jäsentelyn. Aineiston tunteminen perinpohjaisesti on tärkeää. Oma aineistoni oli laaja, sillä avovastauksia oli yli 1000. Tämän vuoksi aineistoon perehtyminen on vienyt aikaa. Luin lasten vastaukset läpi useamman kerran. Sen jälkeen etsin niistä yhdenvertaisuuksia ja samankaltaisia, joka minun aineistossa oli lapsen kuvaama pelko esim. pimeä tai mörkö. Tämän analyysiyksikön avulla koodasin lasten vastaukset SPSS-ohjelmassa. Aineiston klusterionnissa eli ryhmittelyssä etsin samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110.)

Luokittelua tehdessäni samalla käsitteellistin eli abstrahoin aineistoa. Abstrahointi on prosessi, jossa tutkija muodostaa yleiskäsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Tämä prosessi on jatkunut koko tutkielman teon ajan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 113.)

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pidetään tärkeänä, että yksi tapaus kuuluu vain yhteen luokkaan eli luokkia tulisi olla toistensa poissulkevia. (Ahonen 1995,128.) Tätä perustetta yritin tunnollisesti noudattaa ja pitkien pohdintojen jälkeen sain määriteltyä lasten vastauksille yhden luokan. Osassa vastauksia oli useampi mainittu pelko, jotka erottelin niiden laadun mukaan esimerkiksi ”pimeä ja ukkonen”. Pimeä kuuluu luokkaan pimeän pelko ja ukkonen ympäristöön liittyviin pelkoihin. Luokittelin lasten pelot melko konkreettisesti. Tätä helpotti vanhempien kirjaamat lasten lausahdukset, jotka olivat melko selkeitä ja lyhyitä. Pyrin tässä vaiheessa välttämään liiallista tulkintaa.

Seuraavan esimerkin avulla selvennän vielä sisällönanalyysia (taulukko 2). Esimerkissä analyysi etenee vastauksen luokittelusta ja analyysiyksiköiden pelkistämisestä kohti alaluokkaa ja edelleen yläluokkaa.

Taulukko 1. Esimerkki aineiston luokittelusta ja abstrahoinnista

Pelkistetty ilmaus	Luokittelu	Alaluokka	Yläluokka
”Joskus ku oon jääny yksin” ” Ja se ku joku tömpsyttelee kovaa.”	ero	Yksin oleminen ja hylätyksi tulemisen pelko	Separaatioahdistus
” Ja se ku joku tömpsyttelee kovaa.”	äänet	Kovat äänet	Fyysiseen toimintaympäristöön liittyvät pelot
”Aamupiiri. Että joku lyö.”	Päiväkodin toiminta	Päivähoidon toiminta ja tapahtumat	Päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot
Että joku lyö.”	kiusaaminen	kiusaaminen	Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät pelot

Kyseiset vastaukset jakautuivat kahteen analyysiyksikköön. Näihin liittyvät pelkistetyt ilmaukset sijoituivat eri alaluokkiin ja edelleen eri yläluokkiin. Analyysia tehdessäni sijoitin "muut pelot" -luokkaan sellaiset maininnat, joissa kerrottiin henkilön nimi, mutta vastauksesta ei käynyt ilmi, oliko kyseessä aikuinen vai lapsi, eikä tätä voinut päätellä asiayhteydestä. Esimerkkinä tästä on seuraava lapsen suora pelkistetty ilmaus: *"Saska"*. En voi tietää onko Saska päivähoidon aikuinen, lapsi vai jokin lelu. Analyysia ja luokitteluja tehdessäni kuitenkin tein tiettyjä perusolettamuksia esimerkiksi jos vastauksessa mainittiin jonkin henkilön nimi ja tämän kerrottiin lyöneen, oletin kyseessä olevan toinen lapsi. Toisaalta muissa tilanteissa en ihmisten nimien perusteella tehnyt mitään tulkintaa vaan pelko jäi luokkaan epäselvät esim. *"Jonna, kun se on vihanen"*.

Tein omassa tutkimuksessani luokitteluun liittyviä muutoksia suhteessa muihin tutkimuksiin. Pohdin pitkään mielikuvitukseen liittyvien pelkojen sijoittamista pimeään ja nukkumiseen liittyviin pelkoihin. Lopulta päädyin sijoittamaan mielikuvitukseen liittyvät pelot mediapelkoihin. Perusteluna tälle ovat lasten vastausten sisältö sekä tutkimuksen kontekstina oleva päivähoito.

Toisena perusteluna tälle valinnalle on lasten maininnat, jotka viittasivat televisiossa ja kirjallisuudessa esiintyviin satuhahmoihin.

Ikätovereihin liittyvät pelot, päivähoidon aikuisiin liittyvät pelot sekä kiusaamiseen liittyvät pelot muodostavat yhden yläkategorian. Pohdin pitkään kavereihin liittyvän pelon ja kiusatuksi tulemisen pelon yhdistämistä. Aineistoon syventyessäni pidin perusteltuna pitää nämä pelot omissa alaluokissa. Perustelen tätä sillä, että aina ei kavereiden aiheuttamat pelot ole tulkittavissa kiusaamiseen liittyviksi. Esimerkiksi *"Mua jännittää, ottavatko kaverit leikkiin mukaan"* *"Se kun siellä on niin hirveän paljon lapsia."*

Tein omalle aineistolle lopuksi kvantifioinnin eli laskin kuinka monta kertaa sama esiintyy haastattelijoiden kuvauksissa. Kvantifioimalla aineiston sain kuvattua lasten samankaltaisten vastausten määrän eri luokissa. Laskemisen apuna käytin SPSS-ohjelmaa yläluokkien osalta. Alaluokkien osalta jouduin tekemään Excel- taulukkoon koontia luokkaan kuuluvista ilmauksista ja laskin määriä muodostamieni pelkistettyjen ilmausten ja luokkien mukaisesti. Kvantifiointi tuo laadullisen aineiston tulkintaan erilaista näkökulmaa. Tässä aineistossa tämä oli mahdollista ja tärkeää koska aineisto oli niin suuri. Uskon, että kvantifiointi tuo tähän aineistoon merkittävästi lisätietoa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 120–122.)

Esittelen seuraavassa luvussa kuusi tutkimuksen tulokset. Tuloksia tarkastelen suhteessa lähdekirjallisuuteen ja aiempaan tutkimukseen aiheesta. Luvut olen jaotellut tutkimuskysymysten mukaan. Esittelen vastaukset tekstissä lukumäärinä ja taulukoissa ja kaavioissa prosentteina. Lasten pelkoja kuvaan taulukoiden lisäksi suorina lainauksina eli vanhempien kirjaamina. Aineistositaattien avulla haluan antaa lukijalle mahdollisuuden kuulla lasten ääntä sekä arvioida tutkimuksen luotettavuutta.

6. Tulokset

6.1 Päivähoitoikäisten lasten pelot

Tutkimuksessa selvitettiin lasten pelkoja päivähoidossa yhden suljetun kysymyksen avulla. Lapsilta kysyttiin, pelottaako heitä päivähoitopaikassa ja tähän annettiin neljä vastausvaihtoehtoa (pelottaa, välillä pelottaa, joskus on vähän pelottanut, ei pelota).

Seuraavasta kuviosta (kuvio 2) käy ilmi vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehtoihin prosentuaalisesti.

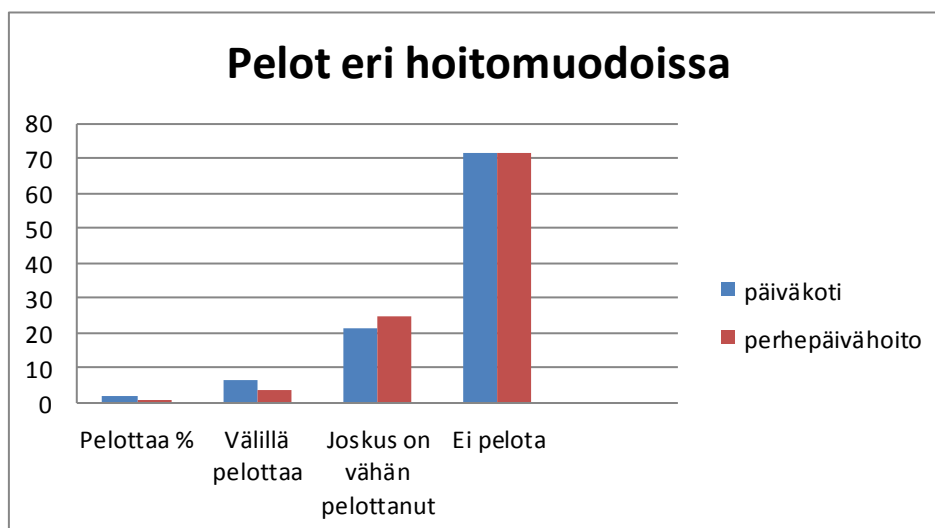

Kuvio 2. Lasten pelot

Kysymykseen vastasi yhteensä 3434 lasta. Lapsista 71 prosenttia vastasi, että heitä ei pelota päivähoidossa. Joskus on vähän pelottanut 21% lapsista. Pelottaa vaihtoehdon valitsi 6 % lapsista. Lapsista 1,7 % kertoo pelänneensä hoitopaikassa. Vastausten perusteella voi todeta, että lapset kokevat pelkoja vähän päivähoidossa.

Päivähoitomuotojen välisiä eroja ei juuri ollut. Perhepäivähoidossa vastaajia oli 272 lasta. Heistä 194 ilmoitti, ettei heitä pelota perhepäivähoidossa. Päiväkodissa hoidossa olevista lapsista kertoi 2254, ettei heitä pelota. Nämä arvot ovat samat suhteessa vastaajien määrään molemmissa hoitomuodoissa eli 71 %.

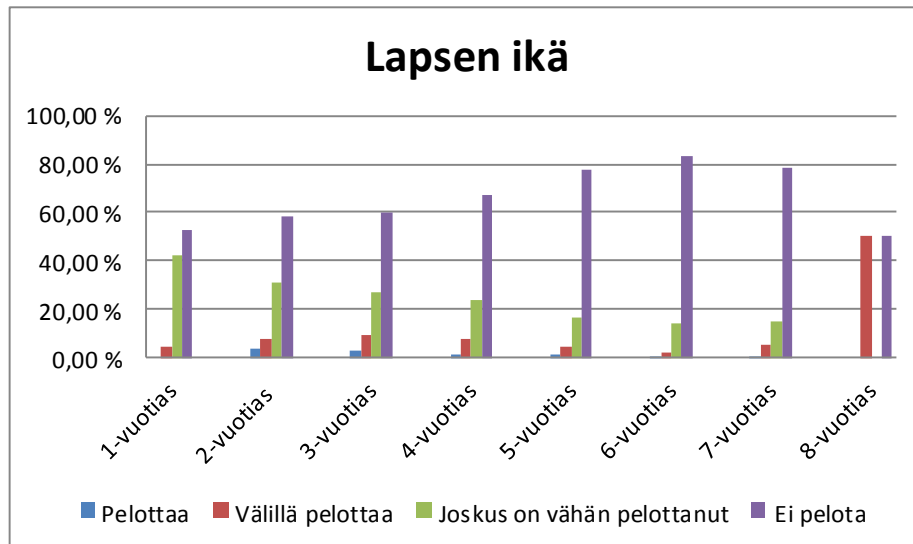
Perhepäivähoidon lapsista vain kaksi (0,7 %) ilmoitti, että heitä pelottaa. Vastaava luku päiväkodissa oli 55 lasta (1,7 %). Sama trendi näkyy vastauksissa välillä pelottaa ja joskus on vähän pelottanut vastauksissa. Päiväkotilasten vastausvaihtoehto "välillä pelottaa" on valinnut 6,1 % päiväkotilapsista ja vastaava luku perhepäivähoidossa on 3,1 %. "Joskus on vähän pelottanut" vastausvaihtoehdon valitsi perhepäivähoidon lapsista 24,6 % ja päiväkotilapsista 20,9 %. Perhepäivähoidon lapsista "vähän tai joskus on pelottanut" vastauksen valitsi 27,9 %:a ja päiväkotilapsista 27 %. Yhteenvedona voi todeta, että erot ovat melko pieniä. Perhepäivähoidossa pelkoja koetaan suhteessa hieman vähemmän kuin päiväkodissa. Seuraavasta (taulukko 4) käy ilmi vastausten jakautuminen eri vastausvaihtoehtoihin prosentuaalisesti.

Kuvio 3. Pelot eri hoitomuodoissa

6.2 Lasten iän vaikutus pelkoihin

Lasten iän vaikutus pelkokokemuksiin päivähoidossa selviää seuraavasta kuviosta (kuvio 4). Kuviossa on kuvattu lasten vastauksien jakautuminen kussakin ikäryhmässä neljän vaihtoehdon mukaisesti.

Kuvio 4 Lasten ikä suhteessa pelkoihin

Yksi-kaksivuotiaiden kohdalla pelottaa vastauksia esiintyi vain kaksivuotiailla, heistä 3,5 %:prosenttia on pelännyt päivähoidossa. Välillä pelottaa vaihtoehtoon vastasi yksivuotiaista vastaajista 4,6prosenttia ja kaksivuotiaista vastaajista 7,5prosenttia. Joskus on vähän pelottanut yksivuotiaista vastaajista 42,5prosenttia ja kaksivuotiaista lapsista 31 prosenttia. Ei pelota vastauksen antoi yksivuotiaista 52,9 prosenttia ja kaksivuotiaista 58 prosenttia. Yhteenvetoa voi todeta, että kaksivuotiailla on enemmän pelkoja kuin yksivuotiailla. Yhteensä alle kolmevuotiaista lapsista 43,1 prosenttia (n= 432) valitsi pelkoasteikolta (pelottaa/ välillä pelottaa/ joskus on vähän pelottanut) kuvaavan vaihtoehdon. Ei pelota vaihtoehdon valitsi 56,9 prosenttia kaikista alle kolmevuotiaista.

Kolmevuotiaat lapset ovat ilmaisseet kokeneensa enemmän pelkoja kuin neljäkahdeksanvuotiaat lapset. Heistä noin 3,5 prosenttia on pelännyt päivähoidossa. Joskus on vähän pelottanut 9,6 prosenttia vastaajista ja välillä on pelottanut 27,2 prosenttia kolmevuotiaista vastaajista. Ei pelota päiväkodissa vastausvaihtoehdon on valinnut kolmevuotiaista 59,9 prosenttia lapsista.

Neljävuotiaista lapsista 1,7 % prosenttia kertoi, että heitä pelottaa. Joskus on vähän pelottanut 7,5 prosenttia lapsista ja välillä pelottaa vaihtoehdon valitsi 23,5 prosenttia vastaajista. Ei pelota vaihtoehdon valitsi 67,3 prosenttia neljävuotiaista lapsista.

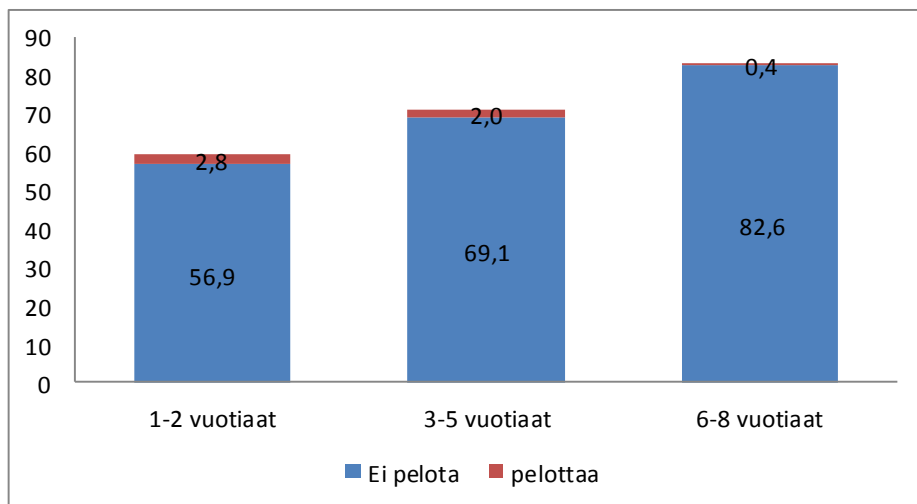
Viisivuotiaista lapsista 1,3 prosenttia on valinnut vaihtoehdon pelottaa. "Joskus pelottaa tai vähän on välillä pelottanut" vaihtoehdon heistä valitsi 21,2 prosenttia vastaajista. Ei pelota vaihtoehdon valitsi viisivuotiaista peräti 77,6 prosenttia. Yhteenvedona kolmeviisivuotiaiden vastauksista voi todeta, että 69,1 prosenttia vastasi, että heitä ei pelota päivähoidossa.

Kuusivuotiaista alle prosentti on ilmaissut pelänneensä päivähoidossa. Vastaajista 2,3 prosenttia on joskus pelännyt ja 14,2 prosenttia kuusivuotiaista on välillä pelottanut. Kuusivuotiaista lapsista 83,2 prosenttia kertoo, ettei heitä pelota päiväkodissa.

Seitsemänvuotiaista vastaajista myös alle prosentti on pelännyt päivähoidossa. Joskus on vähän pelottanut 5,7 prosenttia ja välillä on pelännyt 14,8 prosenttia vastaajista. Ei pelota vaihtoehdon valitsi seitsemänvuotiaista 78,7 prosenttia. Seitsemänvuotiaat lapset ovat esiopetusikäisiä ja heidän pääasiallinen hoitomuoto on päiväkotisiopetus.

Yhteenvedona kuusi-seitsemänvuotiaiden (n= 948) vastauksista voi todeta, että 17,4 prosenttia lapsista on valinnut vastauksen "pelottaa - joskus on pelottanut -vähän on välillä pelottanut". Ei pelota vaihtoehdon valitsi 82,6 prosenttia lapsista.

8-vuotiaiden ryhmässä oli vain kaksi vastausta, jotka jakautuivat "joskus on vähän pelottanut" ja "ei pelota" vastausten välille. Koska tämä ryhmä on niin pieni, ei siitä voi tehdä yleisiä tulkintoja.

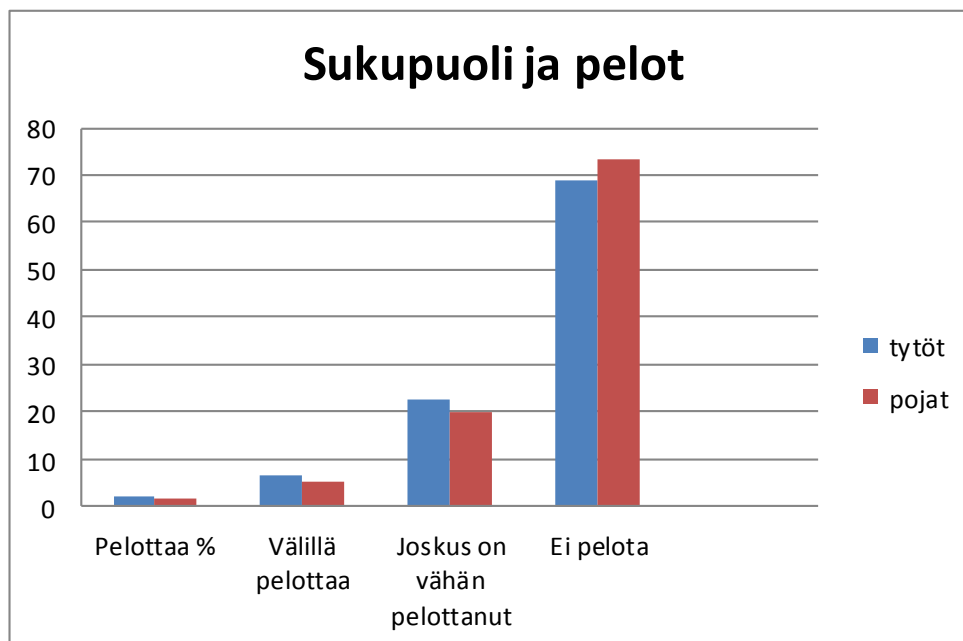

Kuvio 5. Lasten pelot ja ikä

Koko aineistosta voi tehdä tulkinnan (kuvio 5) että mitä pienempi lapsi sitä enemmän lapsi kokee pelkoja päivähoidossa. Lapsen kasvaessa pelot vähenevät mutta eivät poistu kokonaan.

6.3 Sukupuolen vaikutus lasten pelkoihin

Toinen tutkimuskysymyksistäni liittyi sukupuolen ja lasten pelkojen väliseen yhteyteen. Tähän kysymykseen vastasi sekä tyttöjä, että poikia, jotka olivat iältään 1-8-vuotiaita. Poikia vastaajista oli 1706 (50,3 %) ja tyttöjä 1728 (49,7 %). Oheisessa kuviossa (kuvio 6) on kuvattu tyttöjen ja poikien vastausten jakauman prosentuaalisesti eri vastausvaihtoehtoihin

Kuvio 6 Sukupuoli ja lasten pelot

Tytöistä 69 %:ia ja pojista 74 %:ia ilmoitti, ettei heitä pelota päivähoitossa. Välillä on pelottanut tytöistä 6,4 %. Joskus on vähän pelottanut 22,6 % tytöistä ja pojista 19,7 %. Tytöistä noin 2 %:ia on kokenut pelkoja päivähoitossa ja pojista 1 %.

Tyttöjen ja poikien välinen ero on selkeä. Tytöistä valitsi vastausvaihtoehdon "pelottaa joskus on pelottanut tai vähän pelottaa" yhteensä 30,9 %. Vastaavasti pojat valitsivat näitä vaihtoehtoja 26,5 % ja ei pelota vaihtoehdon pojista valitsi 73,5 %. Tytöistä ei pelota vaihtoehdon valitsi 69,1 %.

6.4 Mikä lapsia pelottaa?

Esittelen seuraavassa lasten vastauksia kolmanteen tutkimuskysymykseeni "Mikä sinua pelottaa päiväkodissa"? Tutkimuksessa mukana olleista lapsista avoimeen kysymykseen vastasi 28 % kaikista vastaajista. He mainitsivat ainakin yhden pelottavan asian hoitopaikasta.

Lasten vastaukset vaihtelivat paljon toisistaan, mutta vastauksista oli helppo löytää lasten tyypillisimmät pelot, joita on esiintynyt aikaisemmissa tutkimuksissa. Mainintoja yhdellä lapsella saattoi olla yhdestä viiteen pelkoon. Lasten vastaukset jakautuivat eri analyysiluokkiin ja alaluokkiin vastauksista riippuen. Lasten vastaukset sisälsivät hyvin erilaisia pelkoja. Yleisempiä vastauksia olivat kavereihin ja kiusaamiseen kuuluvat kommentit, uusin tilanteisiin liittyvät pelot sekä pimeään ja nukkumaan menoon liittyvät ilmaukset.

Tyypittelin lasten haastatteluissa esille tulleet pelot erilaisiin ylä- ja alatyyppeihin. Ryhmittelin pelot kahdeksaan päätyyppiin, jotka ovat mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot, pimeään ja nukkumaan menoon liittyvät pelot, fyysiseen ympäristöön liittyvät pelot, sosiaaliseen ympäristöön liittyvät pelot, separaatiopelot, uusien tilanteiden ja asioiden pelot, päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot sekä muut pelot. Kaikki nämä tyypit sisältävät alialakategorioita paitsi muut pelot.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 2) esittelen pelkojen luokittelujärjestelmän. Yläluokan perään olen merkinnyt vastausten määrän tässä luokassa. Suluissa on merkitty kunkin alaluokan saamat mainintamäärät. Seuraavissa luvuissa esittelen lasten kuvaamia pelkoja eri ylä- ja alaluokissa. Käytän lasten suoria lainauksia vastauksia kuvaamaan lasten ilmaisemia pelkoja.

Lasten pelkojen luokittelujärjestelmä (taulukko 2)**1. Mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot 124**

- 1.1 Mediaan liittyvät asiat (27)
- 1.2 Mielikuvituksen tuottamat asiat (97)

2. Pimeään ja nukkumaan menoon liittyvät pelot 153

- 2.1 Pimeä (74)
- 2.2 Päivälepo, nukkuminen (79)

3. Fyysiseen ympäristöön liittyvät pelot 119

- 3.1 Luonnonvoimat (25)
- 3.2 Eläimet (12)
- 3.3 Hoitopaikan sisä- ja ulkotilat (39)
- 3.4 kovat äänet (43)

4. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät pelot 328

- 4.1 Ikätovereihin liittyvät pelot (153)
- 4.2 Päivähoidon aikuisiin liittyvät pelot (61)
- 4.3 Kiusaamiseen liittyvät pelot (114)

5. Separaatiopelot 88

- 5.1 Ero vanhemmista (48)
- 5.2 Yksin oleminen ja hylätyksi tuleminen (40)

6. Uusien tilanteiden ja asioiden pelot 151

- 6.1 Vieraat ihmiset (74)
- 6.2 Itsensä satuttaminen (37)
- 6.3 Uudet tilanteet (40)

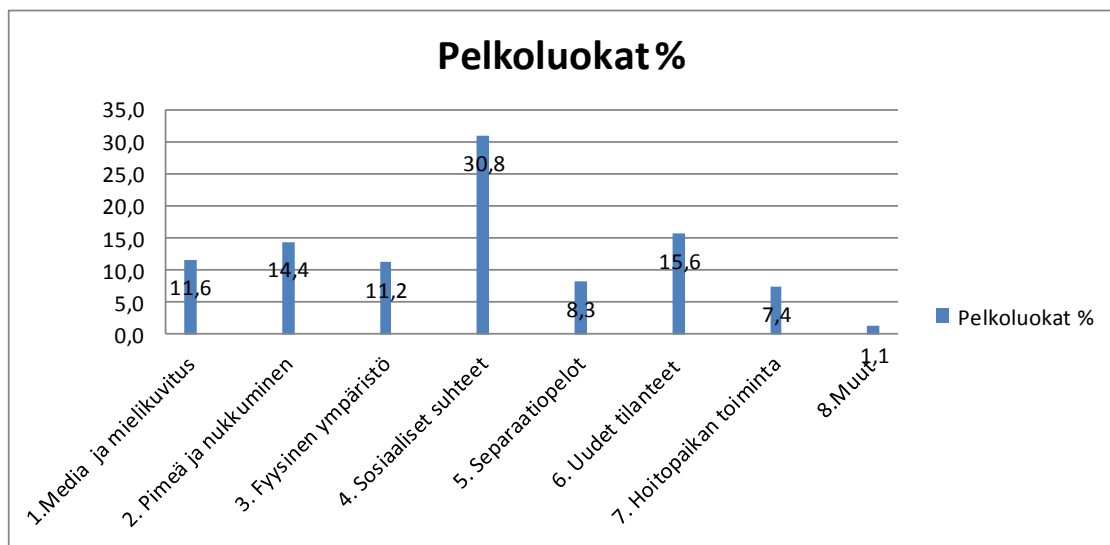
7. Päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot 79

- 7.1 Päivähoidon toiminta ja tapahtumat (59)
- 7.2 Leikkitilanteet (20)

8. Muut 12

epäs selvä vastaus

Alla olevassa kuviossa (kuvio 8) on kuvattu lasten pelkojen luokittelun yläkategoriat ja niiden määrät prosentteina.

Kuvio 8. Lasten pelkojen jakautuminen yläluokkiin

Eniten mainintoja pelottavista asioista päivähoidossa sijoittui yläluokkana sosiaaliset suhteet, joka pitää sisällään lasten väliset vertaissuhteet, lasten suhteet aikuisiin sekä kiusaamisen. Tähän luokkaan sijoittui 30,8 % kaikista vastauksista. Uusiin tilanteisiin liittyviä pelkoja oli kaikista vastauksista 15,7 %. Pimeään ja nukkumiseen liittyvät pelot saivat 14,4 % kaikista maininnoista. Mediaan, televisioon ja mielikuvitukseen liittyvät pelot olivat 11,6 % koko aineistosta. Pienin pelkoluokka oli muut pelot, joka sisälsi epäselvät vastaukset. Varsinaisesti pienin lasten mainitsema pelkoryhmä liittyi hoitopaikan toimintaan.

6.4. 1 Mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot

Pienen lapsen on vaikea erottaa mielikuvituksen ja todellisuuden välistä eroa. Uusien tutkimusten mukaan lapsilla esiintyy runsaasti televisio-ohjelmiin liittyviä pelkoja. (Korhonen 2008. 49.) Omassa tutkimuksessani lapsilta kysyttiin mikä päiväkodissa pelottaa, joten on luonnollista, että televisioon liittyviä pelkoja ei mainita niin paljon. Mielikuvituspeloissa on nähtävissä median vaikutus tämän päivän lasten elämään. Televisiossa nähdyt asiat yhdistyvät ja lapsen mielikuvituksessa ne muuttuvat pelottaviksi kuvitelmiksi ja televisio-ohjelmat vain ruokkivat näitä pelkoja tarjoamalla mitä erilaisimpia mielikuvukseen liittyviä sisältöjä. (Kirmanen 2000, 77.)

6.4.1.1 Mediaan liittyvät pelot

Lasten ikääntyessä pelot eivät vähene mutta niiden kohde muuttuu. Koulu-ikäiset lapset ymmärtävät jo toden ja sadun välisen eron. Muumilaakson mörkö, joka tuli esille tässä tutkimuksessa, on alle-kouluikäiselle hyvin pelottava hahmo. (Korhonen, 2008, 51.)

"Mörkö kuulemma pelottaa, se on muumeista." Lastenkirjallisuuden pelottavat tarinat ja hahmot; *"Vain pelottavat kirjat (vampyyrikirja)"* ja *"Rölli-satu pelotti."*

Lastenlaulut *"Se hämähämähäkki. (laulu) ja muurahainen."* Päiväkodeissa on välillä teatteriesityksiä joko omissa tiloissa tai lasten kanssa tehdään teatteriretkiä. Näistä pe-loista esimerkkinä *"välillä kun mennään saliin katsomaan teatteria, kummitusohjel-mat/jutut"* ja *"Näytelmät, jossa naamioituneita hahmoja"*

Tietokoneen peleistä pelottavina asioina ei tullut yhtään mainintaa. Selityksenä tälle on tietotekniikan ja mediakasvatuksen vähyys suomalaisessa päivähoidossa. Orientaatio-projektin tutkimustuloksista voi todeta, että informaatioteknologiaa ei käytetä lainkaan suurimmassa osassa päiväkotia. Perhepäivähoidossa teknologian käyttö oli vieläkin vähäisempää. (Reunamo, Söderqvist, Tanner, 2014, 162–163.)

6.4.1.2 Mielikuvitukseen liittyvät pelot

Mielikuvitushahmoihin liittyviä pelkomainintoja oli paljon (97) ja yleisin maininta oli haamu, kummitus tai mörkö (*"Se, että mörkö tulee."*). Mielikuvituspelot ovat vahvim-millaan 5-6-vuotiailla lapsilla. Mielikuviin liittyvät pelot ovat yleisiä etenkin alle kou-luikäisillä lapsilla muutenkin (Korhonen, 2008, 47.)

Lapset toivat esille myös sellaisia pelottavia eläimiä, joita lasten lähipiirissä ei luonnol-lisesti ole (esimerkiksi leijona, krokotiili, apina). Luokittelin nämä maininnat mielikuvi-tukseen liittyviksi, kun taas lapsen lähipiirin eläimet ovat fyysiseen ympäristöön liitty-viä pelkoja. Seuraavassa esimerkkejä lasten kuvaamista mielikuvituspeleista:

"Tontut kellarissa."

"Luulin, että velho tulee hakemaan linnaan ja vie pataan."

"Jos siellä on hirviöitä, kissoja ja leijonoita...."

"Se, että mörkö tulee."

"Että tulee hirviö."

6.4.2 Pimeään ja nukkumaan menoon liittyvät pelot

Herkkyys pelätä on rakentunut lapsen geeneihin ja pelon tehtävä on suojata lasta. Kahden ja viiden ikävuoden välillä oleva lapsi pelkää tilanteita, joissa on kovia ääniä, korkeita paikkoja, tuttuja ihmisiä vieraassa muodossa, ympäristöjä, eläimiä ja pimeää. Näitä pelkoja kutsutaan luonnollisiksi peloiksi. (Rusanen 2011, 39.)

Pimeä on lapsista pelottava asia. Pimeän pelko on yksi ihmisen alkukantaisista peloista. Pimeässä näköaisti ei toimi, joten ihminen ei voi varautua mahdollisiin vaaroihin. Pimeään pelkoon liittyvät myös tuntemattoman pelko ja hylätyksi tulemisen tunne esim. *"illalla kun on pimeetä ja kun äiti ei ole vielä tullut hakemaan."* *Aina tulee äitiä ikävä, paitsi joskus ei tule."* Tämän vuoksi pimeään liittyvistä peloista ei ole helppo erotella yhtä selvää pelon kohdetta. Pimeän pelkoon liittyy usein myös lapsen mielikuvituksen tuottamat pelottavat asiat esim. *"pimeä tulee ja mörköjä"*. Pimeän pelko on yleisillä lapsilla, mutta yleensä sitä opitaan hallitsemaan iän myötä. (Kirmanen 2000, 76.)

6.4.2.1 Pimeä

Lasten vastauksissa pimeä pelottavana asiana sai 74 mainintaa. Tyttöjen ja poikien vastauksissa ei ollut eroja vaan vastaukset jakautuivat 50 % molempien kesken. Luokittelin pimeän pelkoon selkeästi siihen liittyvät maininnat esim. *"Jos on valot pois."* Lapset yhdistivät vastauksissa pimeään usein hoitopaikan tilat, jotka tulkitsin ensisijaisesti pimeän peloksi esim. *"talvella pimeässä pihalla"* tai *"Jos joskus mennään pimeään metsään."* Hoitopaikan piha tai metsä ei mielestäni ole pelon kohde vaan nimenomaan se, että on pimeää. Suomen vuodenajat tulivat esille lasten maininnoissa juuri ulkoilun osalta. Pimeän pelkoja hoitopaikan sisätiloissa eniten aiheutti pimeä lepohuone *"nukkumishuoneessa kun ei ole valoja."* tai *"Nukkarissa, kun on pimeetä."* *hiljaiset, pimeät huoneet"*. *"Kun on liian pimeää päiväunilla. Mua pelottaa myös, että aikuiset näyttää ihan pimeiltä siellä."*

Lapset mainitsivat pimeän myös erilaisissa leikki-tilanteissa esim. *"jos tehdään joku pimeä juttu, niin se pimeä pelottaa siksi kävellään kavereiden kanssa käsikädessä"* tai *"Kun oli ihan pimeää ja leikkittiin niillä haamuilla."*

6.4.2.2. Nukkumiseen liittyvät pelot

Alakategoria päivälepo ja nukkuminen mainittiin pelottavana asiana 78 vastauksessa. Nukkumiseen liittyvät pelot ovat normaaleja pienten lasten pelkoja, jotka liittyvät pimeään ja yksinolemisen pelkoon esim. ”*Se, että pitää mennä nukkumaan*” tai ”*Nukkuminen ilman aikuista*”.

Yksin nukkumaan käyminen voi olla pelottavaa lapsille esim. ”*kun aikuinen lähtee pois päiväunihuoneesta. Mua alkaa itkettää. Sen takia en halua nukkua päiväunia.*” Nukkumisen pelkoon liittyy lasten mielikuvituksen tuottamat asiat”. ”*Nukkarissa, koska siellä on aina mörköjä.*”

Nukkumiseen liittyy myös pahat unet tai painajaisunien pelko esimerkiksi ”*päikkäreillä jos näkee paha unta*” tai ”*päiväunilla nähnyt unta susista ja ne juoksi mun päälle*”.

Kyselyyn vastasi myös vuoropäiväkodissa olevia lapsia ja vuoropäiväkodissa yöpymisen mainittiin pelottavana asiana ”*Yö aikaan pelottanut, koska kuulunut erilaisia ääniä kuin kotona.*”

Kirmasen (2000) tutkimuksessa nukkumaan menoon, pimeään ja mielikuvitukseen liittyvät pelot oli lasten vastauksissa suurin pelkoluokka. Kansainvälisissä tutkimustuloksissa pimeään pelko on yksi tyypillisimmistä peloista 3-vuotiaasta alkaen. (Sayfan & Lagattutan 2008.)

6.4.3 Fyysiseen ympäristöön liittyvät pelot

Fyysiseen ympäristöön liittyvät pelot ovat tyypillisiä pelkoja kaksi-viisivuotiailla lapsilla ja ne ovat luonnollisia pelkoja. Päivähoitopaikan fyysinen toimintaympäristö ja siihen liittyvät pelot saivat lapsilta 125 mainintaa. Tyttöjen ja poikien mainintojen määrät tässä luokassa olivat selkeät. Tytöt mainitsivat ympäristöön liittyvistä peloista 57.9 % ja pojat 42,1 %. Päivähoidon fyysiseen ympäristöön liittyviä pelkoja tyypittelin neljään eri alakategoriaan. Seuraavassa esittelen näihin alaluokkiin liittyviä lasten pelkoja.

6.4.3.1 Luonnonvoimat

Luonnonvoimiin liittyvät pelot erittelin omaksi alakategoriaksi. Näistä esimerkkinä ”*salamat-ukkonen, myrsyt*” ”*jos kovasti myrskyää pelottaa*”, *ukkonen*, ”*Pihalla, kun tuulee pelottaa, että puut kaatugat*”, ”*tulipalo*”.

Luonnonvoimiin liittyvät pelot ovat tyypillisiä lasten pelkoja. Lasten luonnonvoimiin kohdistuvat pelot ovat usein epärealistisia ja luonnonvoimiin liittyvien vaarojen todennäköisyys on melko pieni lasten lähiympäristössä. Lapset pelkäsivät sellaisia ilmiöitä kuten ”*Tornadon tuleminen*”, joka ei ole kovin todennäköistä. Näihin pelkoihin liittyy vahvasti lapsen mielikuvitus ja television vaikutus. (Kirmanen 2000, 82.)

Korhosen (2008, 112) tutkimuksessa lapset toivat esille tulipalot ja suuronnettomuudet kolmanneksi pelottavimpina asioina. Pennosen (2006) tutkielman mukaan lapset pelkäävät kolmanneksi useimmiten tulipaloja ja onnettomuuksia. Kansainvälisissä tutkimuksissa luonnonkatastrofien pelko on yleistä juuri niillä alueilla missä ne ovat todennäköisiä. (Murris et al, 2003.)

6.4.3.2 Eläimet

Eläinpelot ovat yleisiä lasten pelkoja varsinkin 3-vuotiailla. Nämä voivat kohdistua ko-toisiin tai eksoottisempiin eläimiin esim. koiriin tai virtahepöihin. (Korhonen 2008, 47.) Heikkilän (2008) tutkimuksessa päiväkotikäiset lapset ilmaisivat yleisesti eläinpelkoja.

Eläinpelolla on ihmiselle evoluution kannalta erityistä merkitystä. Ihmisaivot ovat ohjelmoitu osoittamaan pelkoa esim. käärmeitä kohtaan. (Marks 2007,39.)

Eläinpelkoihin ryhmittelin vain lapsen lähipiiriin kuuluvat eläimet, eksoottiset eläimet ryhmittelin mielikuvituspelkoihin. Tässä aineistossa eläimiin liittyvät pelot jäivät melko pieneksi. Lapset mainitsivat vain 12 eläinpelkoa. Tällaisia eläinpelkoja ovat esimerkiksi; ”*Ampiainen on pelottanut joskus*” tai ”*Joskus on käynyt kärpänen nukkarissa häiritsemässä*”, ”*sokeritoukat*”, ”*Jos lattialla on hämähäkkejä.*”

6.4.3.3 Päivähoitopaikan sisä- ja ulkotilat.

Kolmas fyysiseen ympäristöön liittyvä alakategoria on päivähoitopaikan sisä- ja ulkotilat. Ryhmittelin samaan pelkotyyppiin kuuluviksi pelot, jotka kohdistuvat vaaralliseen ympäristöön hoitopaikan sisä- ja ulkotiloissa *"pöpöt, sisäilman laatu", "mua pelottaa liukumäessä ja "vessassa käynti"*. Tähän luokkaan liitin myös pelottavat lelut esimerkiksi *"leikkihämähäkit", "jotkut lelut, palikat", "lentokone", "hirviösaappaat"*. Tässä ryhmässä mainintoja oli 45. Maininnat koskevat pääasiassa päiväkotia.

Päiväkodin tilat, ulkoalueet ja rakennuksen pelottavana mainitsi muutama lapsi: *"Kun päiväkoti on iso."* Perhepäivähoitoon löysin yhden maininnan *"Jos Martan kellarissa on ollut pimeää, kun on haettu kellarista vesimelonia välipalaksi ja joku nappaa"*. Tämä pelko liittyy myös pimeään pelkoon ja mielikuvitukseen. Päättelin kellarin kuitenkin määrääväksi tässä pelossa. Tässä ryhmässä on muutama hoitopaikan ulkopuolelle sijoitettu pelko kuten *"ulkohuussi" ja uimahalli*.

6.4.3.4 Kovat äänet

Yleisempiä vauva- ja leikki-ikäen kuuluvia pelkoja ovat äänten pelot. Melun pelko on yksi lapsen luonnollisista peloista. Kovat äänet saivat tässä tutkimuksessa lapsilta 43 pelkomainintaa. Voimakkaat äänet liittyivät pääasiassa hoitopaikan fyysiseen ympäristöön. Kovien äänien aiheuttajia olivat mm. autot, lumiaura tai erilaiset työkoneet hoitopaikan lähellä

"pihalla käyvät traktorit",

"Lumiaurat" tai "moottorisahan ääni."

Hoitopaikan yleinen melu sain myös mainintoja, kuten lasten aiheuttama meteli ja huuto *"Kun Pekka huutaa", "kovat äänet ja meteli", "Liian kovat äänet."*

6.4.4 Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät pelot

Lasten keskinäisiin ja lasten ja aikuisten välisiin suhteisiin liittyviä pelkoja mainittiin aineistossa eniten. Yhdistin nämä pelot yläkategoriaan sosiaalisten suhteiden pelot. Yhteensä tässä luokassa oli mainintoja 30,8 % koko aineistosta. Tyttöjen ja poikien välille tuli selkeitä eroja näissä vastauksissa. Ikätovereihin liittyviä pelkoja oli enemmän tytöillä (tytöt 61,8, pojat 38,2 %), hoitajiin liittyviä pelkoja oli tytöillä myös enemmän (59 % pojat 41 %). Kiusaamisen osalta pojilla oli enemmän mainintoja eli 55,3 % ja tytöillä 44,7 %.

6.4.4.1. Ikätovereihin liittyvät pelot

Kavereihin liittyvissä peloissa voi olla kyse toisen lapsen aiheuttaman käytöksen pelosta, joka koetaan uhkaavana tai äänekkäänä, esimerkiksi; ” *Mä törmäilen kaikkia päin. Sitten kun on vähäsen lapsia lähtenyt pois niin ei enää pelota*”,

Tässä tutkimuksessa sijoitin kyseiseen alaluokkaan sellaisia vertaisryhmään liittyviä mainintoja, joissa mielestäni painottui toisen lapsen tai toisten lasten ikävä käytös jotta-kin lasta kohtaan tavalla tai toisella. Lasten kaverisuhteisiin liittyy lapsilla myös ristiriitaisia tunteita ja käyttäytymistä; ”*Muut lapset tulee tönimään, ja sekä paijaamaan päästä*” tai ”*sillon ku jotkut kaverit on ollu lomalla ja ne tulee takas päiväkotiin niin silloin vähän jännittää*”.

Pienempiä lapsia pelottavat isommat lapset ”*Eskarissa pelottaa isot koululaiset*”

Lapset mainitsivat lyhyesti kavereiden nimiä tai sukupuolen mukaan pelottaviksi:

”*joskus joku kaveri*”, ”*Poikien liian rajut leikit*” ja ”*Pojat (lapsen nimi)*”.

Vertaisryhmän ja sosiaalisten suhteiden merkitys lapsille on tullut esille useissa eri tutkimuksissa esim. Kiili (1998, 2006), Tiilikka (2005), Rusanen (2008), Helavirta (2011,) Kragh-Müllerin ja Isbellin (2011) Puroila & Estola (2012), Salmi & Lipponen (2013). Kopperin (2014) samasta aineistosta tehdyssä Pro gradu tutkielmassa kurjina asioina lapset pitivät vertaisryhmään liittyviä tekijöitä. ”Kurjina pidetyt asiat liittyivät monesti lasten väliseen vuorovaikutukseen ja siihen, kuinka muut lapset olivat kohdelleet lasta itseä tai toisia lapsia.” (Kopper, 2014, 40).

Puroilan & Estolan (2012) tutkimuksessa vertaissuhteet olivat merkityksellisiä jo pienille lapsille ja pienten ryhmissä esiintyy kiinteitä kaverisuhteita. Toisiin lapsiin liittyvät pelot olivat yleisempi kuin hoitopaikan aikuisten käyttäytymiseen liittyvät pelot. Lasten väliset vertaissuhteet pelottavat lapsia enemmän kuin aikuisiin liittyvät pelot. Tämä tutkimustulos on yhteneväinen Kirmasen (2000) tutkimuksen kanssa. Heikkilän (2002) tutkimuksessa erityislapset ilmaisivat tilastollisesti merkitsevästi enemmän pelkäävänsä ikätovereitaan kuin muut lapset. Kiusaaminen edusti tätä pelkoluokkaa.

6.4.4.2 Päivähoidon aikuisiin liittyvät pelot

Lasten mainintoja pelottavista asioista liittyi 61 päivähoidon aikuisiin. Tämä oli kolmanneksi suurin alaluokka. Päivähoidon aikuiset, jotka lapsen mainitsivat, olivat heille jo ennestään tuttuja. On tyypillistä, että lapsen pelko voi kohdistua hänelle läheisiin ihmisiin ja heidän käyttäytymiseen. Tässä aineistossa läheisiin aikuisiin liittyviä pelkoja oli vähemmän kuin toisiin lapsiin liittyviä pelkoja. Perusteluna voi olla, että lasten on vaikea kertoa tuttuihin aikuisiin liittyviä pelkoja omille vanhemmilleen. Tarkasteltaessa kiintymyssuhdeteoriaa on tuttujen aikuisten poikkeavan käytöksen aiheuttamilla peloilla lapsen kehityksen kannalta suuri merkitys. Pieni lapsi tarvitsee turvahahmoja sekä kotona, että päivähoidossa. (Kirmanen 2000, 96, 136)

Tutkimustuloksista ilmeni, että lapsia pelottaa aikuisten käytökseen liittyvät asiat esim. suuttuminen ja huutaminen. Tässä alaluokassa eniten mainintoja sai lapsen pelko aikuisen suuttumisesta tai huutamisesta. *”Jos hoitotädit ovat huutaneet, vaikka se olisi tapahtunut toiselle lapselle.” ”jos tädit suuttui” tai ”Kiukkuinen aikuinen.”*

Lapset mainitsevat pelottavana asiana myös aikuisten asettamat rajat; *"Ei saa tehdä mitä haluaa-säännöt"*.

Lapset kokevat pelottavana aikuisen kanssa vuorovaikutuksessa olemisen; *"En uskalla puhua tädeille. Muut on rohkeampia. Mun pitäisi sitä rohkeutta kerätä lisää"*.

Aikuisen poikkeava käytös tavanomaisesta aiheuttaa lapsille myös pelkoja;

"jos aikuiset kuiskaa aikuiselle, jos on joku paha asia tapahtunut",

"Täti kutsui minua väärällä nimellä" ja "Kun tutulla hoitajalla oli uudenlainen kampa-
us."

"Joskus yksi hoitaja pelottaa, kun se pitää kovaa mun kädestä kiinni".

Lapsilta oli kirjattu paljon lyhyitä mainintoja ilman selityksiä aikuisiin kohdistuvia pelkoja esimerkiksi: *"Aikuiset"* ja *"vain tätit, ei pojat eikä tytöt"*.

Lapset kokevat turvattomuutta tilanteissa, joissa aikuiset ojentavat toisia lapsia tai eivät ole läsnä. *"Noku jos mä leikin jotain siellä nukkarissa niin jos aikuiset suuttuu ku ne kattoo jokapuolelle eikä ope välitä mitä J. tekee siellä vaan ope vaan pelaa puhelimella."*

6.4.4.3 Kiusaaminen

Kolmas alakategoria liittyi kiusaamiseen. Kiusaaminen pelottavana asiana mainittiin 114 kertaa. Kiusaamista määritellään seuraavasti, "kiusaaminen on systemaattisesti ja toistuvasti tapahtuvaa tahallista fyysistä tai psyykkistä aggressiota toista kohtaan. Kiusaaminen voi olla monimuotoista eli fyysistä, että psyykkistä kiusantekoa". (Laine & Neitola 2002, 23.) Lasten peloissa esille tuli molemmat kiusaamisen muodot, fyysinen ja ihmissuhteisiin liittyvä kiusaaminen. *"Sekun pojat kiusaa", "se jos kaverit lyö tai joku säikäyttelee mua", "semmonen, että joku lyö mua" ja " kaikki sanovat mua tyhmäksi. Mua jännittää"*.

Uusimpien tutkimusten mukaan sekä Suomessa (Kirves & Stoor- Grenner 2010), että kansainvälisesti (Einarsdóttirin 2008, Kragh-Müllerin ja Isbellin 2011) kiusaamista esiintyy jo päiväkotikäisten lasten keskuudessa. Kiusaaminen ilmiönä esiintyy tästä aineistosta tehdyistä tutkimuksissa lasten puheissa monin eri tavoin. Lapset pitivät kiusaamista kurjana, se pelottaa sekä vaikuttaa heidän viihtymiseensä hoitopaikassa. (Ahde 2012, Salminen 2012, Kopper 2014). Tutkimustulosten perusteella lapset tarvitsevat päivähoidossa hyviä sosiaalisia taitoja sekä aikuisten turvaa ja läsnäoloa selviytyäkseen vertaisryhmässä.

6.4.5 Separaatiopelot

Tutkimuksessa mukana olevien lasten pelkokokemukset heijastelevat osittain peruspelkoja, jotka Bowlby (1969) katsoo olevan synnynnäisiä, luonnollisia pelkoja. Separaatiopelot ovat pelkoja läheisen ihmisen menettämisestä, yksin olemisen pelkoa sekä pelkoa eroon joutumisesta vanhemmista. (Rusanen 2011, 40.) Kirmasen (2000) mukaan lasten separaatiopelot heijastelevat yhtä aikaa läheisyyden halua ja läheisyyden uhkaa sekä erillisyyden halua ja uhkaa. Tämän näkemyksen taustalla on ajatus, että lapsi pyrkii itsenäistymään, mutta on voimakkaasti riippuvainen aikuisesta.

Bowlbyn (1969) mukaan pelko äidin poissaolosta tai sen uhasta on hyvin ymmärrettävä. Lapsi myös pelkää tiettyjen asioiden poissaoloa suoran uhan lisäksi. Pelot ovat luonnollisia mutta jatkuvasti toistuessaan vahingollisia. Pitkään jatkunut pelkotila voi muuttua opituksi. Separaatiopeloissa äidin poissaolo itsessään aiheuttaa lapselle pelkoa, tai lapsi kokee olevansa turvaton äidin poissaolon vuoksi. Tällöin lapsi kokee jäävänsä vaille äidin suojelua ja muut pelot lisääntyvät. Lasten on todettu olevan herkkiä sille, että he joutuvat eroon vanhemmistaan. Mitä pienempi lapsi on kyseessä ja mitä kauemmin ero kestää, sitä onnettomampi lapsi on. (Rusanen 2011, 42.)

Tässä tutkimuksessa lapset kertoivat pelon kokemuksistaan liittyen eroon vanhemmistaan hoitoon jäämiseen ja yksinolon pelkoon. Suomalaislapsen tyypillisiä erotilanteita ovat juuri päivähoidon liittyvät tilanteet. (Lahikainen & Sundqvist 1979).

Tyypittelin separaatiopelot kahteen alakategoriaan, eroon vanhemmista sekä yksin olemisen ja hylätyksi tulemisen pelko. Separatiopeloissa tyttöjen ja poikien maininnoissa on selkeä ero. Kaikista maininnoista 61,6 % oli tyttöjen ilmaisemia pelkoja ja poikien osuus oli 38,4 % .

6.4.5.1 Ero vanhemmista

Ero vanhemmista sai lapsilta 48 mainintaa. Tähän alakategoriaan luokittelin selkeästi sellaiset vastaukset, joissa ero vanhemmista oli ensisijainen pelon kohde. Eron aiheuttamaa pelkoa lapset kuvasivat hyvin selkeästi esimerkiksi *"Äiti ei ole paikalla", "Äiti ja isi eivät ole olleet lähellä", "että äiti ja isi ei ole tarhassa", "se kun äiti ja isi ei tuu mukaan."*

Vanhempien ikävöintiä lapset kuvasivat esimerkiksi seuraavasti *"kun on ikävä äitiä", "kun olen yksin ilman äitiä" ja "no kun ei ole äitiä"*.

6.4.5.2 Yksin oleminen ja hylätyksi tuleminen

Separatiopelkojen toinen alakategoria on yksin oleminen ja hylätyksi tulemisen pelko. Tähän pelkoluokkaan tuli 40 mainintaa. Yksin olemisen ja hylätyksi tulemisen pelkoon liittyivät vanhempien lisäksi kavereita tai muuten yksinoloa. Lapset kertoivat peloista, jotka kohdentuivat selvästi yksinoloon. *"Jos jää jonnekin huoneeseen yksin", "ja jos kukaan ei auta kun tarvitsen apua jossain asiassa" ja "joskus on pelottanut yksinäisyys, kun olisi halunnut olla äidin ja isin kanssa kotona"*.

Eniten mainintoja tässä alaluokassa sai pelko, että lasta ei haeta päivähoitosta (16) *"Ettei isä/äiti tule hakemaan"* tai *"Äiti ei tule hakemaan"*. Tämä pelko ei välttämättä ole tilannesidonnainen. Menettämisen pelko on herännyt tilanteissa joissa lapsi on kuvitellut jäävänsä päiväkotiin tai vanhemman katoavan. Samanlainen pelko voi syntyä vaikka hän tietäisi, että äiti on tulossa. Tällaisesta pelosta esimerkkinä on *"Kun äiti on kävellyt ikkunan ohi ja mennytkin ensin hakemaan veljiä, niin ihmettelin, tuleeko äiti olenkaan hakemaan minua"*.

Vastaavia pelkoja voi syntyä nukkumaan mennessä tai yöllä. Lasten pelot eivät ole yksinkertaisia reaktioita pelottavaan asiaan tai tilanteeseen vaan sitä tulkittaessa on huomioitava koko konteksti. Tämä tarkoittaa lapsen koko elinpiiriä ja elämänhistoriaa. Lasten pelot voivat olla tiedostettuja tai tiedostamattomia. Pelon kohde ei aina ole sitä miltä se ensin näyttää ja pelon ilmaisun sisältä voi löytyä syvempiä merkityksiä. (Kirmanen 2000, 138.)

Lasten kertomuksissa tuli esille pelottavana asiana toisten lasten hylkäämisen pelko. Nämä pelot ovat osin vertaisryhmään liittyviä pelkoja, mutta tulkitsen nämä pelot ensisijaisesti yksinjäämisen uhkaan. Lapsia pelottavat saavatko he kavereita tai joutuvatko he leikkimään yksin. *"Jos joudun leikkimään yksin, mulle tukee ikävä ja huono mieli."* *"Kun P leikkii yksin"* tai *"jos kukaan ei leiki mun kanssa"*.

Lapsen pelko voi kohdistua läheisen ihmisen menettämiseen. Lasten ikääntyessä tietoisuus erilaisista vaaratekijöistä kasvaa ja pelot saavat sisältöä tiedotusvälineistä ja kodin ulkopuolelta. Jotkut lapset mainitsivat pelkäävänsä, että läheisille sattuu jotain pahaa. *"että äitille on sattunut jotain"* ja *"äiti liukastuu autotiellä ja ajaa ojaan"*.

6.4.6 Uusien tilanteiden ja asioiden pelot

Uusien tilanteiden ja asioiden pelot pitävät sisällään vieraisiin ihmisiin liittyvät pelot, itsensä satuttamisen pelon sekä uusien tilanteiden pelot. Aineistossa tämä oli toiseksi suurin pelokoluokka (163). Luokittelin nämä pelot kolmeen alatyypin pelon laadun mukaan. Nämä alaluokat ovat vieraat ihmiset (74), itsensä satuttaminen (49) ja uudet tilanteet (40). Tyttöjen ja poikien välille syntyi tässä kategoriassa eroja. Tytöistä 52 % mainitsi uusien asioiden pelkoja ja pojista 48 %.

Lapset pelkäävät uusia asioita ja vieraita aikuisia. Pelkoreaktion voi saada aikaan vieraat esineet tai ihmiset. Erityisen paljon pelkoa herättää vieraan hahmon lähestyminen eli vieras asia ja lähestyminen yhdistelmänä ovat pelottavia. Vieraaseen henkilöön tutustuminen vaatii lapsen rinnalle tutun aikuisen, joka on hoitanut lasta syntymästä saakka. Lapsi tarvitsee äidin tai isän tukea uusissa tilanteissa, koska hänellä ei ole aiempaa kokemusta uuden oppimisesta. Pieni lapsi ei pysty kuvittelemaan tulevaa, ennakoimaan aikaa tai muistelemaan mennyttä kuten aikuinen. (Rusanen 2010, 40–41.)

6.4.6.1 Vieraat aikuiset

Alaluokka vieraat aikuiset sai lapsilta paljon mainintoja (74). Jotkut lapset kertoivat pelkäävänsä vieraita ihmisiä, jotka eivät normaalisti kuulu hoitopaikan aikuisiin. Tässä ryhmässä oli mainintoja remonttimiehistä, sijaisista, opiskelijoista sekä muista satunnaisista kävijöistä hoitopaikalla. Vierastaminen on tärkeä merkki lapsen kognitiivisen kehityksen etenemisestä. Lapsi osaa erottaa vieraan tutusta. Ryhmämuutokset ja ryhmän epävakaus lisäävät lasten pelkoja, koska lapset eivät tiedä tai hahmota millainen koostumus ryhmässä on. Ryhmän aikuisia jää pois ryhmästä ja tilalle tulee sijaisia. Lapsilla ei ole mahdollisuuksia ennakoida näitä muutoksia. (Rusanen 2010, 233.)

"Pelotti erityisesti sellainen remonttimies (porasi ja siitä lähti kova ääni), joskus herää päiväunilta itkien".

"NO, ku se opettelija (opiskelija) ei oo tuttu" tai "kun ei tiedä kuka tulee palaverivahdiksi".

6.4.6.2 Itsensä satuttaminen

Itsensä satuttaminen, joko fyysisesti tai henkisesti, pelotti lapsia (37). Lapsilla oli huoli omasta pärjäämisestään tai he pelkäsivät kipua. Nämä pelot ovat hyvin tyypillisiä lasten pelkoja. Itsensä satuttaminen on lapselle uusi, pelottava asia. Itsensä satuttamiseen liittyy usein myös lääkäriin meno tai sairaalassa käynti. *"Mua pelottaa sit kun mulle tulee kova haava ja tulee pipi mulle" tai "ikkunalta putoaminen".*

Tässä luokassa on mukana lasten huoli omasta pärjäämisestä esimerkiksi *"outo olo"* tai *"välillä tulee sellainen tunne"*.

Lapsilla on huoli pärjäämisestään isossa ryhmässä ja avun pyytäminen aikuiselta voi olla pelottavaa. *"No kun mä en tiedä, mitä tehdä (esim. riitatilanteissa)".*

Huomion keskipisteeksi joutuminen voi myös pelottaa *"jos kaikki tuijottavat"*.

6.4.6.3 Uudet tilanteet

Päivähoidon aloittaminen on suuri muutos pienen lapsen maailmassa ja kokoperheen elämässä iso asia. Useat tutkijat ovat todenneet, että ero vanhemmista ja tutusta kotiympäristöstä voi aiheuttaa lapsessa hämmennystä, pelkoa, ahdistusta ja stressiä. (Bowlby 1969, Kirmanen, 2000, Helenius ym, 2001, Räihä 2004, Kaskela & Kekkonen, 2006, Merry 2007, Lund 2010). Lapsen siirtyminen kotoa päivähoidon on yksi lapsen elämän merkittävimmistä sosiaalisista muutoksista, minkä vuoksi siihen tulisi valmistautua huolella. Siirtymässä on huomioitava, että lapsi tuo mukanaan päivähoidon kotoa hankitun kokemusmaailmansa, jonka keskeinen tekijä on vanhempien ja lapsen välinen vuorovaikutussuhde, joka on siltana lasten sopeutumiseen uudessa hoitopaikassa. Hoitopaikan on vastavuoroisesti valmistauduttava ottamaan vastaan lapsi ja hänen perheensä. Tämä siirtymävaihe vaatii aikaa ja siinä lapsi tarvitsee sekä vanhempiaan, että päivähoidon aikuisia rinnalleen. (Karikoski & Tiilikka 2011, 77–81.)

Alaluokassa uudet tilanteet lapset kertoivat pelottavina asioina uuden hoitopaikan tai aloittamisen päivähoidossa. *"Alussa pelotti enkä halunnut mennä kun jännitti, oli uusia asioita", "silloin kun päiväkotia ei ollut vielä niin tuttu pelotti vähän".*

Perhepäivähoidon varahoito mainittiin pelottavana: *"Varahoidossa pelottaa välillä" ja "Martalla ei pelota mikään. Varahoidossa pelottaa kun siellä aina sammutetaan valot silloin kun otetaan päiväunet".*

Uusien asioiden välttäminen ja vieraisiin aikuisiin varautuneesti suhtautuminen on luonnollista alle 3-vuotiailla. Varautuneisuuden jäädessä pysyväksi ominaisuudeksi lapsella yli 3-vuotiaana voidaan puhua temperamenttipiirteestä. Temperamenttipiirre on synnynnäinen luonteenpiirre, jota kutsutaan taipumukseksi lähestyä tai välttää uusia asioita. Välttämällä on varautunut kaiken uuden edessä, hän vetäytyy syrjään ja on ujo. Uudet tilanteet aiheuttavat hänelle ahdistusta. (Keltikangas-Järvinen 2009a, 50–51.)

6.4.7 Päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot

Päivähoitopaikan toimintaan liittyviä pelkoja mainittiin 7,4 % kaikista peloista. Tässä alakategorioina ovat päivähoidon toiminta ja tapahtumat (59) sekä leikkitilanteet (20). Päiväkodin arki sisältää paljon erilaista toimintaa ja tapahtumia. Päiväkodin toimintaa liittyvissä peloissa yläluokan vastaukset jakautuvat seuraavasti; tytöt 54,2 % ja pojat 45,8 %.

6.4.7.1 Päivähoidon toiminta ja tapahtumat

Päivähoitopäivään sisältyy erilaisia tapahtumia ja ohjattuja tuokioita. Tähän kategoriaan tuli koko aineistoon nähden melko vähän mainintoja. Lapset mainitsivat pelottavana erilaiset tapahtumat esimerkiksi Halloweenjuhla/ kummitusjuhlat. *"pimeä on pelottanut halloweeninä, aikuisilla oli pelottava asu päällä silloin"*.

Halloweenjuhlaan liittyy lapsen mielikuvituksen tuoma jännitys ja pelottavat hahmot kummitukset, haamut sekä pimeä. Nämä pelot ovat tyypillisiä lapsuusiän pelkoja, jotka yhdistyvät kerran vuodessa pidettävään tapahtumaan. Tämä juhla mainittiin lasten vastauksissa kymmenen kertaa. Tämä pelko vahvistaa näkemystä, että lapsuuden pelot eivät ole puhtaasti yksilöön sidottuja vaan kulloisenkin kontekstin luoma ilmiö. Pelon kokemiseen ovat yhteydessä lapsen herkkyys pelätä ja sosiaalinen ympäristö. (Korhonen 2008, 45.)

Päivähoitopaikan toimintaan liittyvät pelot ovat kokemuksellisia ja tilannesidonnaisia pelkoja ja ne muuttuvat toiminnan muutoksen mukana. Kummitusjuhlaan liittyy mielikuvituksen lisäksi television ja median vaikutus peloissa. Korhonen (2008) toteaa, että median rooli vahvistaa pelkojen yleisyyttä. Hänen mukaansa pelottavinta median vaikutuksessa lapsiin on niiden pelkojen yleisyys, niitä on kaikkialla.

Muita päiväkodin toimintaan liittyviä pelottavia asioita olivat tehtävissä suoriutuminen. *"Jumpassa pelottaa kiivetä puolapuita" ja "kova juoksu vauhti ja hurja meno" sekä erilaiset esiintymistilanteet; "joskus pelottaa ja jännittää vierailla ja esiintyä jossain (esim. vanhusten hoivakodissa tms.)"*.

6.4.7.2 Leikkitilanteisiin liittyvät pelot

Tässä ryhmässä toinen alakategoria muodostui leikkitilanteisiin liittyvistä peloista (20). Luokittelin tähän ryhmään sellaiset asiat, jotka suoraan viittaavat pelkoon leikkitilanteessa, *”se kun leikitään vankila leikkiä ja mut viedään vankilaan. Jos on leikissä valot pois ja huovat päällä”*.

Lasten leikki syntyy Vygotskyn mukaan (1982) lapsen tarpeista ja haluista. Leikin tehtävä on täyttää lapsen toiveita ja rikastuttaa lapsen kokemusmaailmaa. Lasten leikeissä toiminnan merkitys on erilainen kuin tosi elämässä. Leikki synnyttää lähikehityksen vyöhykkeen lapselle, jonka kautta lapsi siirtyy eteenpäin omassa kehityksessään. Lapsuuden pelkoja voi hyvin käsitellä leikkien kautta aikuisen ohjauksessa. Aikuinen kannustaa lasta pitkäkestoiseen leikkiin ja aikuisen läsnäolo turvaa lasten leikkiä.

Leikkitilanteiden pelot eivät ole muissa tutkimuksissa kovin yleisiä. Leikki on yleensä lasten kertomuksissa koettu hyvin positiivisena asiana päivähoidossa. Ahteen (2013) tutkimuksen mukaan lasten viihtymiseen vaikutti positiivisesti vapaa leikki/toiminta. Lasten kertomuksissa hyvinvoinnistaan (Puroila & Estola 2012.) päiväkodissa keskeiseksi nousivat kaverisuhteet eli ystävyys ja leikki. Salmi & Lipposen (2013) tutkimuksessa lasten mielestä parasta päiväkodissa on leikkimiseen liittyvät asiat, etenkin kavereiden kanssa.

Leikkitilanteiden pelot liittyvät lasten maininnoissa myös jännitykseen ja mielikuvitukseen *”kummitusleikki”* tai *”joidenkin hurjat leikit”*.

Joissakin leikeissä pimeän, mielikuvituksen ja leikin luonne aiheutti lapsille pelkoa. *”Jos nukkarissa laitetaan valot pois ja leikitään huhuu leikkiä niin silloin pelottaa”*.

6.6.8 Muut pelot

Luokkaan muut pelot tyypittelin pelkoja, joista ei suoraan osaa sanoa mihin ne liittyvät. Tällaisia olivat esimerkiksi *“poliisityöt”, “Saska”* tai *“kun ne kaikki tulee tyhmästi”*. Määrittelemättömiä pelkoja jäi aineistoon melko vähän 1,1 prosenttia koko aineistosta. Selityksenä asialle voi olla vanhempien tapa kirjata lapsen pelot tai tarvittaessa vanhempi on voinut tehdä tarkentavia kysymyksiä. Tämä tuli esille osassa vanhempien vastauksia *“ei osaa sanoa”* tai *“mutta kysyttäessä tarkemmin, mikä on pelottanut, vastauksena tuli, että ei ole mikään pelottanut”*.

6.7 Iän ja sukupuolen yhteys lapsen vastaukseen pelottavista asioista

6.7.1 Lasten ikä ja erilaiset pelot

Luvussa 6.1 esittelin lasten iän ja pelottaako sinua päivähoidossa kysymyksen jakautumisen. Tässä luvussa tarkastelen lasten avovastauksia kysymykseen ”mikä sinua pelottaa päivähoidossa” ja iän välistä yhteyttä. Lasten iät olen jaotellut 1-2 vuotiaisiin, 3-5 vuotiaisiin sekä 6-8 vuotiaisiin. Taulukossa ei ole lasten määrää vaan vastaukset on suhteutettu kussakin ikäluokassa oleviin vastausten määriin. Tämän vuoksi taulukko on suuntaa-antava.

Oheisessa taulukossa (taulukko 3) on iän ja lasten pelkojen välinen jakautuminen. Taulukossa on eritelty miten yhden vastauskategorian vastaukset jakautuvat eri-ikäisille lapsille.

Taulukko 3. Lasten pelkojen yläkategorian ja lasten iän välinen suhde prosentteina

Yläkategoria	1-2 vuotiaat	3-5-vuotiaat	6-8 vuotiaat
1. Media ja mielikuvitus	13,9	12,2	8,6
2. Pimeä ja nukkuminen	4,6	17,9	10,1
3. Fyysinen ympäristö	17,9	10,1	10,6
4. Sosiaaliset suhteet	21,9	32,7	32,3
5. Separaatiopelot	13,2	7,8	6,6
6. Uudet tilanteet	24,5	11,2	17,7
7. Hoitopaikan toiminta	2,6	7,0	13,1
8. Muut pelot	1,3	1,1	1,0
yhteensä %	100	100	100

Taulukosta voi todeta, että yksi-kaksivuotiaiden suurin pelkoluokka on uusien tilanteiden pelot. Eron pelko on voimakkaimmillaan aina kolmeen ikävuoteen asti. Kaksi-kolme -vuotias lapsi on kiintynyt syvästi kotiinsa ja vanhempiinsa. Uusiin tilanteisiin liittyy tämä ikäisillä lapsilla päivähoiton aloitus. Toiseksi eniten pelkoja aiheuttaa tässä ikäluokassa päivähoiton sosiaalisiin suhteisiin liittyvät pelot. Pienten lasten ryhmässä hoitopaikan toiminta on saanut vähiten mainintoja.

Kolme-viisivuotiaat mainitsevat pelottavana asiana päivähoidossa kiusaamisen, ikätoverit ja päivähoiton aikuiset eli yläluokka sosiaaliset suhteet on suurin pelkoluokka. Pimeään ja nukkumiseen liittyvät pelot ovat toiseksi suurin luokka. Pimeän pelko on tämä ikäisten lasten tyypillisiä pelkoja. Tähän pelkoon liittyy mielikuvitus, joka on 4-vuotiaana voimakkaammillaan. Samoin kuin alle 3-vuotiailla hoitopaikan toiminta on saanut vähiten mainintoja tämän ikäisiltä lapsilta.

Kuusi-kahdeksanvuotiaiden pelot liittyvät päivähoiton sosiaalisiin suhteisiin, kavereihin ja kiusaamiseen. Toiseksi eniten mainintoja tämän ikäisillä saivat uusien tilanteiden pelot, jotka sisältävät itsensä satuttamisen, vieraat aikuiset ja uudet tilanteet. Murris ym. (2001) toteavat artikkelissaan, että yli 4-vuotiaat lapset pelkäävät eniten vaaratilanteita ja itsenä satuttamista.

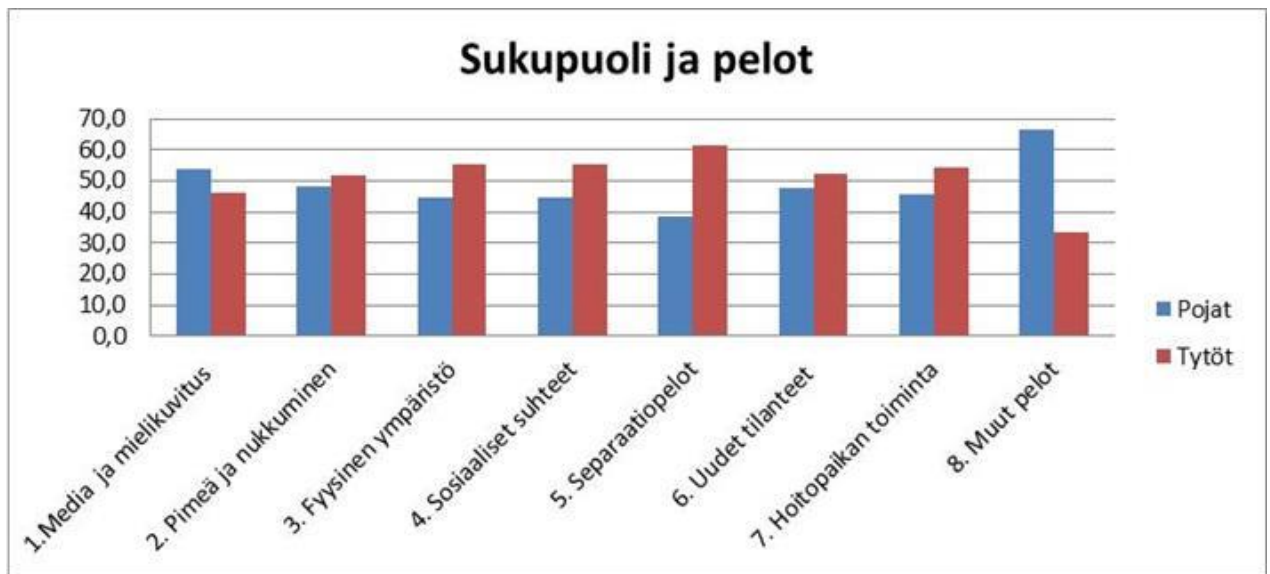
Separaatiopelot ovat 6-8-vuotiaiden pienin pelokluokka. Tähän selityksenä voi olla se, että 6-vuotiailla on paremmat valmiudet käsitellä ero vanhemmista ja yksin jäämistä kuin pienemmillä lapsilla. Toisaalta tämän ikäiset lapset ovat jo tottuneet päivähoidossa olemiseen. Korhosen (2008, 172.) tutkimuksessa televisio-ohjelmiin liittyvät pelot olivat hyvin yleisiä viisi-kuusivuotiailla lapsilla. Erityisesti aikuisille suunnatut ohjelmat pelottivat lapsia, sillä yhteyttä lastenohjelmien ja lasten pelkojen välillä ei ole havaittu. Osassa tutkimuksia on todettu, että pienillä lapsilla on enemmän ja voimakkaampia pelkoja kuin isommilla mm. Burham & Gallonen (1997), Gullonen & King (1993). Mutta toisenlaisia tuloksia on saatu (Bouldin & Pratt, 1998 sekä Savinen 1994.) Heidän tutkimuksessa vanhemmat lapset olivat pelokkaampia kuin nuoremmat. (Kirmanen 2000, 43.)

Pienten lasten pelot ovat tutkimusten mukaan konkreettisia ja liittyvät nykyhetkeen. Iän myötä lapsen tietoisuus erilaisten vaarojen olemasta olostä kasvaa ja ne tulevat osaksi lapsen kokemusmaailmaa. 5-6-vuotiaat kertovat konkreettisia mutta myös abstrakteja pelon aiheita. Yleisin abstrakti pelon aihe tämän ikäisillä on kuoleman pelko. (Kirmanen 2000, 140–141.)

6.7.2 Sukupuolen merkitys lasten peloissa.

Luvussa 6.2 esittelin lasten sukupuolen ja pelottaako sinua päivähoidossa kysymyksen jakautumisen. Tässä luvussa tarkastelen lasten avovastauksia kysymykseen ”mikä sinua pelottaa päivähoidossa” ja sukupuolen välistä yhteyttä. Tutkimustulos on suuntaa-antava, koska tytöt mainitsevat enemmän pelkoja, mutta siitä ei voi suoraan vetää johtopäätöstä, että he pelkäisivät enemmän. Tässä luvussa keskityn tyttöjen ja poikien kertomien pelkojen laatuun liittyviin eroavaisuuksiin.

Oheisessa kuviossa (kuvio 9) on esitelty tyttöjen ja poikien välisten mainintojen määrä eri yläkategorioissa.

Kuvio 9. Sukupuoli ja pelot

Pelkojen määrissä ja laadussa on eroja tyttöjen ja poikien välillä. Tyttöillä on enemmän mainintoja kuudessa kategoriassa kuin pojilla. Pojilla enemmän mainintoja on vain media ja mielikuvitus -ja muut pelot yläkategoriassa. Erot eivät ole suuria mutta pelkojen laatu on erilainen. Tyttöillä eniten mainintoja on saanut separaatiopelot ja pojilla vastavasti muiden pelkojen lisäksi media ja mielikuvitus. Pojilla vähiten mainintoja on separaatiopeloissa ja tyttöillä muiden pelkojen lisäksi media ja mielikuvitus peloissa. Tässä tyttöjen ja poikien vastaukset menevät päinvastoin.

Sosiaaliset suhteet yläkategoriaan on pojilta mainintoja 44,8 % ja tyttöillä 55,2 %. Tässä pelkoluokassa pojilla oli alakategoriassa kiusaamiseen enemmän mainintoja kuin tytöillä. Tyttöillä pelkomaininnat liittyivät useammin kavereihin.

Pimeään ja nukkumiseen liittyvissä peloissa tyttöjen ja poikien välinen ero on pienin. Yhteensä tähän pelkoluokkaan tuli tytöiltä 52 % maininnoista ja pojilta 48 %.

Muissa tutkimuksissa tyttöjen on todettu ilmaisevan enemmän pelkoja kuin poikien. Samoin vanhemmilta kysyttäessä he kokevat tytöt pelokkaammiksi kuin pojat. (Kirmanen, 2000, 43.)

Pelkojen hallintakeinoissa tyttöjen ja poikien välillä on eroavaisuuksia. Tytöt turvautuvat monissa pelkotilanteissa poikia enemmän kiintymyskohteisiin ja turvan hakemiseen läheisiltä aikuisilta. Pojat puolestaan turvautuvat tyttöjä useammin tilanteesta pakenemiseen. (Kirmanen 2000, 192.) Korhosen tutkimuksessa (2008) sukupuolten välisiä eroja TV-ohjelmien pelkojen tai pelonhallinnan suhteen ei löytynyt.

7. Johtopäätökset

7.1 Yhteenveto

Yhteenvetona tutkimuksesta voidaan todeta, että lapsia ei pelota päivähoidossa. Tutkimukseen osallistuneista lapsista 71 %:ia ilmoitti, ettei heitä pelota päiväkodissa. Useissa vastauksissa lapset ovat kommentoineet tätä esimerkiksi *"ei pelota mikään kun on turvalliset tarhatädit"*, *"ei ole ikinä pelottanut"* tai *"Miten päiväkodissa voi pelottaa?!"*

Kyselyyn vastanneista lapsista 29 %:ia valitsi vaihtoehdon pelottaa, joskus on vähän pelottanut tai välillä on pelottanut. Lapset kertoivat heitä pelottaneista asioista melko lyhyesti, mutta selkeästi. Epämääräisiä asioita oli aineistossa melko vähän. Lasten pelkomaininnat antoivat selkeän kuvan lasten ajatuksista ja pelottavista asioista. Lasten maininnat peloista olivat myös hyvin samanlaisia kuin aiemmissa tutkimuksissa, vaikka päivähoitoa kontekstina ei muissa tutkimuksissa juurikaan esiinny. Tutkimuksen aineisto on kerätty päiväkotien ja perhepäivähoidon lapsilta. Hoitomuotojen osalta ei lasten pelon kokemuksessa ollut suuria eroja. Perhepäivähoito koettiin hieman turvallisempana kuin päiväkotia.

Sayfan & Lagattua (2008) toteavat artikkelissaan, että lasten pelkojen tutkiminen ja niihin paneutuminen on tärkeää. Peloista kertoessaan lapsi kertoo kyvystään ymmärtää ihmisten tunteita, ominaisuuksia ja mieltymyksiä. Tutkija saa tietoa lapsen ymmärryksestä, kuvitteellisen ja todellisuuden välisestä erosta sekä lapsen käsitysten välisistä yksilöllisistä eroista. Toisin sanoen kertoessaan peloistaan lapsi kertoo tarinaa itsestään ja kehityksestään.

Tutkimuksen tuloksen mukaan pienemmät lapset pelkäävät enemmän. Lasten iän merkitys peloissa on kiistaton myös alan kirjallisuudessa ja aikaisemmissa tutkimuksissa (Kirmanen 2000, Lahikainen, Kraavm, Kirmanen & Maijala 1995, Korhonen 2008, Mäkelä 2010.) Pienemmät lapset kokevat pelkoja useammin. Tähän on hyvin looginen selitys liittyen lapsen biologiseen kehitykseen. Varhaislapsuuden pelot liittyvät lapsen kiintymyssuhteeseen ja kehitykselliseen vaiheeseen. Pieni lapsi on riippuvainen äidistään ja saa häneltä perusturvallisuuden. Tämä suhde katkeaa hoitopäivän ajaksi. Lapsen kiintymyssuhteen luonteella on vaikutusta pienen lapsen pelon hallintaan. Lapsi oppii jo pienestä asti, miten vanhempi vastaa hänen käyttökseen ja onko vanhemmasta hädän hetkellä hänelle turvaa ja tukea. (Korhonen 2008, 41.)

Lasten sukupuolella näytti olevan merkitystä pelkoihin, sillä tytöt pelkäsivät poikia enemmän. Tytöistä 69 %; ia ilmoitti, ettei pelkää kun vastaa prosentti pojilla oli 73 %. Tyttöillä oli pelkomainintoja enemmän kuin pojilla melkein kaikissa yläkategorioissa. Toisaalta tästä ei voida suoraan tehdä johtopäätöstä, että tytöt pelkäisivät enemmän. Kysymyksessä voi olla tyttöjen ja poikien väliset erot kehityksessä, puhetaidoissa ja luonteenpiirteissä. Tämän tutkimuksen tuloksissa tyttöjen ja poikien välinen ero oli havaittavissa vaikka ero ei ollut kovin suuri. Muissa tutkimuksissa sukupuolen merkitys lasten pelkoihin on ollut kiistanalainen. Kirmanen (2000) tutkimuksessa perusteltua eroa sukupuolten välillä ei ole. Kirmanen (2000) mukaan aikaisemmissa tutkimuksissa tyttöjen on todettu pelkäävät enemmän, mutta kyseessä ovat olleet yli koulu-ikäiset lapset. Alle koulu-ikäisillä selkeitä eroja ei ole tullut ilmi. Mäkeläisen tutkimuksessa (2010,69) tytöt mainitsivat vähemmän pelkoja kuin pojat. Hän löysi tutkimuksestaan kuitenkin tyttöjen ja poikien peloissa laadullisia eroja. Korhosen (2008) väitöskirjassa lasten TV:n katseluun liittyvissä tutkimuksissa sukupuolen välisiä eroja ei esiintynyt. Kansainvälisistä tutkimuksista ei lasten osalta sukupuolten välisiä eroja mainita mm. Muris et al. (2003) ja Sayfan & Lagattuan (2008) aineistoissa ei mainita tyttöjä ja poikia erikseen. Svensson & Öst (1999) toteavat ruotsalaisen tutkimuksensa tuloksissa, joka koski 8-16- vuotiaita lapsia, että sukupuolten välisiä eroja ei syntynyt.

Millaisia asioita sitten lapset mainitsivat pelon kohteina? Päivähoito-ikäisten lasten yleisempiä pelkoja olivat hoitopaikan sosiaalisiin suhteisiin liittyvät pelot. Lapset mainitsivat avovastauksissa kiusatuksi tulemisen pelon, ikätovereihin liittyvät pelot sekä hoito-henkilökunnan aiheuttamat pelot. Tämä tulos on yhteneväinen muiden tutkimustulosten kanssa (Kirmanen 2000, Lahikainen, Kraav, Kirmanen & Maijala 1995, Mäkelä 2010, Lumioksa, 2011).

Uudet tilanteet ja tuntematon pelottavat myös lapsia. Rusasen (2011) mukaan vieraan ja tuntemattoman pelko on lapselle synnynnäinen reaktio, joka auttaa lasta sopeutumaan käynnistämällä lapsen voimavarat uudessa tilanteessa. Lapselle keskeisin mikrosysteemi on perhe ja koti, josta lasta ei voi erottaa. Lapsen ympäristössä tapahtuvat muutokset vaikuttavat siten sekä lapseen että hänen perheeseensä. Uusissa tilanteissa lapsi tarvitsee riittävästi lohtua ja tukea. Tällöin lapselle syntyy pelottavista tilanteista positiivinen mielikuva, joka edesauttaa lasta pelon hallinnassa. Niinpä lapset, joita on suojattu ahdistavilta kokemuksilta pelkäävät vähemmän. Pelottavilta kokemuksilta suojelu on välttämätöntä ja erittäin tärkeä osa hyvää hoivaa. (Rusanen 2011, 41–42.)

Lasten pimeään ja nukkumiseen liittyvät pelot olivat aineistoissa kolmanneksi suurin pelkoluokka. Etenkin nukkumahuone ja päiväunet herättivät lapsissa pelkoa. Samaan tulokseen on tullut Mäkelä (2010), jonka mukaan kolme-kuusivuotiaiden pelot liittyvät päiväkodissa nukkumaan menoon ja painajaisiin sekä uusiin tilanteisiin. Lasten pelkoja esittäviin teorioihin on löydettävissä myös yhteys näistä peloista.

Nukahtamisen pelkoa esiintyy Wolmanin mukaan (1979, 155) toisesta ikävuodesta alkaen. Hänen mukaansa pelkoon nukahtaa liittyy hylätyksi tulemisen pelkoon ja huoleen, että vanhemmat katoavat nukkumisen aikana. Painajaisunien pelko on pimeän ohella lasten tyypillisimpiä pelkoja. Usein painajaisunien taustalla on median kautta tutuksi tulleet mielikuvitusshahmot. (Korhonen 2008, 149–151.) Länsi- ja Keski-Uudenmaan kuntien teettämässä vuonna 2009 syntyneiden lasten hyvinvointiselvityksessä (sosiaalitalo, 2014) lapset pelkäsivät eniten kotona pimeää, nukahtamista ja painajaisia (33 %).

Mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot ovat keskeinen pienten lasten pelkoja aiheuttava asia. Tässä tutkimuksessa mediaan ja mielikuvitukseen liittyviä mainintoja oli neljänneksi eniten eli 11,6 % kaikista peloista. Televisioon ja mielikuvituksen aiheuttamat pelot ovat tulleet esille myös muissa tutkimuksissa (Kirmanen 2000; Lahikainen, Kraav Kirmanen, Maijala 1995; Korhonen, 2008; Mäkelä, 2010.)

Median osuus tässä tutkimuksessa jäi melko pieneksi mutta mielikuvituspelkoja lapset mainitsivat noin sata. Yleisin pelkoa aiheuttama hahmo on haamut, kummitukset ja möröt. Samanlainen tulos saatiin vuonna 2009 syntyneiden lasten hyvinvointiselvityksessä (sosiaalitalo, 2014). Pelottava hahmo sai 11 % kaikista maininnoista. Korhosen (2008) tutkimuksessa mielikuvitushahmot aiheuttivat lapsille TV-ohjelmissa eniten pelkoja. Korhosen mukaan tv-ohjelmien pelot ovat haastavia, koska media on kaikkialla ja lapsia on vaikea suojella näiltä peloilta. Lapset joutuvat tahtomattaan seuraamaan sivusta pelottavia uutisia ja asioita.

Lapsen elinympäristössä tapahtuu asioita, joita lapsia ei voi hallita ja ymmärtää. Tällaisia ovat mm. luonnonkatastrofit ja säätila. Ulkopuolinen uhka tai vaaratilanne oli jäänyt muutamalle lapselle mieleen pelottavana asiana. Yksi lapsi mainitsi myrkkyvuodon ja toinen lapsi mainitsi ampumisen uhriksi joutumisen. Uskon, että nämä pelot nousevat lasten arkielämästä ja mediasta. Myrkkyvuodon uhka oli kunnassa todellinen ja päiväkodeille annettiin kehoitus jäädä sisätiloihin. Perhesurmia ja ampumistapauksia on sattunut useita ja lapset eivät välty median kautta saadulta tiedolta. Tämän vuoksi on tärkeää, että lasten kanssa käsitellään ajankohtaisia ja pelottavia uutisia ja asioita sekä kotona, että päivähoidossa. Lapsille täytyy kaikissa tilanteissa olla tunne, että päivähoidossa he ovat turvassa. Mediakasvatuksen osuus päivähoidossa on kuitenkin erittäin pieni. Orien-taatioprojektin (2010) tulosten mukaan 90 % päiväkodeista ja perhepäivähoidosta mediakasvatusta käsitellään enintään jonkin verran. Esiopetusryhmissä mediakasvatus oli yleisintä. (Reunamo, Söderqvist, Tanner, 2014,162–163.)

Marksin (2007,121) mukaan eläinten pelot ovat yleisempiä leikki-ikäisten lasten peloista mielikuvitusolentojen lisäksi. Lasten vastauksista eläinten pelko tuli esille mutta määrällisesti vähäisenä. Koska lapsilta kysyttiin pelottaako sinua päiväkodissa/perhepäivähoidossa ja mikä siellä pelottaa, on luonnollista, etteivät eläimet esiinny vastauksissa, koska eläimiä ei päiväkodissa ole. Perhepäivähoidossa hoitajilla voi olla kotieläimiä, mutta niitä ei mainittu pelottavina.

Separaatiopelot liittyvät eroon vanhemmista ja ne olivat tyypillisimpiä alle 3-vuotiaiden lasten pelkoja. Ero tutusta vanhemmasta aiheuttaa lapselle pelon kokemuksen, joka näkyy hoitopaikassa monella tavalla. (Rusanen 2011, 15.) Lapsen kiintymyssuhteella on yhteys lapsen pelkoihin aikaisempien tutkimusten perusteella (Kirmanen 2000, Heikkilä 2002, Rusanen 2011).

Eroahdistus on aivan normaali reaktio kiintymyksen kohteen menetyksen uhkaan. Mitä vieraampaan ympäristöön lapsi jätetään sitä enemmän hän ahdistuu. Lapsen kasvaessa eroahdistus helpottaa ja lapset oppivat eroamaan vanhemmistaan helpommin. (Marks 2007, 43.)

Lasten eroahdistukseen liittyvät pelot nousivat tutkimuksessa esille avovastauksista. Itselleni lasten vastaukset erosta vanhempiin tuntuivat kaikkein riipaisevimmita, *"no kun ei ole äitiä."*

Päivähoidon toiminta aiheutti lapsissa jännitystä ja suorituspainetta. Esiintyminen ja tehtävien tekeminen pelotti lapsia. Leikkejä pelon aiheuttajina mainittiin melko vähän. Leikissä lapsia pelotti yksin jääminen, kiusatuksi tai pelästytyksi tuleminen. Lumioksen (2011, 54) tutkimus Vantaalla sai samankaltaisen tuloksen. Hänen tutkimuksensa koski viisi-kuusivuotiaita lapsia päiväkodissa. Tutkimuksen mukaan lapsista 78 % ei pelännyt päiväkodissa. Pimeä (24 %), kiusaaminen (21 %) ja hylkääminen (12 %) nousivat tutkimuksessa lasten suurimmiksi pelkojen aiheuttajaksi.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden kriteerinä toimii tutkija itse ja se, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen työväline. Luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Olen kuvannut tutkittavan ilmiön mahdollisimman tarkasti, jotta lukija saisi selkeän kuvan tutkimuskohteesta. Luotettavuuden arvioimiseksi olen pyrkinyt kuvaamaan aineiston analyysiprosessin mahdollisimman tarkasti. Samoin olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen taustoja, toteuttamista ja menettelytapoja. Aineiston luokittelun perusteet olen pyrkinyt tekemään huolellisesti ja olen siinä käyttänyt apuna vastaavia tutkimuksia. Olen kirjoittanut auki avovastauksiin liittyviä vastauksia suorina lainauksina. Tulosten raportoinnissa olen edennyt tutkimusongelmien suuntaisesti. Pitkä kokemukseni varhaiskasvatuksen eri tehtävissä on auttanut minua tulosten tulkinnassa. (Eskola & Suoranta 2001, 210.)

Kirmanen (2000, 90) toteaa, että pelkojen tyypittely on vaikeaa tulkittaessa lasten vastauksia. Lasten verbaalinen kyky kertoa peloistaan voi olla heikko, heidän vastauksensa ovat niukkasanaisia tai niitä on vaikea tulkita. Tämän vuoksi pelkojen luokittelumalli on rajoiltaan väljä. Lasten pelkojen tarkkarajainen luokittelu on vaikeaa ja useissa vastauksissa vaihtoehtoja voi olla useita. Lasten vastaukset vaativat tutkijan tulkintaa. Esimerkiksi lapsen kuvaama pelottava asia on "*kun kuuntelusatu päätii*". Tämän pelon luokittelu vaati minulta pitkällisen pohdinnan. Onko tässä Kirmanen kuvaama usean pelon aihe, pelko mitä kohtaan? Pelkääkö lapsi ääntä, joka syntyy, kun soitin päätii? Tapahutuuko tarinana katkeamisesta jotain muuta esim. aikuisen toimintaa tai muiden lasten reaktioita, jotka pelottavat? Päätin sijoittaa tämän pelon päivähoitopaikan fyysiseen ympäristöön liittyviin pelkoihin (yläluokka) ja alaluokkaan äänet.

Toinen esimerkki epäselvistä peloista on lapsen suora ilmaus "*kun ne kaikki tulee tyhmästi*". Tätä pelkoa en lähtenyt arvailemaan, oletettavasti kyseessä on kavereihin liittyvä asia, mutta sitä ei voi tästä ilmaisusta tietää. Ilmaisui sijoittuu yläkategoriaan muut pelot. Lasten pelkojen luokittelussa ja teemoittelussa olisi voinut käyttää lasten ikää ja sille iälle tyypillisiä pelkoja. Toisaalta tämä tyypittely olisi tuonut ehkä liikaa päällekkäisyyksiä.

Toinen vaihtoehto olisi ollut luokitella pelot päiväkodin toimintaympäristön mukaan (fyysinen/sosiaalinen) huomioiden lapsen yksilötasoon ja ympäristötasoon liittyvät pelot. Tämä malli on käytössä Mäkelän (2010) tutkimuksessa. Päädyin Kirmasen (2000) tutkimuksen mukaiseen tyypittelyyn, koska hänen mallinsa sopi lasten vastauksiin hyvin. Toki jouduin omaa tyypittelyä muuttamaan päivähoitokontekstiin sopivaksi.

Lasten pelot ovat usein tilannesidonnaisia ja muuttuvia. Lapsen ajattelutaidot ja ikätaso vaikuttavat pelkoihin ja lapsen kykyyn ymmärtää mitä pelko tarkoittaa. Aineistonanalyysissä jouduin usein pohtimaan pelkojen kohdalla jäin miettimään edustavatko nämä varsinaisesti pelkoja vai onko kyseessä enemmän jännitys ja leikki-tilanteet.

”ujostuttaa kaverit päiväkodissa”, ”joskus ehkä säikähdän kun ruokapöydässä joku säikäyttelee”.

Lasten vastausten tyypittely vaati selkeitä päätöksiä niiden sijoittumisesta eri ylä- ja alakategorioihin. Vastaukset olisi voinut luokitella eri tavalla, joka olisi vaikuttanut tulokseen jonkin verran. Yläluokka sosiaaliset suhteet olisi ollut suurin luokka kaikissa luokitteluvaihtoehtoissa. Lasten iän ja sukupuolen vertailu lasten kertomiin pelkoihin oli haasteellinen.

Tulosten esittelyssä olen todennut, että tulos on suuntaa-antava, koska kyseessä on laatuero ei määrälliset erot. Lasten vastauksista ilmenee millaisia pelkoja tytöt ja pojat erikäisinä kertovat vanhemmilleen. Lasten vastaukset vahvistavat teorian tiedon ja aikaisempien tutkimusten kautta syntynyttä käsitystä lapsuuden peloista.

Tutkimusaineisto oli suuri ja käsitti 3434 vastausta. Kysely oli laaja ja vanhempien tehtäväksi jäi vastaamisen lisäksi haastatella omaa lastaan. Kyselyä ei voinut palauttaa paperiversiona vaan siihen vastattiin sähköisesti. Osoitelinkki kyselyyn oli pitkä ja vaikea. Kysely toteutettiin ainoastaan suomenkielisenä ja kyselyn ohjeet jaettiin perheille paperiversiona. Sähköinen kirje perheen sähköpostiin olisi voinut tuottaa suuremman vastausprosentin. Nämä kaikki edellä mainitut seikat vaikuttivat varmasti vastausprosenttiin, joka jäi melko alhaiseksi. Alhainen vastausprosentti on voinut myös jättää tärkeitä näkökohtia piiloon. Tutkimuskunnissa on asiakkaita, jotka puhuvat äidinkielenään muuta kuin Suomea. Heidän osaltaan vastausten saaminen olisi myös tärkeää.

Tutkimuksen luotettavuutta parantaa se, että vastaajia oli monesta eri kunnasta ja lukuisista eri päiväkodeista ja perhepäivähoidosta. Lapsia oli mukana kaiken ikäisiä ja tyttöjen ja poikien osuus oli lähes yhtä suuri.

Tässä tutkimuksessa lasta haastatteli hänen vanhempansa ja sen merkitystä haastattelutuloksissa ei voi sivuuttaa. Mukana tutkimuksessa oli alle 8- vuotiaat päivähoidossa olevat lapset. Alle kolmevuotiaan lapsen voi olla vaikeaa kertoa peloistaan tai ymmärtää mitä kysymys tarkoittaa. Lapsen kykyyn vastata kysymyksiin vaikuttaa ratkaisevasti lapsen kielellisen kehityksen taso sekä muistin kehittyneisyys. Näissä taidoissa on sekä ikäryhmittäisiä että yksilöllisiä eroja. Pienten lasten kohdalla vanhempi joutuu itse arvioimaan onko lasta pelottanut päivähoidossa. Tällöin vanhemman omat toiveet, pelot ja mahdollinen syyllisyys voivat vaikuttaa vastaukseen. Lapsen voi olla vaikea myös erottaa toisistaan käsitteet pelottaa, joskus on pelottanut ja välillä on pelottanut.

Lapsia haastateltaessa aikuisen valta-asema voi aiheuttaa sen, että lapsi ryhtyy haastattelutilanteessa myötäilemään aikuista ja pyrkii vastaamaan vanhempaa miellyttävällä tavalla. Kun lapsi yrittää miellyttää aikuista, hän ryhtyy käyttämään myötäilyä vastauksissaan. (Alasuutari, 2005, 46–50.)

Aineistossa on yksi-kaksivuotiaiden lasten kertomia pelkoja, heidän kohdallaan tulee pohtia kielellisen kehityksen ja kognitiivisten taitojen kehittyneisyyttä. Kun lapsen havaintokyky ja kieli kehittyy lapsen muisti ja kyky palauttaa mieleen asioita paranevat. Pieni lapsi kykenee tallentamaan tiettyjä asioita ei-kielellisen muistin avulla (esimerkiksi vierastaminen 6-12kk/iässä). Lapsilla on eri määrä elettyä elämää takanaan ja vähemmän elämäkokemusta, joten heidän ymmärryksensä eroaa aikuisiin nähden. Toisaalta lasten kertoman tiedon tärkeyttä ei tule sivuuttaa. Kehityspsykologisissa keskusteluissa onkin korostettu yksinkertaisten sanojen ja lyhyiden lauseiden tavoittavan erityisesti pienten lasten ymmärrystä parhaiten. (Helavirta, 2011,30.)

Erityisesti merkittävänä asiana lasten haastattelussa pidetään vuorovaikutustilanteen turvallisuutta. Turvallisuuden tunteen varassa lapsi voi puhua vaikeistakin asioista. Turvallisuuden tunne rakentuu monista asioista esimerkiksi haastattelupaikka- ja tilanne. (Helavirta, 2011,30) Lasten haastattelut tehtiin pääasiassa kotona, jonka pitäisi olla lapselle turvallinen paikka kertoa kokemuksistaan.

Tutkimus on lapsuuden tutkimusta, jossa lapsille on annettu mahdollisuus kertoa omista kokemuksistaan päivähoidossa. Lasten kanssa tehtävä tutkimus sisältää tietynlaisia haasteita. Ongelmallisia ovat muun muassa tutkimustekniikoiden aikuislähtöisyys ja tutkimuksen suuntaaminen lapsille kohteena eikä yhteistyössä lasten kanssa. Tutkijalla on valta tehdä tulkintoja suhteessa lasten omaan maailmaan. Aikuisten ja lasten välisessä suhteessa on myös kyse vallasta ja siksi tulisi pohtia miten tämä epätasapaino vaikuttaa tutkimusasetelmaan ja tutkimuksen luotettavuuteen. (O’Kane 2000, 136–137.)

Tutkimuksen aineiston olen saanut käyttöni orientaatioprojektin kautta. Kvalitatiivisen aineiston luokittelin itse SPSS-ohjelmalla. Tein ohjelmassa tarkistuksia aineiston virheettömyydestä. Tämän lisäksi tein aineiston syötön tarkastuksia. Ristiintaulukoimalla muuttujia tarkastin Chi-neliön testillä, joka vertaa muuttujan jakaumaa hypoteesin mukaisiin frekvensseihin, oletushypoteesijakaumana SPSS käyttää tasajakaumaa. Nollahypoteesina on, että tarkasteltava jakauma noudattaa hypoteesijakaumaa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Luokittelun ja tyypittelyn perusteita olen selittänyt aineistonanalyysi osiossa. Luokittelun apuna käytin aikaisempaa teoriaa aiheesta ja aikaisempia tutkimustuloksia. Tutkimuslupaa ei minun tarvinnut erikseen hankkia vaan Helsingin yliopiston lehtorin saama tutkimuslupa hankekunnilta pitää sisällään myös opiskelijatyöt.

8. Pohdinta

Tutkimustuloksena voidaan todeta, että lapset viihtyvät hyvin päivähoidossa ja heitä ei siellä pelota. Tämä tutkimustulos tukee hyvin varhaiskasvatuksen hyvää mainetta Suomessa. Suomalaista päivähoitoa pidetään laadukkaana, mutta laatu vaihtelee kuitenkin päivähoitopaikkojen välillä paljon. Tutkimuksessa esille tulevat lasten pelot koskivat arkielämän ilmiöitä ja olivat hyvin konkreettisia. Lohdullista oli, että vain pieni osa lapsista koki päivähoidossa säännöllisesti pelkoa. Lasten pelkokokemukset olivat lyhytaikaisia, ne esiintyivät joskus tai välillä.

Tieto on helpottava päivähoidon ammattilaisille mutta aineistossa on noin 1000 lasten kertomusta pelottavista asioista. Niitä ei voi syrjäyttää, koska päivähoidossa ja kotona aikuisten oikeanlainen suhtautuminen lasten pelkoihin on tärkeää. Lasten pelkoja on hyvä ymmärtää, mutta niistä ei tarvitse päästä kokonaan eroon. Pelkääminen ei ole vaarallista ja kaikkia pelottaa ja lapsia tulisi kannustaa puhumaan peloistaan ja ikävästä.

Lasten kertomuksissa esille tulivat päivähoidon vertaissuhteet, joista on puhuttu paljon viime aikoina. Viimeisin väitöskirja lasten välisistä vertaissuhteista hyväksyttiin Jyväskylän yliopistossa elokuussa 2014 (Viitala, 2014). Orientaatioprojektin aineistosta on tehty useita tutkimuksia, jotka liittyvät lasten välisiin vertaissuhteisiin. Tutkimuksessa lapset tuovat esille oman elämänsä keskeisiä asioita ja vertaissuhteet hoitopaikassa ovat niitä. Itselleni tietyllä tavalla tämä oli yllätys kun puhutaan lasten peloista. Kansainvälisissä ja suomalaisissa tutkimuksissa lasten pelkoihin liittyy enemmän lapsille tyypilliset pelot kuten eläimet, pimeä, korkeat paikat tai itsensä satuttamisen pelko. Tutkimuksessa päivähoito ympäristö toi esille lapselle epätyypilliset pelot hyvin voimakkaasti, sillä sosiaalisiin suhteisiin liittyvät pelot olivat ylivertaisesti eniten mainittu asia tutkimuksessa.

Lapsilla oli monenlaisia pelkoja, jotka liittyivät hoitopaikan sosiaalisiin suhteisiin esimerkiksi pelkoihin ystävyssuhteissa ja yksin jäämiseen. Yleensä lapset viihtyvät yhdessä ja nauttivat toistensa seurasta. Ryhmässä mukanaolo on tärkeää ja leikkiin mukaan pääseminen on vielä tärkeämpää. Ryhmän mukaan pääseminen ja vuorovaikutuksen saaminen toisiin ei ole kuitenkaan lapselle helppoa.

Päiväkodissa tämä voi olla erityisen vaikeaa, koska lapset pyrkivät varjelemaan omaa tilaa, tavaroita ja meneillään olevaa leikkiä muilta lapsilta. Lapsi, joka ei heti pääse leikkiin mukaan kehittää erilaisia strategioita saadakseen kavereita. Tämä vertaissuhteisiin liittyvät haaste tuli esille lasten kertomuksissa pelottavana asiana. (Viitala, 2014, 69.)

Kelttikangas-Järvisen (2012b, 153) mukaan vasta yli kolmevuotias lapsi on niin kehittynyt, että hän pärjää leikeissä ja lapsiryhmässä. Pienemmillä lapsilla ei näitä taitoja ole vielä riittävästi. Toisaalta kaikilla yli kolmevuotiaillakaan lapsilla eivät nämä taidot ole riittävät ja erilaisia ongelmatilanteita syntyy vuorovaikutussuhteissa. Sosiaalisesti taitamaton lapsi ei osaa ennakoida vuorovaikutustilanteita, tai heiltä puuttuu sosiaalisissa tilanteissa tarvittavat toimintastrategiat. Näitä taitoja tulisi harjoitella yhdessä lasten kanssa. Koko ryhmän tulisi harjoitella yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka on edellytys sosiaaliselle oppimiselle, yhteisöllisyyden kehittymiselle sekä oppimiselle. Kasvattajan tehtävä on taata lapsille ympäristö, joka saa aikaan, pitää yllä ja kehittää yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Hännikäinen 2006, 126, 145.)

Vuorisalo (2013, 191) toteaa tutkimuksessaan, että päivähoidon aikuisten on tärkeää nähdä lapset osana ryhmää ja siinä vallitsevat valtasuhteet. Toiminnan lähtökohta pitää asettaa niin, että halutaan osoittaa jokaisen lapsen olevan tärkeässä asemassa ja hänen osallistumisella nähdään olevan jotain annettavaa ryhmälle. Hänen mukaansa sosiaalisten suhteiden hallinta päiväkodissa ja hyvän pedagogiikan toteuttamisen tekee haastavaksi se, että ongelmakohdan tunnistamisen jälkeen muutos ei tapahdukaan vain poistamalla ongelma. Muutoksen aikaansaaminen vaatii päiväkodin käytäntöjen avaamista ja muutosten tekemistä eri kohtiin kuin toimintaan itseensä, koska lasten väliset suhteet, ja asemat tuottavat toiminnan.

Toinen päivähoidon sosiaalisiin suhteisiin liittyvät pelko oli lapsilla kiusatuksi tulemisen pelko. Kiusaamista päivähoidossa on tutkittu vielä melko vähän. Revon (2013) mukaan kiusaamista esiintyy myös päiväkodeissa. Yleisempiä kiusaamisen muotoja ovat leikin tai ryhmän ulkopuolelle jättäminen, mutta kiristys ja fyysinen uhka ovat lapsille tuttuja.

Kiusaamisen kokemus on hyvin subjektiivinen ja kaikki lasten väliset riidat ja yhteenotot eivät ole kiusaamista. Lasten kertomuksissa esille tuli kiusatuksi tulemisen pelko (*"Pelottaa että lyödään"*) sekä kokemus kiusatuksi joutumisesta. *"Kun muut on töninyt. Kaikki sanovat mua tyhmäksi. Mua jännittää."* Revon mukaan (2013,38–42) kiusaamisen erottaa riitelystä sen toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Lapsiryhmässä tapahtuvaa kiusaamisen toistuvuutta ei pidä katsoa pelkästään uhrin näkökulmasta, vaan kiusaamisen kohde voi vaihtua. Kiusaamisen tietoisuutta pienten lasten kohdalla voi olla vaikea todentaa, mutta esimerkit kertovat, että myös pienten lasten tarkoituksena voi olla toisten satuttaminen ja loukkaaminen. Kiusaamisen taustalla on usein vallantavoittelu ja tietynlaisen aseman saavuttaminen ryhmässä.

Kiusaamisen on asia, josta on syytä huolestua ja siihen tulisi enemmän kiinnittää huomiota. Kiusaamistilanteiden ennaltaehkäisy on myös tärkeää. Tämä edellyttää aikuisen sensitiivisyyttä ja aktiivisuutta havaita ja puuttua asioihin ajoissa. Lasten välisten suhteiden ja toiminnan havainnointi on yksi kasvattajan tärkeimpiä välineitä kiusaamisen ehkäisyssä ja varhaisessa puuttumisessa. (Laine & Neitola 2002, 95.)

Päiväkodissa on tärkeää tunnistaa tämä ja vaalia lapsen vertaissuhteita ja sitä, että hänellä olisi kavereita. Lasten omasta mielestään kurjinta päiväkodissa oli silloin, kun ei ole ketään kenen kanssa leikkiä tai jos joku kiusaa heitä. Aikuisten tehtävänä on mahdollistaa lapselle aikaa ja tilaa leikille. Kallialan (2011, 52–54) mukaan vapaan leikin sijasta pitäisi lisätä aikuisen läsnäoloa ja ohjausta leikissä.

Kolmas päivähoidon sosiaalisiin suhteisiin liittyvä pelko koski hoitopaikan aikuisia. Tämä tulos oli mielestäni erittäin masentava ja mutta ei yllättävä. Päivähoidon kasvatushenkilöstön tulisi olla lapselle turva ja kehityksen tuki, kuten jo päivähoitoinlainsäädäntö toteaa. Lasten kertomuksissa pelottavista asioista tuli ilmi, että aina ei näin ole. Millainen on sitten turvallinen, luotettava ja hyvä pedagogi? Helsingin yliopistossa on meneillään Lasso hanke, jonka yhtenä tavoitteena on tutkia voidaanko varhaiskasvatustien pedagogista sensitiivisyyttä lisätä. Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteet ja vastaa niihin lapsen toimintaa tukevalla tavalla. Aikuisella on ensisijaisena mielessä ryhmän toiminta ja ryhmän sensitiivisyys. (Lasso, 2014.)

Kalliala (2011, 54) toteaa kirjassaan "Lapsuus hoidossa", että henkilökunnan vuorovai-
 kutus lasten kanssa voi olla välineellistä, ystävällistä ja korrektia mutta laimeaa. Passii-
 viset ja vetäytyvät aikuiset ovat Kallialan mukaan enemmän sääntö kuin poikkeus. Lap-
 si tarvitsee viisaan, lämpimän ja hyväntahtoisen aikuisen kehittyäkseen ja kasvaakseen.
 Lapsi on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristön, toisten lasten ja lapsesta huolehti-
 vien aikuisten kanssa.

Tutkimustuloksista ilmeni, että lapsia pelottaa, että aikuinen huutaa, kuiskaa toisten ai-
 kuisten kanssa tai räplää kännykkää eikä huomaa eikä kuuntele. Tulos osoittaa uhan, et-
 tä pian ollaan tilanteessa, jota Kalliala (2011, 52–54) kuvaa passiiviseksi ja ei läsnole-
 vaksi vuorovaikutukseksi. Hänen mukaansa vetäytyvät aikuiset estävät lapsen kehitystä.
 Lapset tarvitsevat päivähoidon henkilökuntaa selvittääkseen peloistaan kaverisuhteissa,
 kiusaamistilanteissa ja nukkumistilanteissa.

Pelot ovat osa lapsen elämää kuten muutkin tunteet. Tutkimustulos tukee hyvin Marks-
 in (2007) näkemystä, että lasten pelot voivat alkaa pienistä asioista tai jopa ilman syytä.
 Ne katoavat yhtä nopeasti kuin ovat syntyneet ja ne muuttavat muotoaan lapsen kasva-
 essa. Lasten pelot ovat usein siis epävakaita. Toisaalta voidaan pohtia miten lapset ym-
 märtävät pelon tunnetta. Ahdistus, jännitys ja pelko ovat hyvin lähellä toisiaan ja pienel-
 le lapselle voi olla vaikeaa erotella näitä tunteita. Pelon tunne voi liittyä moniin muihin
 kielteisiin tunteisiin, jolloin se ole ensimmäinen tunnekokemus, vaikka sillä olisi iso
 osuus toisen tunteen rakentumisessa esimerkiksi turvallisuuden tunne tai hylätyksi tu-
 lemisen pelko. (Toskala 1997,16.)

Lasten kertomuksissa tuli esille jännittäminen. Normaali jännittäminen on luonnollista
 ja kaikki ihmiset jännittävät joskus. Lasten jännittämisen kokemukset liittyivät uusiin
 tilanteisiin kuten eskariin menoon, kavereihin tai tehtävien tekoon. Jännittäminen voi
 muuttua ahdistukseksi ja peloksi. Tällöin lapsi ei enää selviä itse vaan tarvitsee van-
 hempien ja muiden aikuisten tukea. Jännittäminen voi aiheuttaa lapselle stressiä, jota
 tutkimusten mukaan esiintyy jo päiväkodissa. (Kelttikangas-Järvinen 2012b, 100–103.)

Pienet lapset kokivat pelkoja enemmän kuin isommat lapset. Alle 3-vuotiaiden lasten ryhmissä tähän asiaan tulisi kiinnittää huomiota. Päivähoidon aloitus on suuri muutos lapsen ja perheen elämässä. Pienen lapsen kohdalla tähän tulisi varautua riittävällä tutustumisjaksolla. Tämä on huomioitu Keski-Uudenmaan kunnissa, joissa on käytössä yhtenäinen päivähoidon aloitusprosessi, jolla on pyritty alentamaan päivähoidon aloituksen kynnystä.

Rusasen (2011, 191–251) tutkimus on selvittänyt päivähoidon vaikutusta lapsen kiintymyssuhteen kehittymiselle. Hänen mukaansa päivähoidossa on lapselle kaikki uutta ja outoa, mikä saattaa aiheuttaa lapselle monenlaisia pelkoja. Lapsen persoonallisuus vaikuttaa lapsen pelkoihin ja hän mainitsee arat lapset, jotka pelkäävät kun toista lasta torutaan. Rusasen mukaan lapsia tulisi tukea paremmin päiväkodissa nimeämällä lapselle omahoitaja.

Rusasen kanssa samoilla linjoilla on Kelttikangas-Järvinen (2012b, 175–180), joka kuitenkin toteaa, että omahoitajamalli ei toiminut tutkimus päiväkodeissa suunnitellusti (Kenguru-tutkimus 2001–2006). Tutkittujen päiväkotien välillä oli suuria eroja, joille ei löytynyt selittäjää. Omahoitaja mallin taustalla oleva kehityspsykologinen lähtökohta ei oikein selvinnyt päiväkodin työntekijöille eikä mallia osattu noudattaa oikein. Vaikeaksi koettiin myös rehellisyys vanhempia kohtaan. Vanhemmille oli vaikea kertoa lapsen itkuisuudesta tai pahasta mielestä. Hoitohenkilökunta koki myös kateutta lapsen osoittamasta kiintymyksestä. Hoitohenkilökunnan oli vaikeaa solmia kiintymyssuhde kaikkein ujoimpiin lapsiin, aikuisella ei ollut riittävää kärsivällisyyttä lähestyä ujoa ja varautunutta lasta. Uusien toimintatapojen oppiminen on vaikeaa ja muutos ei ole helppo. Omahoitaja malli on usein väärin ymmärretty ja siihen suhtaudutaan päiväkodeissa hyvin ristiriitaisesti. Perhepäivähoidossa on luonnollisesti yhden hoitajan malli ja pienten lasten kohdalla perhepäivähoito olisikin hyvä vaihtoehto aloittaa päivähoidossa.

Päivähoidon arjessa pienten ryhmissä lapset vaihtuvat usein, hoitajat jäävät perhevapaille ja ryhmässä on sijaisia. Tyypillisimpiä pienten lasten pelkoja ovat vierastaminen ja eroahdistus. Paras tapa käsitellä vieraan ja tuntemattoman pelkoa on tutustuttaa lapsi outoon ja tuntemattomaan. Päivähoidossa vieraat tilanteet liittyvät usein retkiin, varahoitoon tai sijaisjärjestelyihin.

Lapsella pitää olla mahdollisuus tutustua rauhassa uuteen hoitopaikkaan ja hoitajaan. Samoin päivähoidon henkilökunnan tulee valmistella lapset hyvin ennen retkiä, uuden hoitajan tai lapsen aloittaessa ryhmässä. (Rusanen 2011, 193- 200.)

Lapsen hyvinvointi ja turvallisuuden tunne ovat päivähoidon aikuisten käsissä. He päättävät lapsen hoitopaikassa miten lapsi siellä voi ja miten hänen tunteensa tulevat kohdatuiksi. Korhosen (2008) mukaan lapsella ei ole elämän mukanaan tuomaa kokemusta kohdata uusia asioita, vaan lapsi kohtaa ulkomaailman haasteet ensimmäisiä kertoja. Tällöin hänen on päästävä tietynlaiseen tasapainoiseen suhteeseen ympäristönsä kanssa. Yksinkertaistaen voidaan sanoa, että mitä pienempi lapsi, sitä enemmän aikuisen turvaa hän tarvitsee.

Tutkimusaineistossa pimeään ja nukkumiseen liittyvät pelot toivat esille päivähoidon käytäntöjä, joita muuttamalla lasten pelkoja voitaisiin poistaa. Wohlmanin mukaan (1979, 165–166) pimeän pelkoa ei esiinny lapsilla, jos hänellä on turvallinen olo ja paikalla luotettavia aikuisia. Lapsen fyysiset ja psyykkiset voimavarat eivät riitä suojaamaan lasta pimeässä. Pimeässä tututkin asiat voivat näyttää lapsesta pelottavilta ja lapsen mielikuvitus antaa ihmisen piirteitä elottomille esineille. Pimeys vähentää yhteyttä todelliseen maailmaan ja itsensä yksinäiseksi ja hylätyksi tunteminen on lasten pimeän pelkojen syy.

Suomen syksy ja talvi luovat puitteet pimeän pelolle. Pimeän pelkoon on päivähoidossa olemassa helppoja ratkaisuja. Pimeät pihat ja hoitopaikan tilat tulisi valaista riittävästi, jotta lasten ei tarvitse pelätä. Fyysisen toimintaympäristön arviointi, muuttaminen ja lapsen osallisuus siihen ovat hyviä ratkaisuja. Lapsi ei tarvitse pimeää nukahtamiseen, vaan lepohuoneessa tulee olla riittävästi valoa ja turvallisia aikuisia

Mediaan ja mielikuvitukseen liittyvät pelot tulivat esille kolmanneksi suurimpina ryhmänä lasten peloissa. Mielenkiintoista on, että tätä ei päivähoidossa juurikaan tiedosteta. Sillä orientaatioprojektin (2010) tutkimustuloksissa tietotekniikan ja mediakasvatuksen niukkuutta päivähoidossa ei voi kuin ihmetellä. Päivähoidon henkilökunnan asenteet ja osaamisen taso ovat vielä heikkoja. Tulee tunne, että päivähoidon henkilökunta myös tietoisesti jättää mediakasvatuksen ja informaatiotekniikan käytön pois päivähoidon toiminnasta. Päiväkotien laitekanta on myös melko heikkoa. (Reunamo ym. 2014b, 162.)

Mediakasvatukseen on viime vuosina satsattu paljon opetusministeriön ja THL:n toimesta Mediamuffinssi-hankkeen avulla. Hankkeen tavoitteena oli kehittää lasten parissa työskentelevien aikuisten ja lasten vanhempien mediakasvatustaitoja. Tällöin he pystyvät paremmin turvaamaan lasten turvallisen mediankäytön - ja samalla lasten omat mahdollisuudet median hallintaan kasvavat. Hanke toteutettiin vuosina 2006–2007. Hankkeessa oli paljon erilaisia aiheeseen liittyviä koulutuksia ja materiaalia saatavilla. (THL, 2008a.)

Näyttää siltä, että vuoteen 2010 mennessä ei mediakasvatus kuitenkaan rantautunut päivähoiton käytäntöihin. Mediakasvatus sisältää kaikkea median hallintaan liittyvää toimintaa, joka sopii kaiken ikäisille lapsille. Tietotekniikan mahdollisuudet lapsiryhmän toiminnassa ovat monenlaiset ja nyky-yhteiskunnassa päivähoito ei voi enää eristäytyä tästä kehityksestä. Tämän vuoksi orientaatioprojektissa tutkimustulosten pohjalta laadittiin päivähoidolle erilaisia kehitystehtäviä liittyen informaatioteknologiaan ja mediakasvatukseen. (Reunamo ym. 2014b, 166.)

Tutkimusaihe oli mielenkiintoinen tutkijalle ja on sysännyt liikkeelle paljon ajatuksia varhaiskasvatuksen merkityksestä lapsille, päivähoiton laadusta ja vanhemmuudesta. Suomalainen varhaiskasvatus on muutoksen alla ja uutta päivähoitolakia odotetaan eduskunnan käsittelyyn. Meillä on paljon tutkimustietoa miten lasten hyvinvointi voidaan turvata ja toteuttaa laadukasta varhaiskasvatusta niin päiväkodissa kuin perhepäivähoidossa. Viimeisimmän tiedon mukaan varhaiskasvatuslain valmistelu siirtyy tuleville vuosille. Varhaiskasvatuksen pedagogista kehittämistä tämä ei kuitenkaan saa estää.

Jatkotutkimusaiheita on noussut esille useita, koska aineisto on niin laaja ja sisältää vielä paljon tärkeää tietoa. Itse olisin halunnut vielä syvemmin tehdä aineistosta ristiintaulukointia vanhempien, lasten ja henkilökunnan näkemysten yhteneväisyyksistä liittyen lapsen pelkoihin, viihtymiseen ja kaverisuhteiden laatuun.

Tutkimus toistetaan vuonna 2015 entistä laajempaan ja mukaan tulee uusia tutkimuskuntia ja -maita. Näiden aineistojen vertaaminen olisi mielenkiintoista. Lasten pelkoja ei ole paljon tutkittu ja aihe on ollut haastava. Pelko ilmiönä ja lasten pelkojen tulkinta ei ole yksiselitteistä. Mielenkiintoista olisi tutkia laajemmin lasten pelonhallintakeinoja päivähoidossa ja niihin vaikuttavia tekijöitä.

Tutkimusaineisto oli osa hanketta, jonka tavoitteena on lisätä lasten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia hoitopaikassa. Mitä osallisuus sitten tarkoittaa ja miten sitä konkreettisesti voisi varhaiskasvatuksessa toteuttaa? Lapsiasiavaltuutetun (Aula, 2007) mukaan Suomessa lapsen oikeus osallistumiseen on heikoimmin tunnettu kaikista lapsen oikeuksista. Päiväkodin henkilökunta koki lasten osallistumisen kaikkein vaikeimmaksi. Lasten osallisuuden ja äänen kuulumisen saamiseen tarvitaan koulutusta ja uudenlaisten toimintamallien löytämistä päiväkodin arkeen. Osallisuus vaihtelee lasten iän ja kehitystason mukaan. Se, että luodaan toimintoja, jotka kunnioittavat lasten ihmisarvoa ja osaamista, hyödyttävät lasten lisäksi myös yhteisöjä ja yhteiskuntaa. (Chawla 2001.)

Toisaalta emme vielä tiedä riittävästi, mitä lapset kertovat hyvinvoinnistaan. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella päiväkotia lasten arjen osallistumisen ja vaikuttamisen paikkana. Päiväkodin arkea ja lasten toimintaa analysoimalla etsitään niitä mahdollisuuksia ja rajoja, joita lasten osallistumiselle päiväkodissa on. Tärkeää olisi yhdessä pohtia sekä varhaiskasvatuksen hallinnossa, että päiväkodeissa, mistä ajatuksesta meidän osallisuus lasten ja perheiden kanssa lähtee liikkeelle. Ottamalla lapsi mukaan päivähoiton arjen suunnitteluun ja antamalla lapsen olla aktiivinen toimija omassa elämässään voidaan myös pelkoja vähentää.

Ashtonian (2004) toteaa, että lapsen varhaisvuodet ovat tärkeää aikaa lapsen kasvun, oppimisen ja kehittymisen kannalta. Hyvä ja laadukas varhaiskasvatus ovat ratkaisevia lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen näkökulmasta. Varhaisten vuosien merkitystä lasten elämässä ei tulisi koskaan aliarvioida. Lapsen elämän tulisi olla turvallista ja täynnä iloa sekä sopivasti erilaisia oppimisen haasteita. Hyvinvoinnin kautta luomme pohjan lapsen hyvälle emotionaaliselle ja sosiaaliselle kasvulle. Lapseamme ansaitsevat parasta.

9. Lähteet

- Ahde, S. (2013). *Lapsen hyvä arki*. Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsinki. Helsingin yliopisto.
- Ahonen, S. 1995. *Fenomenografinen tutkimus*. Teoksessa Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 1.-2. painos. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.
- Ashton, C. (2004). *Our children deserve the best*. Education Review, 17(2), 24–28.
- Alasuutari, P. *Laadullinen tutkimus*, (2011). Tampere: Vastapaino
- Almqvist, K, Broberg, A & Tjus, T. (2005). *Klininen lapsipsykologia*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- André, C. & Muzo. (2004). *Pienet pelot ja suuret fobiat*. Suom. Salla Korpela. Keuruu: Otava
- Aula, M-K. (2007). *Miten lapset Suomessa voivat?* luettu 30.3.2014.
<http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1395023>
- Bowlby, J. 1969. *Attachment and loss*. Volume 1. Attachment. New York: Basic
- Burnham, J. J. (2007). *Children's Fears: A Pre-9/11 and Post-9/11 Comparison Using the American Fear Survey Schedule for Children*. Journal Of Counseling & Development, 85(4), 461-466.
- Chawla, L. (2001). *Evaluating children's participation: seeking areas of consensus*. PLA Notes (2001), Issue 42, pp 9–13, IIED London.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (2000). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino
- Evans, D. W., Gray, F., & Leckman, J. F. (1999). *The Rituals, Fears and Phobias of Young Children: Insights from Development, Psychopathology and Neurobiology*. Child Psychiatry & Human Development, 29(4), 261–276.
- Fredriksson, M. Annas, G. Fischer P & Wik, K (1995). *Gender and age differences in the prevalence of specific fears and phobias*. Behav. Res. Ther. Vol. 34, No. 1, pp. 33–39, 1996
- Laki lasten päivähoidosta (18.5.1990/451). luettu 5.7.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/asiasanat/?key=Lapsen%20p%C3%A4iv%C3%A4hoito&id=2334>
- Heikkilä, I. *Kiintymyssuhde ja lapsen pelot*. (2002). luettu 16.7.2014
lektra.helsinki.fi/se/k/0022-927-x/33/5/kiintymy.pdf
- Helavirta, S. (2011). *Lapset hyvinvointitiedon tuottajin*. Akateeminen väitöskirja 1669, Tampereen yliopisto.

- Helsingin yliopisto. *Tutkimushankkeet; Lasso*. luettu 26.8.2014
<http://blogs.helsinki.fi/varhaiskasvatuksen-tutkimus/tutkimushankkeet/lasso/>,
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2010). *Tutki ja kirjoita*. (15.-16. painos). Helsinki: Tammi
- Hujala, E., Puroila, A - M., Parrila - Haapakoski, S. & Nivala, V. 1998. *Päivähoidosta varhaiskasvatukseen*. Helsinki: Gummerus.
- Huusko, M. Paloniemi, S. 2006; *Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä*. Suomen kasvatustieteellinen aikakauskirja. - Jyväskylä : Koulutuksen tutkimuslaitos. - 37 (2006) : 2, 4. artikkeli
- Hännikäinen, M. 2006. *Yhteenkuuluvuuden tunne ja oppijoiden yhteisöksi kehittyminen*. Teoksessa K. Karila, M. Alasuutari, M. Hännikäinen, A-R. Nummenmaa & H. Rasku-Puttonen (toim.) Kasvatusvuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 126–146.
- Kalliala, M. (2008). *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Yliopistopaino.
- Kalliala, M. (2012). *Lapsuus hoidossa?* Tallinna: Raamatutrukikoda
- Kankkonen, M.& Suutarla, A. (2003-2006)*Pelottaa! Työkirja lapsen pelkojen kohtaamisesta*.luettu 1.7.2014 http://mll-fi-bin.directo.fi/@Bin/309896979362b580a329461e1e3a50ed/1410970013/application/pdf/11644154/JKK_Pelko_TK_pieni.pdf
- Karikoski, H. Tiilikka, A., (2011) *Eheä kasvunpolku - haaste yhteistyölle*. Teoksessa E. Hujala, E & L.Turja (toim.), Varhaiskasvatuksen käsikirja (s. 77-94). Jyväskylä: PS-kustannus
- Karila, K. & Nummenmaa, A. R. 2001 *Matkalla moniammatillisuuteen: kuvauskohteena päiväkot* Juva: WSOY.
- Kelttikangas-Järvinen, L. 2012b. *Pienen lapsen sosiaalisuus*. Helsinki: WSOY
- Kelttikangas-Järvinen, L. 2009a. *Temperamentti, stressi ja elämänhallinta*, Helsinki: WSOY
- Kiili, J. (2006). *Lasten osallistumisen voimavarat*. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Akateeminen väitöskirja 283, Jyväskylä.
- Kirmanen, T. 2000. *Lapsi ja pelko*. Sosiaalipsykologinen tutkimus 5–6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta. Akateeminen väitöskirja 78. Kuopion Yliopiston julkaisu- ja.
- Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2010. *Kiusaavatko pienetkin lapset?* Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto; Folkhälsan.
- Klein, A. M., Kleinherenbrink, A. V., Simons, C., de Gier, E., Klein, S., Allart, E., & ... Rinck, M. (2012). *Subjective fear, interference by threat, and fear associations independently*

- predict fear-related behavior in children.* Journal Of Behavior Therapy & Experimental Psychiatry, 43(3), 952–958.
- Korhonen, P. (2008) *Lasten tv ohjelmiin liittyvät pelot, painajaisunet ja pelon hallinta.* Tampere. Tampereen yliopistopaino.
- Kragh-Müller, G. & Isbell, R. 2011. *Children's Perspectives on Their Everyday Lives in Child Care in Two Cultures: Denmark and United States.* Early Childhood Education Journal 39(1), 17–27.
- Laine, K., Neitola, M. (toim.) (2002). *Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä.* Suomen Kasvatustieteellinen Seura. Turku: Pallosalama
- Lahikainen, A., Kraav, I., Kirmanen, T. & Majjala, L. (1995). *Lasten turvattomuus Suomessa ja Virossa. 5-12 -vuotiaiden lasten huolten ja pelkojen vertaileva tutkimus.* Kuopion Yliopisto: Sosiaalitieteiden laitos
- Lahikainen, A. & Sundquist, S. (1979). *Kolmivuotiaiden ja sitä nuorempien lasten reaktiot päiväkotihoidon.* Helsinki: Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 1.
- Lapsen oikeuksien sopimus. (1989). Suomen Unicefin Internet-sivut. Luettu 24.3.2014.
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus
- Lehtinen, A.-R. 2003. *Lasten kesken. Lapset toimijoina päiväkodissa.* Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. SoPhi
- Lumioksa, P. (2011). *En muuttaisi mitään, vaan kuuntelisin lapsia, mitä ne sanoo 5-6 -vuotiaat arvioimassa päivähoiton laatua ja omaa osallisuuttaan päiväkodissa.* Pro gradu -tutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsinki. Helsingin yliopisto
- Lord, J.A. (2009). *Identification of a dominant defence mechanism for children in their middle childhood in dealing with fear.* University of South Africa.
- Marks I. (2007). *Pelko – osa elämää.* Suom. Anna Vihra. 2. painos. Espoo: Prometheus.
- Martsola, R. & Mäkelä-Rönnholm, M. (2006). *Lapsilta kielletty. Kuinka suojella lasta mediatraumalta.* Helsinki: Kirjapaja.
- Mattila, J. (2014). *Herkkyys ja sosiaaliset pelot.* Helsinki. Kirjapaja.
- Metsämuuronen, J. (2001). *Laadullisen tutkimuksen perusteet.* Metodologia -sarja 4. Viro
- Muris, P., Bodden, D., Merckelbach, H., Ollendick, T. & King, N. *Fear of the beast: a prospective study on the effects of negative information on childhood fear.* Behaviour Research & Therapy. Feb 2003, Vol. 41 Issue 2, p195. 14p
- Mäkelä, P. (2010) *4-6 -Vuotiaiden päiväkotiin liittyvät pelot.* Pro-gradu -tutkielma Jyväskylän yliopisto. luettu 2.7.2014 <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/25520>,

- Nurmela, L. *Esiopetusikäisten lasten pelot ja pelkojenhallintakeinot*. luettu 2.7.2014 <http://www.edu.utu.fi/laitokset/tokl/tutkimus/julkaisut/NurmelaLotta.pdf>,
- Nurmiranta, H., Leppämäki P., Horppu, S. (2011). *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vajuuteen*. Helsinki: Kirjapaja
- Orientaatioprojektin www-sivut. 2014. Luettu 17.8.2014 <http://blogs.helsinki.fi/reunamo/>
- O’Kane, C (2000). *The Development of Participatory Techniques*. Facilitating Children’s Views about Decisions which Affect Them. Teoksessa Christensen & James (eds.) *Research with Children. Perspectives and Practices*. London: Falmer Press, 136–159
- Parrila, S, 2002. *Perhepäivähoito osana suomalaista päivähoitojärjestelmää*. Näkökulmia perhepäivähoidon laatuun ja sen kehittämiseen. Akateeminen väitöskirja 59. Oulun yliopiston julkaisuja.
- Piaget, J. (1988). *Lapsi maailmansa rakentajana*. Juva: WSOY
- Poikonen, P-L & Lehtipää, R. 2009. *Päivähoidon ja kodin jaettu kasvatustehtävä: kasvatuskumppanuus perheen voimavarana*. Teoksessa A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä. *Perhe-elämän paletti*. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 69–88.
- Puroila, A-M. & Estola, E. (2012). *Lapsen hyvä elämä? Päiväkotiarjen pienten kertomusten äärellä*. Varhaiskasvatuksen Tiedelehti. Journal of Early Childhood Education Research Vol.1, No.1, 2012, 22–43
- Puroila, A-M. & Karila, K. 2001. *Bronfenbrennerin ekologinen teoria*. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen J. (toim.). *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. a. Jyväskylä: PS Kustannus, 204–226
- Repo, L. 2013. *Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Reunamo, J. 2007a. *Tasapainoinen varhaiskasvatus: erilaisia tapoja suhtautua muutokseen*. Helsinki: WSOY oppimateriaalit.
- Reunamo, J. Söderqvist, H. & Tanner, K. (2014). *Tietotekniikka ja mediakasvatus*. Teoksessa J. Reunamo (toim.) *Varhaiskasvatuksen kehittäminen, kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja*. Juva: PS-kustannus, 162–182
- Ruoppila, I. Hujala, E. Karila, K. Kinos, J. Niiranen, P. & Ojala, M. (1999) *Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä*. Jyväskylä. Atena kustannus,
- Mary Rohl, M., Barratt-Pugh, C., Allen & Unwin, . *Gender and age differences in the prevalence of specific fears and phobias*. Behav. Res. Ther. Vol. 34, No. 1, pp. 33–39, 1996
- Rothbart, M. K. (2007). *Temperament, Development and Personality*. Current directions in psychological science 16 (4), 207–212.

- Rothbart, M., K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in development*. New York: The Guilford Press.
- Rusanen, E. (2011) *Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys*. Finn Lectura.
- Räihä, H. 2004. *Perheen vuorovaikutus ja lapsen kehitys*. Teoksessa S. Keskinen & H. Virjonen (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoidossa. Helsinki: Tammi, 125–137.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. *Kvantifointi. KvaliMOTV – Menetelmä opetuksen tietovaranto*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietarkisto. luettu 21.9.2014 <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/luotettavuus.html>
- Salmi, S., & Lipponen, L. (2013). *Lapsen voimavarat hyvinvoinnin edistäjänä*. Alle kouluikäisten lasten hyvinvoinnin tukeminen vanhempien, päivähoidon ja neuvolan yhteistyönä. Socca työpapareita 2013:1
- Salminen, E. (2012). *Älä tule häiritsemään! Tutkimus lasten erilaisista orientaatioista häirintätilanteissa*. Pro Gradu. Helsingin yliopisto, Opettajankoulutuslaitos
- Sandström, M., (2010). *Psyyke ja aivotoiminta*. Neurofysiologinen näkökulma. WSOY:Helsinki
- Sanson, A., Hemphill, S. A. & Smart, D. (2004). *Connections between Temperament and Social Development: A Review*. Social Development, 13, 1, 142–170.
- Sarafino E. P. 1986. *The fears of childhood: a guide to recognizing and reducing fearful states in children*. New York: Human Sciences Press.
- Sayfan, L., & Lagattuta, K. (2009). *Scaring the Monster Away: What Children Know About Managing Fears of Real and Imaginary Creatures*. Child Development, 80(6), 1756–1774.
- Sayfan, L., & Lagattuta, K. (2008). *Grownups Are Not Afraid of Scary Stuff, but Kids Are: Young Children's and Adults' Reasoning About Children's, Infants', and Adults' Fears*. Child Development, 79(4), 821–835.
- Sihvola, S. *Sosiaalipediatriinen tutkimus suomalaisesta lapsesta*. (1994) Mannerheimin lastensuojeluliitto
- Strandell, H. 1995. *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana*. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä. Tampere: Gaudeamus
- Sterry, T. W., Keiter-Purtill, J., Gartstein, M. A., Gerhard, C. A., Vannatta, K. & Noll, R. B. (2010). *Temperament and Peer Acceptance- The Mediating Role of Social Behaviour*. Merrill-Palmer Quarterly, 56 (2), 189-219
- Svensson, L. & Öst, L-G. (1999). *Fears in Swedish Children. A normative study of the fear survey schedule for children revised*. Scandinavian journal of behavior therapy vol 28, no 1, pages 23-26, 1999.

- Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. *Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 1.-2. painos.* Rauma: Kirjapaino West Point Oy.
- Sosiaalitalo. *Vuonna 2009 syntyneiden hyvinvointiselvitys.* luettu 2.8.2014
<http://sosiaalitalo.fi/vuonna-2009-syntyneiden-hyvinvointiselvitys-2/>
- Suomen Perusopetuslaki. Luettu 30.3.2014.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>
- Stakes: Oppaita 56. (2005). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.* Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Söderqvist, H. (2012). *Lasten pelot päivähoidossa.* Kandidaatintutkielma. Opettajankoulutuslaitos. Helsinki. Helsingin yliopisto
- THL (2008a) *Mediakasvatus varhaiskasvatuksessa.* Painotalo Seiska Oy, Iisalmi 2008
- THL (2014b). *Sosiaali- ja terveysalan tilastollinen vuosikirja 2013.* luettu 18.8.2014
<http://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/kokoomajulkaisut/sosiaali-ja-terveysalan-tilastollinen-vuosikirja>
- Taimalu, M., Lahikainen, A., Korhonen, P., & Kraav, I. (2007). *Self-Reported Fears as Indicators of Young Children's Well-Being in Societal Change: A Cross-Cultural Perspective.* Social Indicators Research, 80(1), 51-78.
- Tähtinen, J., Salmi-Niklander, K. & Tuomaala, S. (2009). *Lapsuuden tutkimuksen monet ja monitieteiset kasvot.* Kasvatus & Aika 3 (3) 2009, 3-8.
- Toskala, A. (1997). *Pelot ja niiden voittaminen: kohti uudenlaista rohkeutta.* Helsinki: Writers' House.
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi.* 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi
- Viitala, R. (2014). *Jotenki häiriöksi, Etnografinen tutkimus sosioemotionaalista erityistä tukea saavista lapsista päiväkotiryhmässä,* Akateeminen väitöskirja 501, Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2014
- Wolman, B. (1979). *Lapsen pelot.* Suom. Teikari, Marja Helsinki: Otava.
- Vuorisalo, M. 2013. *Lasten kentät ja pääomat; Osallistuminen ja eriarvoisuuksien rakentuminen päiväkodissa* Jyväskylän yliopisto, akateeminen väitöskirja 467.
- Vygotsky, L. (1982). *Ajattelu ja kieli.* suom. Helkama Klaus ja Koski-Jännes Anja Espoo: Weilin&Göös
- Ylönen, H. 1998. *Taikahattu ja hopeakengät. Sadun maailmaa: lapsi päiväkodissa sadun kuulijana, näkijänä ja kokijana.* Jyväskylän yliopisto. Erityispedagogiikan laitos

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje vanhemmille

Päivähoito lasten ja vanhempien arvioimana

Hyvät vanhemmat

Toteutamme yhdessä Helsingin yliopiston kanssa kyselyn päivähoidosta. Kysely on osa Helsingin yliopiston orientaationlähteillä - hanketta.

Pyrimme kehittämään päivähoitoa yhä paremmin lasten ja perheiden tarpeita vastaavaksi. Tätä tarkoitusta varten tarvitsemme vanhempien ja lasten arvion päivähoidosta. Arviointia varten tehty lomake on osoitteessa

<https://elomake.helsinki.fi/lomakkeet/30811/lomake.html> .

Vastatkaa omien kokemustenne pohjalta.

Ensin lapset vastaavat lomakkeen alkuosan kysymyksiin vanhemman/vanhempien avustuksella. Kysymykset luetaan lapselle omin sanoin ja valitaan lapsen vastausta lähinnä kuvaava vaihtoehto. Avoimissa kysymyksissä kirjoittakaa lapsen vastaus sille varattuun tilaan. Jos lapsi on perhepäivähoidossa, vaihda sanan päiväkotitilalle perhepäivähoitoa kuvaava sana. Varo ohjailemasta lasten vastauksia. Ilmaise että olet kiinnostunut nimenomaan siitä mitä lapsi ajattelee ja tuntee. Lasten todellinen kokemus on usein haastavaa saada esiin. Lapsen mielipide voi joskus vaihdella nopeastikin ja vastaus tuntua oudolta. Lapsen vasta kehittymässä olevat kielelliset valmiudet tekevät vaikeaksi niin lasten kuvaukset kuin niiden tulkinnankin. Olisi kuitenkin tärkeä saada esiin lapsen oma tuntemus esiin. Anna lapselle aikaa vastata ja osoita arvostavasi lapsen vastausta. Jos lapsi on niin pieni, ettei pysty kuvaamaan sanallisesti tuntemuksiaan, voi aikuinen yrittää tulkita lasten ilmaisua, jotta saadaan myös pienimpien lasten tuntemukset mukaan.

Muista kiittää lasta hänen kertomistaan kokemuksista ja mielipiteistä, ne auttavat päivähoitoa kehittämään edelleen.

Lasten itsensä tekemän arvioinnin jälkeen vanhempi/vanhemmat vuorostaan arvioivat lastensa päivähoidon toteutumista ja perheen tilannetta.

Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään päivähoidon kehittämiseen. Yksittäisten lasten tai vanhempien henkilöllisyys ei tule esiin arviointituloksissa tai niistä tehdyissä raporteissa.

Kysely on avoinna 5.-25.3.2012

Kokemuksenne on tärkeä!

Yhteistyöterveisin:

Lisätietoja kyselystä ja hankkeesta:

Jyrki Reunamo

Oettajankoulutuslaitos

Siltavuorenpenger 7 PL 7 00014

Helsingin yliopisto

jyrki.reunamo@helsinki.fi

www.helsinki.fi/~reunamo

Liite 2 Kyselylomake.

Tässä liitteessä on nähtävissä perheille suunnatun e-lomakkeen sisältö lapsille suunnattujen kysymysten osalta. Olen lihavoinut kyselystä ne kysymykset ja vastausvaihtoehdot, jotka liittyvät omaan tutkimukseeni.

Päivähoito lasten ja vanhempien arvioimana 2012

Ensin lapset vastaavat lomakkeen alkuosan kysymyksiin vanhemman/vanhempien avustuksella. Lue lapselle kysymykset omin sanoin ja täytä lapsen vastausta lähinnä kuvaava vaihtoehto. Avoimissa kysymyksissä kirjoita lapsen vastaus sille varattuun tilaan. Jos lapsi on perhepäivähoidossa, vaihda sanan päiväkotitiilalle perhepäivähoitoa kuvaava sana. Sen jälkeen vanhempi/vanhemmat arvioivat itse lastensa päivähoidon toteutumista. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään päivähoidon kehittämiseen vastaamaan lapsen ja perheen tarpeita.

Taustatiedot

- Kunta:
- Päiväkodin/perhepäivähoitajan nimi:
- Lapsiryhmän nimi:
- Lapsen ikä:
- Lapsen sukupuoli:

Lapsen näkemykset

-Onko päiväkodissa sinun mielestäsi mukavaa?

Ei koskaan/ Joskus/ Usein/ Aina

- Mitkä asiat päiväkodissa ovat mukavia?
- Entä kotona. Mitkä asiat ovat mukavia?
- Mikä päiväkodissa on kurjaa?
- Miten usein käy niin että sinä et halua mennä päiväkotiin?

En halua mennä/ Usein on kurja mennä/ Yleensä tykkään mennä/ Tykkään aina mennä

-Onko sinulla kavereita päiväkodissa?

Ei ole/ On joskus/ On yleensä/ On aina kavereita

- Mitä haluat tehdä kaverien kanssa?
- Mitä kurjaa on sattunut kaverien kanssa?

- Pelottaako sinua päiväkodissa?

Pelottaa/ Välillä pelottaa/ Joskus on vähän pelottanut/ Ei pelota

- Mikä sinua pelottaa päiväkodissa?

- Kuuntelevatko päiväkodin aikuiset, kun sinulla on asiaa?
- Jos voisit toivoa mitä vain, mitä haluaisit päiväkotiin?
- Mitä uusia juttuja tai tekemistä päiväkotiin voisi keksiä? Mitä haluaisit muuttaa?
- Mitä haluaisit sanoa päivähoidon aikuisille?